

Riksdagens protokoll

2009/10:136

Måndagen den 14 juni

Kl. 11.00 – 18.41

Protokoll
2009/10:136

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 4, 7 och 8 juni.

2 § Meddelande om frågestund

Andre vice talmannen meddelade att vid frågestunden *torsdagen den 17 juni kl. 14.00* skulle följande statsråd närvara:

Justitieminister Beatrice Ask (m), statsrådet Cristina Husmark Pehrsson (m), statsrådet Maria Larsson (kd), jordbruksminister Eskil Erlands-son (c) och miljöminister Andreas Carlgren (c).

3 § Meddelande om information från regeringen

Andre vice talmannen meddelade att *tisdagen den 22 juni kl. 13.00* skulle statsminister Fredrik Reinfeldt (m) lämna information från Europeiska rådets möte den 17 och 18 juni.

4 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Propositioner

2009/10:223 till socialförsäkringsutskottet

2009/10:225 till näringsutskottet

2009/10:230 och 231 till trafikutskottet

EU-dokument

KOM(2010)284 till finansutskottet

5 § Anmälan om inkomsten faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen

Andre vice talmannen anmälde att följande faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen inkommit och överlämnats till utskott:

2009/10:FPM90 Obligatorisk ursprungsmärkning av vissa importerade varor KOM(2005)661 till näringsutskottet

6 § Anmälan om inkommet protokollsutdrag från utskott

Andre vice talmannen anmälde att ett utdrag ur prot. 2009/10:35 från torsdagen den 3 juni i ärende om subsidiaritetsprövning av EU-förslag inkommit från arbetsmarknadsutskottet.

7 § Förnyad bordläggning

Föredrogs och bordlades åter
Utbildningsutskottets betänkande 2009/10:UbU23
Finansutskottets betänkanden 2009/10:FiU24 och FiU36
Socialutskottets betänkanden 2009/10:SoU22, SoU20, SoU25 och SoU15
Utrikesutskottets betänkanden 2009/10:UU18 och UU23
Civilutskottets betänkande 2009/10:CU22

*Gransknings-
betänkande*

8 § Granskningsbetänkande

Inledning

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande 2009/10:KU20
Granskningsbetänkande.

Inledning

Anf. 1 BERIT ANDNOR (s):

Fru talman! Jag ber härmed att till kammaren få anmäla riksdagsårets andra granskningsbetänkande från konstitutionsutskottet. I höstas kom det första, med den mer administrativa granskningen. Nu har vi det betänkande som baseras på ledamöternas inlämnade anmälningar. För konstitutionsutskottets räkning anmäler jag därför formellt den årliga granskning som KU gör enligt regeringsformens 12 kap. 1 § av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.

Jag vill också anmäla att i de ärenden som rör den tidigare, socialdemokratiska regeringen har varken Morgan Johansson eller jag deltagit eftersom vi själva satt i den regeringen.

Fru talman! Det är en svår och viktig uppgift att sitta i konstitutionsutskottet och fullgöra regeringsformens bestämmelser om granskning av

regeringen. Uppgiften går ju ut på att så objektivt som möjligt granska regeringens tjänsteutövning. Men i detta finns det helt klart ett dilemma.

Vi som riksdagsledamöter har självklart svårt att förhålla oss objektiva till personer som vi redan har en relation till, antingen för att vi ogillar dem eller gillar dem. Ja, vi kanske till och med har någon av dem som vår idol. Därför ställs det särskilda krav på oss. Det ställs krav på att inte se mellan fingrarna bara för att ärendet rör någon som vi ser som vår vän och till och med umgås med. Det ställs krav på att klara den konstitutionella rågången så att vi inte behandlar samma typ av ärenden olika bara för att det är olika partifärg på regeringsledamöterna. Det ställs krav på att inte heller ägna sig åt att bedöma det politiska innehållet i regeringens göranden och låtanden. Det får vi göra i andra sammanhang. Det vi ska göra är en formell granskning.

Detta kan självfallet vara krav som är svåra att leva upp till, men den nuvarande borgerliga majoriteten i utskottet gör det för lätt för sig. Man tycker att det är rimligt och riktigt att kritisera den förra, socialdemokratiska regeringen för att den inte vidtagit åtgärder i ett ärende där vi inte ens har kunnat konstatera att det man skulle ha åtgärdat verkligen har hänt. Samtidigt friar man den moderate utrikesministern i två liknande ärenden där han i det ena fallet har förklarats jävig men inte i det andra. Man friar honom och menar att han inte i något fall skulle ha behövt vara jävig, och därför behöver man inte kritisera honom. Här menar jag att majoriteten inte klarar av att hålla integriteten i sitt uppdrag.

Intrycket från tidigare års granskning har därför förstärkts under utskottets senaste granskning. Den borgerliga majoriteten i utskottet kan bara tänka sig att kritisera sina ministrar när de själva har medgett att de gjort fel. Annars finns det en aldrig sinande uppfinningsrikedom för hur de egna ministrarna till varje pris ska försvaras. In i det sista, innan utskottets betänkande skulle vara klart, återkom man med nya förslag till skrivningar, den ena mer inlindad och mildrad än den andra.

Detta är mitt sista inledningsanförande i en granskningsdebatt som ordförande i konstitutionsutskottet. Jag vill ta tillfället i akt att göra ett medskick till det nya utskott som ska väljas efter höstens val. Betänk noga ert ansvar att granska regeringen och det allvar som ligger i detta. Den nuvarande majoriteten har tyvärr slagit in på en väg som på sikt hotar att devalvera utskottets verksamhet och därmed också hotar hela idén med utskottet. Betänk att utskottet har en tvåhundraårig historia av granskande och självständiga ledamöter som vågat stå upp för det uppdrag de haft även när det har varit obekvämt.

Fru talman! I år har vi haft 28 granskningsärenden baserade på 34 anmälningar. Det har inte varit någon exceptionell arbetsbörda för utskottet. Det har inte heller varit ärenden som i sig krävt mycket omfattande utredningar och därför varit tidsödande. Utifrån rent statistiska utgångspunkter har det därför varit ett normalår. Men det finns ändå några trender och tendenser i den nuvarande regeringens agerande som jag gärna skulle vilja peka på.

Det rör för det första den bristfälliga beredningen av regeringsärendena, särskilt manifesterad i ärendet med försäkringarna i sjukförsäkringen. Där var själva ärendet inte klart förrän två dagar innan lagen skulle träda i kraft. Samtidigt förutsatte den nya lagen att enskilda perso-

ner som berördes av lagförslaget, ofta svårt sjuka människor, skulle ha agerat minst tre månader tidigare än lagen trädde i kraft.

Ett och ett halvt år gick utan att regeringen kom med de förslag som man utlovade i juni 2008 om vad som skulle hända med de personer som utförsäkrades. Det är en rättsosäkerhet för enskilda personer som självfallet inte är acceptabel och en beredning som heller inte uppfyller kraven enligt regeringsformen.

Den bristfälliga beredningen är något som har diskuterats inte bara i utskottet utan också i Lagrådet som har riktat en mycket omfattande kritik mot den nuvarande regeringens förmåga att bereda ärenden. Det är en exceptionell, unik kritik som har framförts.

En annan tydlig tendens är på vilka grunder den här regeringen förflyttar sina myndighetschefer.

Även det här året har vi ett ärende med en myndighetschef som inte levererade den av regeringen önskade sanningen utan lämnade en objektiv bild av den sak som skulle utredas. Därför förflyttades personen över dagen. Det här sättet att godtyckligt flytta de chefer som inte följer den rådande politiska vinden är främmande för svensk tradition och konstitution.

Det tredje tydliga mönstret som vi ser är statsministerns totala avsaknad av ansvar för vad de av honom utsedda regeringsmedlemmarna företar sig. I den utfrågning som vi hade med statsministern i år betonade han vid minst 18 tillfällen sin brist på engagemang i och ansvar för hur statsråd i hans regering agerar.

Eftersom konstitutionsutskottet hanterar potentiellt besvärliga frågor ligger det nära till hands att anta att det är för att han vill försäkra sig om att undvika kritiska situationer som han så tydligt och ofta markerar att han inte tar på sig något ansvar. Men i sak har han fel. Självklart har en statsminister alltid det yttersta ansvaret för sin regering. Och det är alltid regeringen, inte myndigheter, som är ansvarig inför riksdagen.

Med det, fru talman, kan jag konstatera att vi har elva reservationer i detta betänkande. Jag yrkar på godkännande av anmälan i reservationerna 3, 6 och 9.

Anf. 2 PER BILL (m):

Fru talman! Vi har sju åtta timmar av konstitutionsutskottsdebatt framför oss. Det är väl viktigt och bra. Men det är inte säkert att mängden timmar står i proportion till vikten av de ärenden vi har här i dag.

Vi har ägnat mycket kraft åt det betänkande som ligger kvar på min bänk och som totalt består av 1 150 sidor. Jag vill till att börja med yrka på godkännande av utskottets anmälan i detta betänkande. Men jag vill också passa på att ge vårt kansli en eloge för hur de här 1 150 sidorna har kommit fram och det stora jobb som ligger bakom att vi till slut har tre volymer, där i stort sett vartenda kommatecken är på rätt plats.

Som ordföranden redan har varit inne på har vi en viktig roll. Vi ska granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning, enligt regeringsformen. För oss i Alliansen har det då varit en central roll att göra den här granskningen och att skapa rutiner och se om statsråden har följt de lagar och regler som finns och om de har följt de rutiner som finns. Men ibland har vi faktiskt också gett oss på en djärv idé. Trots att statsråden har gjort allting rätt har vi, när vi granskat ären-

dena, ibland sett att det här skulle kunna göras på något bättre sätt. Det gör vi då ett påpekande av. Det vill säga vi påtalar inte en brist, men vi gör ett påpekande om att det här i framtiden skulle kunna göras på ett annat sätt som faktiskt kanske är bättre.

Vårt arbete har syftat till att peka på brister snarare än att kritisera olika statsråd och dela ut prickar. Vi har också försökt att hitta intressanta frågor som är av generell art för att se om det går att borra vidare i dem under vår så kallade höstgranskning.

Vårens granskning är, som ordföranden var inne på, något mindre till sitt omfång. Den består av 33 anmälningar, vilket är ungefär tio anmälningar mindre än 2007, 2008 och 2009. Den berör 14 statsråd i den nuvarande regeringen samt ett antal statsråd från den tidigare. Det finns tolv reservationer. Det är aningen fler än förra året, då vi låg på tio reservationer. Kanske borde vi ha kunnat jobba oss ned, även den här gången, till tio eller nio.

En skillnad det här året jämfört med de andra åren är att vi har gjort rent bord. Vi har tidigare bordlagt ett antal granskningar därför att det pågått rättsutredning eller någonting annat. Den här gången har vi städat upp och sett till att det KU som kommer efter valet ska börja med ärenden som vi inte har granskat tidigare utan som bygger på KU-anmälningar från den 1 februari i år och fram till ungefär den 1 februari nästa år.

Fru talman! Det är fyra års arbete som vi nu har examen för. Det känns lite som en skolavslutning. Vi tog över i en tid när KU hade mycket ljus på sig, efter den stora så kallade tsunamigranskningen. Den här mandatperioden har väl inte haft några ärenden som medialt har haft samma dignitet som tsunamigranskningen. Däremot, fru talman, tror jag att det finns många ärenden här som bidrar till det vi vill åstadkomma, nämligen till att utveckla regeringens arbete.

Dessutom – och det tror jag att vi kommer att märka under de kommande timmarna – finns det många politiskt centrala frågor som kommer att avhandlas i den här granskningsdebatten.

Jag kan titta tillbaka på de här fyra åren. Det är väl så att de flesta riktigt spännande ärendena, där jag tror att vi kommer att se förändringar i regeringsarbetet, rör frågor som har med EU eller vår utrikespolitik att göra. Det gäller till exempel granskningen av de så kallade Muhammedkarikatyrerna och det ärende vi har i dag om Israel. Det är två exempel på ärenden som jag tror kommer att ha en stor betydelse för regeringsarbetet de kommande åren.

Jag tror också – och här kanske vi ska vara lite självkritiska – att två spännande ärenden, olja-för-mat och CIA-flygen, är ärenden som vi kanske skulle ha granskat tidigare. Jag tror att det är väldigt mänskligt att detaljminnet försämras när det har gått två, tre, fyra, fem, sex år sedan en händelse. Vad som hände olika dagar och i vilken ordning saker och ting skedde har sakta fallit i glömska. Det är mycket svårare att berätta vad som hände vissa dagar sex år tillbaka i tiden än vad som hände ett år tillbaka i tiden.

Vi, eller de som sitter i KU under nästa mandatperiod, ska kanske ägna lite tid åt att fundera över om det går att göra granskningen trots att det pågår en rättsutredning. Men den ska då hållas på åtminstone en eller två armlängders avstånd från själva rättsutredningen.

Fru talman! Jag ska skynda mig lite. Jag ser att tiden går. Om det blir någon replik kommer jag att gå in på de frågor som fru ordförande hade och några av hennes påpekanden och vad hon hade sett över åren.

Det jag kan se är att vi så gott vi har kunnat har försökt att titta på vad som är strikt konstitutionellt, vad som är politik och vad som är politisk pajkastning.

Fru talman! När jag läser reservationerna som finns till det här betänkandet känner jag inte när det gäller många av dem att vi om vi hade jobbat vidare med dem hade nått en gemensam ståndpunkt som i framtiden skulle ha lett till att regeringsarbetet hade blivit bättre. Snarare tycker jag när jag tittar på många av dem att det antingen handlar om det gamla vanliga, nämligen beredning, eller om centrala politiska frågor som sjukförsäkring, a-kassa, Carnegie, Apoteket, Vattenfall och fordonsindustrin.

Om det är konstitutionellt viktigt att tycka precis som Socialdemokraterna har vi fel. Jag skulle vilja uppmuntra alla lyssnare och tittare att under debatterna här fundera över vem det är som har de politiska glasögonen på sig. Är det oppositionen eller är det majoritetsföreträdarna? Jag känner mig lugn och trygg med våra majoritetstexter och är inte särdeles sugen på att skriva under några av reservationerna.

Anf. 3 BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Vi har nu haft fyra år av granskning av regeringen. Det har varit en ungefär lika stor omfattning när det gäller antalet ärenden, och antalet reservationer också.

Det som har hänt är att de så kallade motanmälningarna från den borgerliga majoriteten har försvunnit det här året – nästan. Det är den sämsta formen för att sabotera ett seriöst granskningsarbete i utskottet.

Ni tar för lätt på ert uppdrag. Vi har gjort så gott vi har kunnat, säger Per Bill. Jag vet inte hur man ska tolka det. Så gott vi har kunnat – det är väl det. Ni har inte lyckats att upprätthålla integriteten och det uppdrag som ni har.

Ni tar lätt på ert uppdrag. Eller är det rent av feighet? Är det det som manifesteras när ni inte orkar lyfta blicken och fullgöra ert uppdrag?

Inte vid något tillfälle har ni riktat någon form av kritik mot regeringen, förutom i de fall där regeringen eller en enskild minister har sagt att det har blivit fel. Det har framkommit när vi har ställt frågor till departementen och till Regeringskansliet.

Det här sättet, Per Bill, att genomföra granskningen undergräver konstitutionsutskottets legitimitet. Vi har gjort så gott vi har kunnat, säger Per Bill, och det har varit det gamla vanliga som har kommit fram.

När det gäller det gamla vanliga, beredningen av regeringsärenden till exempel, är det inte bara vi socialdemokrater, miljöpartister och vänsterpartister som tycker att det här är undermåligt. Även Lagrådet uttrycker det.

Ge mig nu något exempel på att mitt påstående är felaktigt, Per Bill! Ge mig ett enda exempel, där ni har riktat kritik mot regeringen och där den själv inte har erkänt att den har gjort fel!

Anf. 4 PER BILL (m) replik:

Fru talman! I de två ärenden som rör kommunikationen med EU-nämnden har jag inte hört några ministrar säga att fel har begåtts – det är

möjligt att jag inte har läst alla tidningsartiklar. Snarare har det haft att göra med olika avvägningar mellan att vi ska försöka få med så många ärenden som möjligt och ha kort om tid eller att vi ska ha mera tid men då inte få med alla ärenden.

I det här fallet gjorde vi bedömningen att det fanns mer tid att informera riksdagen. Därför borde man ha gjort det tidigare. I andra fall sitter man i princip i realtidsdiskussioner med regeringens företrädare och på telefon plockar fram nya ståndpunkter i samband med Lissabonfördraget, Nicefördraget, och så vidare.

Det är viktigt att flexibiliteten finns att ha väldigt korta tider. Men vi får gå in och säga att det inte duger att få ett sms om det hade funnits möjlighet att få ett papper med ärendet påpekat.

Anf. 5 BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Jag kan konstatera att Per Bill misslyckas. Det står mycket klart och tydligt att läsa i det ärende som Per Bill nu pratar om som gäller EU-samrådet att man beklagar att det har begåtts fel, att det brast i rutinerna.

De svar som vi får får vi från Regeringskansliet. Det är regeringen som är ansvarig för de svar som lämnas. Det är ingen annan. Det är inte någon tjänsteman, utan det är regeringen.

Det påstås att man har en särskild rutin när det gäller de stora förhandlingarna. Ja, det har man, men då fattar man ett särskilt beslut. För den här typen av samråd som har skett har regeringen själv medgett att det inte är reglerat i regeringsformen och riksdagsordningen.

Per Bill, du misslyckas med att ge mig ett enda exempel. Ni har inte det. Jag har gått in och tittat på de här åren. Ni har riktat kritik mot regeringen vid fem tillfällen sedan oktober 2006.

Ni har gjort så gott ni har kunnat. Jag skulle vilja uttrycka mig på ett annat sätt: Ni har inte klarat av att leva upp till den roll och det ansvar som ni har som ledamöter i konstitutionsutskottet. Det är ynkligt.

Ni undergräver legitimiteten i utskottets arbete. Det går inte att tolka det på något annat sätt än att det är ren feghet. Det är att lägga sig platt på marken inför majoritetens vilja och regeringens påbud om att här ska inte kritiseras.

Inte ett exempel, Per Bill. Bättre kan du väl, om det nu är sant det du säger. Kom fram med ett exempel! Jag har hittat fem tillfällen då ni har riktat kritik, men i samtliga ärenden har regeringen själv sagt att det blev fel, att man gjorde fel.

Anf. 6 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Jag har lite svårt att bli uppbragt över att vi försöker att granska varje ärende, att vi har skriftväxling med departementet och att vi så långt som möjligt försöker komma fram till hur det gick till, om det var något som gick fel. Det är möjligt – jag har inte använt de glasögonen när jag har läst våra betänkanden – att det har funnits samstämmighet mellan vad regeringen tycker och vad KU:s majoritet tycker i ett speciellt ärende.

Det är väl i så fall bara bra. Det visar att vi har gjort en ordentlig granskning och att vi har acceptans hos Regeringskansliet för att de sakerna inte har gått rätt till. I många fall har den acceptansen snarare

kommit därför att KU via sina frågor har fått fram en bild där man kan se några dagar, veckor eller månader efteråt att vi skulle kunna ha gjort något ännu lite bättre och att det var en brist att det blev på det sättet.

Fru talman! Under de närmaste timmarna kommer Alliansens företrädare att lugnt och tydligt förklara varför vi i de tolv ärenden där vi möjligen skulle ha kunnat hitta några ytterligare brister tycker att det inte är brister det är fråga om. De brister som oppositionen hittar handlar snarare om att man ogillar den förda politiken: att man hade velat socialisera Carnegie, att man inte hade velat göra en apoteksreform och så vidare.

Det kommer debatten att visa.

Anf. 7 ANNIE JOHANSSON (c):

Fru talman! Konstitutionsutskottet – smaka på det ordet! Många olika associationer kommer fram. Citatet ”Du ska veta hut!” tillhör väl klassikerna.

Någon tänker på våra fyra grundlagar, en annan på knepiga juridiska frågor, en tredje på fri- och rättigheter, en fjärde på att vi prickar ministrar – något som vi inte gör, kan jag meddela här från talarstolen.

Någon tycker vi är en politisk pajkastningsarena, meningslös och helt utan betydelse. En annan hävdar motsatsen och att vi är uttolkarna av de svenska grundlagarna och det förnämsta riksdagsutskottet.

Låt oss konstatera att det finns många associationer till KU. Jag kan också medge att när jag som nybliven riksdagsledamot för fyra år sedan fick KU hoppade jag inte jämfota. Det sakpolitiska tjabblet i andra sakutskott lockade faktiskt mer. Samtidigt fick jag stor nytta och fördel av min juristutbildning i ett utskott som är så präglad av lagar, paragrafer och tillämpning.

När nu fyra år gått i KU och detta är sista dagen för oss att ha debatt i riksdagens plenisal måste jag ändå medge att mina åsikter om KU har förändrats. Det var betydligt mer verklighetsnära än vad jag först trodde. Som riksdagens i särklass mest mötestyngda och dokumenttyngda utskott har vi ägnat mycket tid åt varandra och åt frågor i olika sammanhang som har bäring på vår tillgång till tidningar, våra rättigheter i brottsbekämpning eller försvarsunderrättelseverksamhet, demokratiska insatser i EU för oss som medborgare, stärkta fri- och rättigheter för oss i vår nya grundlag, minoriteters ställning och rättigheter i vårt svenska samhälle, hur våra län i framtiden ska se ut och mycket mer.

Samtidigt är det några saker som har förvånat mig. De KU-anmälningar som vi hanterar när vi gör just granskningsuppgiften och som vi ska debattera i dag är oerhört politiskt färgade. Det är riktigt få som har en strikt konstitutionell relevans och bäring. Oftast grundar sig KU-anmälningarna på politiska övertygelser och ställningstaganden. Det har förvånat mig.

Det faller tyvärr ett löjes skimmer över ett konstitutionellt organ som är satt att konstitutionellt granska när det är uppenbart att slutsatserna hamnar i den politiska vågskålen. Det är viktigt att det finns en rågång mellan politiskt stoff och intressanta aspekter som KU är satt att granska.

Det är svårt, för att inte säga omöjligt, för konstitutionsutskottet att kritisera statsråd och regering när de genomfört och fullföljt det som vi har fattat beslut om här i riksdagen. Då landar man i politisk kritik, och det faller utanför vårt granskningsområde.

Det finns en underton och ibland en direkt kritik i reservationerna rörande exempelvis apoteksomregleringen, Carnegie och fordonsindustrin, där man tar avstamp i just de politiska förändringarna. Det är ärenden som riksdagen har fattat beslut om. Att man i en oppositionsreservation kritiserar regeringen för detta är allt annat än KU-hederligt.

Det är riksdagens ledamöter i allmänhet och KU:s ledamöter i synnerhet som ska upprätthålla KU:s anseende. Inga andra – bara vi. Det ställer krav på oss. Det är enbart vi här i riksdagen som bestämmer vilken betydelse och vilken bild vi vill sätta av det svenska parlamentariska KU. Jag tycker att samtliga riksdagsledamöter bör fundera på vilket sätt deras anmälningar bidrar till att stärka såväl kammarens som konstitutionsutskottets roll. Är nyhetsinslaget i tv eller TT-telegrammet värt det undergrävande av KU:s auktoritet och på sikt kammarens auktoritet som det kan innebära? Jag tycker inte det.

KU:s vårgranskning som avslutas med denna dagslånga debatt tillhör den mest kända uppgiften för utskottet. Det är också den mest medialt intressanta. Som en del av kontrollmakten är en av KU:s uppgifter just att kontrollera regeringen: att kontrollera så att statsråd och beredning av ärenden följer de regelverk och den praxis som finns. Vi gör det inte för att piska. Vi gör det inte för att peka finger. Vi gör det inte för att partipolitiskt dra dem i smutsen.

Konstitutionsutskottet granskar för att påpeka brister. Det har vi gjort vid många tillfällen, även den här mandatperioden. Vi granskar för att värna våra gemensamma grundlagar, för att kontrollera regeringen och för att säkra de folkvaldas insyn. Vi gör det helt enkelt för att upprätthålla en god konstitutionell ordning mellan riksdag och regering men naturligtvis också specifikt i statsrådets tjänsteutövning och hur de handlägger ärenden.

Det finns en naturlig spänning mellan opposition och majoritet i KU av den självklara anledningen att vi är politiker, folkvalda, och representerar olika partier, ideologier och uppfattningar. Det är bra. Det bidrar till en konstitutionell och utvecklad granskning. Likt i en domstol i det vanliga rättsväsendet har man också skiljaktiga meningar. Men det är viktigt att vi från bägge sidor är objektiva, stringenta och relevanta.

Fru talman! Som ni hört i tidigare anföranden riktar vi enig kritik när det gäller tre granskningsärenden. Det rör frågan om att samråda med riksdagens EU-nämnd i två fall och hanteringen av uttalanden vid ambassaden i Israel. Vi i majoriteten riktar ytterligare kritik i ett ärende avseende regeringens agerande vid hemliga fängstransporter av annan utländsk säkerhetstjänst, läs CIA, i Sverige.

I fallet med de bägge EU-ärendena konstaterar utskottet att ansvariga statsråd brustit i informations- och samrådsskyldigheten gentemot riksdagen, och vi beskriver också vikten av förändring i sådana här fall.

Israelärendet rör utrikesministerns ansvar för uttalanden från den svenska ambassaden i Israel. Utrikesministern har som chef på UD alltså ett ansvar för utlandsmyndigheters agerande. KU trycker på vikten av tydliga instruktioner kring hur myndigheter kan agera i grundläggande och ytterst viktiga tryck- och yttrandefrihetsfrågor.

Det fjärde ärendet där vi riktar viss kritik rör den tidigare regeringens senfärdiga agerande när man fått uppgifter om hemlig fängstransport som ska landa i Sverige. Vi har inte lyckats klarlägga alla omständigheter i

fallet. Vi kan konstatera att vissa åtgärder vidtogs, och vi kan också konstatera att de inte kom till stånd i tid.

Vänsteroppositionen har av någon outgrundlig anledning reserverat sig i denna fråga, trots att Sverige genom Europakonventionen är skyldigt att förhindra tortyr och vid misstanke om tortyr genomföra en skyndsamt utredning. Om man misstänker att ett flygplan ska landa i syfte att föra fångar till ett land där de riskerar utsättas för tortyr i strid med Europakonventionen ska staten, i detta fall Sverige, vidta alla nödvändiga åtgärder för att förhindra att detta inträffar. Cecilia Wigström kommer i den specifika debatten om detta ärende senare i dag gå in mer på detaljer och händelseförlopp. Det är ett resonemang som hela Alliansen står bakom.

I elva ärenden finns det reservationer. I övriga ärenden är vi alltså eniga. Dagen ter sig därför lite märklig. Eftersom vi bara debatterar det vi är oense om glömmar man det vi är helt överens om och som vi lämnar helt: Maud Olofssons påstådda jäv vid vindkraftsetablering i Markbygden föll platt liksom korruptionsfunderingarna vid olja-för-mat-programmet. Så gjorde också Lena Adelsohn Liljeroths uttalande om The Pirate Bay och anmälan om Riksbankens självständighet vid förstärkningen av valutareservern, med flera.

Vi kommer i den fortsatta debatten i dag att peka på meningsskiljaktigheter i vår granskning. Vi allianspartier har, eftersom vi är ense i vår granskning, delat upp debatterna emellan oss. Centerpartiet kommer vara med i debatten i ärendena som rör Arbetsförmedlingen, Vattenfall, Försäkringskassan och Carnegie. Vi står givetvis bakom de ställningstaganden som majoriteten har i övriga ärenden.

Fru talman! Jag yrkar därmed på godkännande av utskottets anmälan.

Anf. 8 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp):

Fru talman! Så är den då klar, konstitutionsutskottets granskning av årets anmälningar av regeringen. Det rör sig om 28 anmälningar mot den nuvarande regeringen och 4 anmälningar mot den förra regeringen.

Vi har i årets betänkande varit eniga om att ansvariga statsråd i den nuvarande regeringen kunde ha gjort bättre ifrån sig på två punkter. Det rör sig om informationen till EU-nämnden som brustit i två fall samt utrikesministerns ansvar för uttalandet vid den svenska ambassaden i Israel.

Det sistnämnda ärendet är principiellt mycket viktigt, anser vi i Folkpartiet, och rör den grundlagsstadgade tryck- och yttrandefriheten. Den svenska ambassadören i Israel skickade i augusti 2009 ut ett uttalande i form av ett pressmeddelande som kunde uppfattas som kritik mot Aftonbladets publicering av en artikel.

Konstitutionsutskottet är enigt om att företrädare för Sverige med hänsyn till de ändamål som uppbär censurförbudet i allt väsentligt måste avhålla sig från att uttala sig om det lämpliga eller olämpliga i ett publicistiskt beslut. Det finns alltid en risk för att sådana uttalanden uppfattas som en påtryckning eller i alla fall ett försök till påtryckning mot publicisten. I detta ärende är det samtidigt viktigt att framhålla att all information pekar på att ambassadören agerade på egen hand när pressmeddelandet skickades ut och att utrikesministern inte var informerad på förhand. Vi menar i KU att det ändå, med tanke på den kritik som riktades mot

UD efter Muhammedkarikatyrkrisen, hade varit rimligt att förvänta sig att Utrikesdepartementet vid det här laget hade förtydligat sina instruktioner om hur utlandsmyndigheter ska agera i dessa viktiga yttrandefrihetsfrågor.

Utskottet riktar dessutom anmärkningar mot den förra regeringen i ett ärende. Under hösten 2005 och våren 2006 pågick utredningar av både Europarådet och Europaparlamentet för att utröna om USA använde europeiska länder för mellanlandningar med fängstransporter inom det så kallade Guantánamosystemet. Enligt Europakonventionen för mänskliga rättigheter följer ett ansvar för medlemsstater att förhindra tortyr och att vid misstankar om tortyr genomföra en skyndsamt utredning. Om en medlemsstat har allvariga skäl att tro att ett flygplan som landar på dess territorium har fångar ombord i syfte att överföra dessa till ett land där de riskerar att utsättas för tortyr eller inhuman behandling i strid med Europakonventionen, åligger det också staten att vidta alla nödvändiga åtgärder för att förhindra detta.

Utskottet har inte lyckats klarlägga alla omständigheter rörande de tre misstänkta plan som landade i Sverige våren 2006. Vi har inte heller funnit belägg för att några sådana fängstransporter som anmälningarna gäller har ägt rum. Men vi vet att det på Regeringskansliet, trots att de vidtog vissa åtgärder för att säkerställa att det gjordes en utredning kring det plan som förväntades landa i februari 2006, inte kom någon utredning till stånd. Sverige bröt därmed mot sina folkrättsliga förpliktelser.

Det är oerhört viktigt att KU påtalar detta inför framtiden och desto mer beklämmande att vänsterblocket har reserverat sig mot detta. Det är inte förvånande vad gäller Socialdemokraterna, som ofta har värnat makten framför mänskliga rättigheter, men nu har vi också fått svart på vitt på att mänskliga rättigheter även för Vänstern och Miljöpartiet inte är mer än en fernissa när makten tillsammans med Socialdemokraterna lockar. Er reservation ger carte blanche för framtida regeringar att titta åt ett annat håll vid misstankar om brott mot Europakonventionen.

Vad gäller övriga ärenden uttalas inga anmärkningar, och det är min uppfattning att Alliansregeringen har arbetat mycket bra med att trygga jobb och välfärd för Sverige i en akut internationell kris och lågkonjunktur, och man har gjort detta inom grundlagens ramar.

Näringsministern har styrt upp styrningen av Vattenfall utmärkt genom att införa mer av formell styrning, byta styrelseordförande och förtydliga Vattenfalls uppdrag.

Socialminister Göran Hägglund har sett till att riksdagens beslut om en utförsäljning av delar av Apoteket har fungerat utmärkt. Medborgare har nu bättre tillgång till läkemedel på fler ställen och fler timmar på dygnet.

Finansmarknadsminister Mats Odell har ansvarat för att hålla det svenska bankväsendet stabilt under finanskrisen, och Sverige är bland de länder i Europa som har klarat krisen bäst. Ett bättre betyg finns knappast att få.

Reservationerna från oppositionen har snarare en sakpolitisk grund än en konstitutionell sådan. Jag och mina allianskolleger kommer att återkomma till alla dessa ärenden i de olika debatterna.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag kommentera vår ordförande i KU Berit Andnors besvikelse över att Fredrik Reinfeldt i våra utfrågningar

frånhänder sig allt ansvar och bara hänvisar till ministrar. Det känns en smula pinsamt att behöva påminna konstitutionsutskottets ordförande om att varje statsråd har ett eget ansvar för sin egen ämbetsutövning och att regeringens beslutsfattande enligt grundlagen sker kollektivt.

Sedan är det en annan sak att statsministern har en särställning i och med att han eller hon ensam utser och avskedar statsråd samt utser vilka som ska vara chefer för departementen. Men det fråntar inte de enskilda statsråden ansvaret. När statsministern hänvisar till ministrarna är det helt i enlighet med grundlagens anda och bokstav. Om Berit Andnor har erfarenheter av att regeringen var mer toppstyrd från statsministern under hennes egen tid i regeringen är det bara att beklaga. Det är faktiskt så här grundlagen ser ut.

Anf. 9 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Så är den här, dagen för min sista riksdagsdebatt. Jag har varit partipolitiskt aktiv i 46 år och suttit 15 år i riksdagen. Alla åren har jag varit ordinarie i konstitutionsutskottet. Nu är det den sista granskningsdebatten och, får jag väl säga, det känns inte helt fel.

Det har varit mycket intressanta år, inte minst genom det granskningsarbete som konstitutionsutskottet utför. KU har sina för- och nackdelar. Sammanträdesintensiteten och pappersmängderna talar sitt tydliga språk. Till det intressanta hör att man får vida större överblick i och med granskningen än vad andra fackutskott får. Jag har för övrigt också suttit tio år i EU-nämnden och det är också något som ger en god överblick.

Fru talman! En sak har jag definitivt lärt mig av alla mina år i politiken. Det är tålmod. Demokrati är tålmod. Det skulle kunna vara mitt testamente för protokollet till alla nya ledamöter som kommer in i riksdagen. Jag har sett unga ledamöter komma in och vända, ibland för att de inte ser nog snabba resultat. Men politik handlar om tålmod, och jag får väl säga envishet också om man ska få något litet utträttat.

Fru talman! Jag vill så här i inledningen av debatten framföra några tack. Först vill jag tacka det alldeles förmåliga kansli som konstitutionsutskottet förfogar över, med kanslichefen Bertil Wennberg i spetsen. De är inte bara utomordentligt duktiga och kompetenta, de är också synnerligen trevliga. Varmt tack för era insatser under den här mandatperioden, inte minst för det sista året!

Fru talman! Jag vill också tacka alla mina kamrater i utskottet för ett bra arbete. Vi kan vara oeniga åsiktsmässigt i mycket, men jag ska säga att jag mycket har uppskattat personerna bakom åsikterna. Ärligt talat var jag inte särskilt förtjust 2006 över att fortsätta i utskottet. Inte på grund av utskottets arbete i sig utan därför att 14 av 17 ledamöter var grönölingar på området. Men alla är barn i början, det har jag också varit, och arbetet i utskottet har utvecklats väldigt fint under de här åren. Varmt tack! Ni har berikat min tillvaro.

Årets granskningsarbete tillhör kanske inte det mest konstitutionellt intressanta, som flera talare har varit inne på. Jag har varit med om betydligt intressantare saker. Arbetet präglas av att det är ett valår. Så har det väl varit i alla tider att oppositionen aktiverar sig särskilt ett valår. Nu ska man verkligen sätta dit regeringen.

Fru talman! I lördags läste jag Aftonbladets ledare. Den hade rubriken Skandaler – inget för KU. Här skriver ledarskribenten följande: ”Konstitutionsutskottet faller i formfrågor, men friar när det gäller politiska frågor om vardag och framtid. Och kanske är det precis så det ska vara.” Ja, så är det, och utan något ”kanske”.

Det finns ett antal uttalanden i förarbetena om KU:s uppgift som går ut på att granskningen ska vara inriktad på rättskontroll och administrativ praxis, det vill säga om regeringen och Regeringskansliet har följt gällande regler och vedertagen praxis. Vid underlåtenhet att handla prövas frågan om skyldighet att handla föreligger enligt regler och praxis.

Utskottet, fru talman, gör alltså normalt sett ingen materiell prövning av politiken i sak. Det är det som skiljer KU:s granskning från den övriga politiska kontrollen. Något annat sätt att hantera denna uppgift hade varit just skandalöst.

Fru talman! Just därför kan man tycka att inflationen i reservationerna i just det här betänkandet är ett uttryck för lite väl vidlyftiga granskningsmetoder. Jag noterar också att det dessutom är inflation i så kallade kritikmeningar. Under senare år har vi försökt att komma bort från prickningsmeningar för att när vi kritiserar i stället göra det i sak, utan speciell betygsättning.

I granskningsgruppens rapport som kom för något år sedan kom vi överens om följande: En vanlig fråga rörande granskning gäller i vad mån utskottet rör sig med fasta uttryck för att ange kritik av olika styrka, till exempel kan inte undgå kritik, förtjänar kritik, förtjänar allvarlig kritik. Utskottet får dock sägas efter hand ha avlägsnat sig från användningen av sådana lokutioner. I stället har utskottet under senare tid i huvudsak låtit varje bedömning tala för sig själv. En sådan hållning rymmer bland annat en möjlighet för ledamöterna att enas om benämningar som innebär kritiska omdömen om något som förekommit i regeringsarbetet. Som har framgått i det föregående kan det antas att eniga bedömningar har den största utsikten att bidra till utvecklingen av konstitutionellt rättslig praxis i regeringsarbetet.

Fru talman! Vi enades också om slutsatsen att strävan bort från lokutionerna vidhålls utan att användningen av ordet kritik förbjuds.

När jag i utskottet kommenterade den flitiga förekomsten av kritikmeningarna i reservationerna hävdades från oppositionshåll att innebörden av granskningsanalysen var att vi skulle sluta ägna oss åt gradering av kritikmeningarna, inte att vi skulle sluta använda oss av ordet kritik. Jag har gjort lite efterforskningar på området, och jag kan konstatera att det där bygger på en missuppfattning av ordet lokution. Lokution – ett ålderdomligt uttryck – betyder uttryck, uttryckssätt, talesätt eller fras och har inget med gradering att göra.

Fru talman! Visst, vi har inte förbjudit ordet kritik, men för den skull behöver vi inte inflatera det. I alla fall tyder inte oppositionens agerande på någon strävan bort från lokutionerna, och det är beklagligt. För det förtjänar oppositionen kritik.

Anf. 10 MARIANNE BERG (v):

Fru talman! Först av allt yrkar jag på godkännande av anmälningarna i reservationerna 6, 3 och 9. Att jag inte tar upp fler yrkanden beror na-

turligtvis inte på att jag inte ställer mig bakom alla dem som Vänsterpartiet har undertecknat utan för att minska skörden av voteringar i stort.

Fru talman! Nu står vi här med KU:s granskningsbetänkande igen, för sista gången denna mandatperiod. Vårgranskningen är tung, och den tar mycket kraft – anser jag i alla fall, om andra har tyckt annorlunda i dag. Vissa dagar är jag helt slut, och jag måste erkänna att jag ibland inte ens vill tänka ordet konstitutionsutskott.

Men arbetet måste gå vidare. Vi måste hålla på. Arbetet med att granska regeringens och statsrådets tjänsteutövning har följt gällande regelverk och praxis. I en demokrati som vår är det tryggt att veta att det finns tydliga regler för hur ett regerande ska gå till. I vår roll är vi folkets ögon och öron. Folkets insyn är en grundsten i en demokrati som jag håller högt. Jag hoppas verkligen att jag eller generationer efter mig aldrig kommer att uppleva något annat.

Fru talman! Min inledning är kort. Jag ska inte säga mer. Talespersoner före mig har tagit upp många delar i granskningsbetänkandet och också gjort tillbakablickar. Det som jag kan ta upp här kommer vi att ta upp senare i debatten. Jag står inte här för att förlänga den här debatten, eftersom vi har en lång dag framför oss med många debatter. Men jag vill göra ett litet tillägg.

Jag vill skicka en hälsning till er som i höst ställer upp för omval. Jag önskar er lycka till. Jag hoppas att vi ses igen. Till er andra uppmanar jag er att ha det riktigt skönt. Jag önskar er ett avkopplande och spännande liv utanför riksdagens murar. Till kansliet riktar jag ett stort tack för ert arbete under denna mandatperiod. Jag önskar er en skön semester. Om jag skulle få ett nytt förtroende; ses vi då i KU igen? Politik eller granskning? Det vet katten. Vi får se.

Anf. 11 MIKAEL JOHANSSON (mp):

Fru talman! Jag tänkte här i inledningen reflektera lite grann över de svar vår statsminister har gett vid utfrågningarna som har genomförts med anledning av vår granskning.

I nästan samtliga fall har statsministern svängt sig med att säga till exempel att arbetet inom regeringen är fördelat så att statsrådet Olofsson ansvarar för ägarfrågor som rör Vattenfall, och frågor om löpande ägarstyrning eller eventuella kontakter mellan Näringsdepartementet och bolaget förutsätter han därför att utskottet har fått svar på i samband med att Maud Olofsson varit på plats för utfrågning i förra veckan.

Det är alltså fråga om någon typ av delegering. Det är självklart att statsministern i Sverige rimligtvis bör ha ett antal statsråd som ansvarar för olika frågor, men det ska inte frånta statsministern det övergripande ansvaret. En statsminister bör vara informerad och egentligen ansvara för alla samtliga statsråds frågor. Annars känns det rätt meningslöst att ha en statsminister.

Låt oss jämföra med det som händer i Sydafrika i dag, fotbolls-VM, där det finns förbundskaptener. De har något slags övergripande ansvar för laget. Det är väl självklart att förbundskaptenen för Englands landslag, Capello, inte skyller på sin målvaktstränare för den målvaktstavla som gjordes av målvakten i Englands landslag. Det är naturligt för den teamchefen, coachen, att ta på sig ett ansvar och stå för det och säga hur

det ska rättas till, ta frågorna, ta kritiken, och ge svar på varför det hände. Vad var det som brast? Vad finns det för möjliga förklaringar?

Det är den typen av ansvar som vår statsminister ska ta på sig i granskningen.

Vi har i inledningsanförandena fått grunna lite grann över våra glasögon. När jag tittar på gänget från KU är det några som har glasögon – och några har det inte, rent formellt. Nu var det inte de glasögonen som det pratades om, utan det var de politiska glasögonen. Dem har vi alla, oavsett synsättning eller inte.

Det pratas i termer av att utifrån vi som opposition, rödgröna, och jag som miljöpartist som är med på vissa av reservationerna, och vissa inte, skulle ogilla den förda politiken. Det skulle vara en grund för mina ställningstaganden i slutsatserna i min granskning. Det finns till och med ett litet löjets skimmer över att jag inte sköter min uppgift på ett bra sätt. Jag kanske inte har varit tillräckligt korrekt, stringent, i min granskning. Det är helt klart möjligt. Jag förutsätter att, liksom för allt annat inom svensk politik, vi har väljare som kan göra den typen av bedömning. Vi behöver inte hålla på med olika uttalanden i den här salen.

Annars skulle den retoriska frågan kunna vara: Om det rödgröna gänget kan reservera sig på grund av en annan politisk uppfattning än nuvarande regeringen, hur kan det komma sig att samtliga partiets företrädare i den moderatledda regeringen i KU har kommit fram till samma ställningstagande i alla frågor? Kan det inte vara möjligt att någon av företrädarna faktiskt tycker, eller har tyckt, att vi borde ha gjort något på annat sätt, att regeringen borde ha skött en fråga annorlunda och haft en egen vinkling i en skrivning? Nej, nu har samtliga regeringspartiers företrädare i KU samma uppfattning.

Vi kommer att återkomma till frågan, fru talman, vad gäller de eventuella hemliga fängstransporterna. Det finns ett sådant granskningsärende. Jag hade inte tänkt att säga något, men frågan togs nu upp i inledningsanföranden om att transporterna skulle vara ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Att bli anklagad för något sådant är inte särskilt roligt.

Jag tycker inte heller att det riktigt är rim och reson att få en sådan typ av anklagelser, speciellt som vi inte vet någonting. Det finns ingen som pekar på att det skulle ha skett något över huvud taget. Finns det inga belägg för att någonting har hänt, vad är slutsatsen? Rimligtvis att då kan vi inte säga att någonting har hänt, och vi kan definitivt inte dra slutsatsen att dåvarande regeringen har brutit mot de mänskliga rättigheterna och inte heller jag som representant när jag granskat.

Vi lär återkomma, fru talman, till den frågan när vi mer i sak diskuterar den.

Beredning av proposition om krediter till Island (avsnitt 1.1)

Anf. 12 PHIA ANDERSSON (s):

Fru talman! Ärendet angående beredning av krediter till Island har granskats tidigare när konstitutionsutskottet granskade beredning av propositioner under kristid. Vid den tidigare granskningen enades utskottet om en kritisk skrivning och betonade att beredningskravet är av väsentlig betydelse i samtliga ärenden i vilka regeringen fattar beslut, även

i krissituationer då regeringen nödgas bereda ärenden av brådskande karaktär.

Konstitutionsutskottet konstaterade vid förra granskningen, och vid denna granskning, att regeringen inte inkluderade all behövlig information när propositionen utarbetades i Regeringskansliet vad gäller krediter till Island. Detta innebär att finansutskottet fick komplettera underlaget för beslut i ärendet genom såväl skriftlig som muntlig information, bland annat i samband med en utfrågning av en tjänsteman på Finansdepartementet.

Så stod det i förra granskningen – ett kort konstaterande som talar om att det är viktigt att riksdagen inför sina beslut erhåller all tillgänglig information som är av betydelse för ärendet. Denna ståndpunkt och dessa skrivningar i betänkandet var vi helt överens om i utskottet även denna gång, nästan ända fram till justering. Då kommer majoriteten i utskottet med en ny skrivning och vill stryka den mening som var helt okej vid förra granskningen. Meningen att detta innebär att finansutskottet fick komplettera underlaget för beslut i ärendet genom ”såväl skriftlig som muntlig information, bl.a. i samband med en utfrågning av tjänsteman på Finansdepartementet” skulle bytas ut mot: ”Bristen avhjälpes dock genom att Finansdepartementet samarbetade med finansutskottet för att komplettera underlaget för beslut i ärendet genom såväl skriftlig som muntlig information – – –.”

Härmed utses detta till årets frisering.

Vi socialdemokrater påtalade att denna skrivning öppnade för att det kan tolkas som att det är okej för Regeringskansliet att komma med dåligt beredda propositioner till riksdagen. Trots detta påpekande vägrade majoriteten att ändra sitt förslag till skrivning i utskottets utlåtande.

Fru talman! Vi socialdemokrater vill inte medverka till att beredningskravet i regeringsformen urholkas och reserverade oss därför till förmån för den ursprungliga text som fanns i utlåtandet.

Anf. 13 PER BILL (m):

Fru talman! Det här ärendet handlar om beredning av ett ärende om krediter till Island. Det var mitt under den brinnande finanskrisen, vilket är väl värt att komma ihåg. Det var i slutet av 2008, och det gällde att hjälpa ett grannland på ruinens brant.

Jag skulle snarare säga att den här propositionen visar att det beredningskrav vi har i Sverige fungerar bra, det vill säga att man måste kunna ha lite olika beredning beroende på om det är ett ordinärt ärende eller ett ärende mitt under brinnande kris. Vi har diskuterat det här i flera omgångar under flera år, och jag måste säga att jag tycker att det var en bra extra mening som majoriteten lade till. Jag är ledsen att vi inte fick bredare uppslutning för den. Den visar, och det tror jag är viktigt, att när det är riktig kris och riktigt bråttom kan regeringen komma till riksdagen med en proposition, trots att man vet om att den inte på alla punkter är helt färdig, och tillsammans med utskottet i fråga göra kompletteringar.

Det här ska naturligtvis inte vara någon huvudregel, och det är det heller inte, utan huvudregeln är en lång och strävsam beredning av ärenden med remissinstanser, Lagrådet och så vidare. Men när det är riktigt bråttom ska man kunna vara väldigt snabb. Jag tycker att det är en bra tingens ordning som majoriteten kommit fram till.

Anf. 14 BERIT ANDNOR (s):

Fru talman! Ett av de ärenden som utskottet har granskat gäller förflyttningen av generaldirektören för Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket. Bakgrunden till den här granskningen är den över natten genomförda förflyttningen av berörd generaldirektör. Att notera är att generaldirektörens förordnande förlängdes i oktober 2008. I februari 2009 förflyttades generaldirektören efter ett kvällssamtal med ansvarig statssekreterare, och dagen efter utsåg regeringen en ny generaldirektör för TLV.

Enligt generaldirektörens egen uppgift skulle anledningen vara, enligt vad statssekreteraren sade, att hon inte hade apoteksmarknadsaktörernas förtroende – inte regeringens, utan apoteksmarknadsaktörernas förtroende. Dagen efter utsåg man alltså en ny gd.

Som utskottet tidigare understrukt syftar den ordning som vi har när det gäller att skilja eller förflytta en myndighetschef från en anställning till att man ska säkerställa myndigheternas och chefernas självständighet. Mot bakgrund av att vi har denna självständighet för våra myndigheter och chefer för myndigheterna är det naturligtvis av central betydelse att det finns skäl för en förflyttning som är sakliga och objektiva. Det här regleras av lagen om offentlig anställning, och det anges tydligt vilka skäl som ska finnas som grund för detta. Ska förflyttningen ske omedelbart måste det dessutom föreligga synnerliga skäl.

Den här förflyttningen av berörd generaldirektör beslutades av regeringen i samband med att man hade fått information om innehållet i en redovisning av ett uppdrag som generaldirektören skulle presentera. Det uppdraget var ett led i arbetet med privatiseringen av Apoteket. Det uppdrag som skulle redovisas berörde den så kallade handelsmarginalen, hur stor den skulle vara, det vill säga den ersättning som staten betalar till företagen för att de ska sälja medicin. Uppenbarligen ogillades de slutsatser som skulle presenteras från regeringens sida.

Det generaldirektören tänkte göra var att presentera en självständig slutsats baserad på en utredning av just den här frågan. Sedan har det visat sig att ersättningen som generaldirektören hade tänkt presentera låg betydligt lägre än den som den nya generaldirektören presenterade och som sedan blev regeringens beslut. De där 16–17 procenten som låg i det ursprungliga förslaget förvandlades till 18 procent. Dessutom fattades ett beslut om den så kallade guldian, det vill säga att företagen skulle få 10 kronor för varje expedierad förpackning. Ni hör rätt: 10 kronor för varje expedierad förpackning!

Beslutet som den nya generaldirektören på uppdrag av regeringen föreslog medför nästan 1 miljard kronor i högre kostnader för staten. Det paradoxala i detta ärende är, förutom att det inte föreligger några sakliga och objektiva skäl för denna förflyttning, att när man försöker göra ett bra jobb för staten, det vill säga hålla nere kostnaderna, då får man sparken, men genom att öka kostnaderna för staten kan man sitta kvar.

Vi anser att förhållandet att regeringen ogillade slutsatsen i uppdraget inte utgör ett sakligt och godtagbart skäl. Tvärtom utgör en förflyttning av ett sådant skäl ett allvarligt ingrepp i den självständighet som gäller för myndigheterna och deras chefer i det svenska förvaltningssystemet.

Gransknings-
betänkande

Förflyttningen av
generaldirektören
för Tandvårds- och
läkemedelsförmåns-
verket

Mot den bakgrunden anser vi att det finns anledning att rikta kritik mot regeringens beslut om förflyttning och särskilt Göran Hägglunds hantering av ärendet.

Anf. 15 MARIANNE BERG (v):

Fru talman! Det är inte första gången regeringen förflyttar en generaldirektör utan att det föreligger synnerliga skäl för det. Det är en mycket, mycket oroväckande väg som regeringen nu slagit in på, att flytta en myndighetschef utan att det verkligen är uppenbart att det finns sakliga, objektiva och godtagbara skäl för ett sådant beslut. Men mest skrämmande är det att utskottsmajoriteten, det vill säga högeralliansen, ställer sig bakom detta.

Generaldirektören för Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket, TLV, fick besked om att hon skulle avsluta sitt uppdrag med omedelbar verkan och att regeringen dagen efter skulle utse en ny generaldirektör. Då är det väldigt naturligt att fråga vad det fanns för skäl för beslutet. I det brev som vi fick ta del av, som den före detta generaldirektören har skickat till oss, uppgav hon att hon som svar på den frågan hade fått: Apoteksbolaget har inte förtroende för dig. Det var det svar hon fick.

När socialminister Göran Hägglund var på KU:s utfrågning i detta ärende svarade han på frågan om vad som egentligen var anledningen till att generaldirektören fått lämna sitt uppdrag: ”Jag vet inte vad som har sagts ordagrant i den diskussionen, men det som var avgörande för vår del var att vi inte fick fram ett underlag av tillräcklig kvalitet som skulle kunna duga för de viktiga beslut vi hade att fatta.”

Okej, men nu kommer vi till det som har varit mycket vanligt förekommande just i den här KU-granskningen, nämligen att ord står mot ord.

Generaldirektören skriver i sitt svar till KU att det handlar om de förutsättningar som skulle ges apoteksbolagen. Det handlar om bland annat, som tidigare talare varit inne på, handelsmarginalen, som i förslaget låg på 17 procent. När hon fick lämna ansvaret för myndigheten ökade handelsmarginalen till 18 procent. Men detta räckte inte, utan det kom också ett påslag på 10 kronor per expedierad förpackning. Vem drabbar detta? Jo, naturligtvis skattebetalarna. Alliansens mantra, och jag kan inte säga hur många gånger de under åren har upprepat det, är att de värnar om skattebetalarnas medel. Men hur väl rimmar det med verkligheten? Det rimmar naturligtvis inte med verkligheten här.

Åter vill jag koppla tillbaka till det svar generaldirektören fick med anledning av att hon fick gå, nämligen: Apoteksmarknaden har inte förtroende för dig. När socialminister Göran Hägglund var på utfrågningen i KU svarade han på frågan så här: Det fanns resonemang från många håll, alltså en oro från aktörerna omkring – märk väl: en oro från aktörerna omkring – över TLV:s möjlighet att utföra sitt arbete på ett professionellt sätt. Det var inte det som var det avgörande, men det fanns med där som ett bakgrundsbrus.

Fru talman! Av svaret att döma från socialministern stämmer det svar som vi tidigare fått från generaldirektören, nämligen att apoteksmarknaden inte hade förtroende för henne. Just detta är en viktig del, för resultatet blev ju att notan för skattebetalarna blev mycket högre efter det att

generaldirektören fick lämna sitt uppdrag, och så vidare. Detta går inte att trola bort.

Mot bakgrund av myndigheternas och deras chefers självständiga ställning är det av central betydelse att det finns sakliga, objektiva och godtagbara skäl för ett beslut om en förflyttning av en myndighetschef. Detta är otroligt viktigt men något som högeralliansen totalt struntar i.

Fru talman! Kontentan är att nuvarande regering förflyttar personer utan godtagbara skäl. Den presentation som generaldirektören avsåg att presentera ogillades av regeringen. Det finns inga tvivel om den saken, enligt mitt sätt att se det. Att något ogillas av en regering utgör definitivt inte ett sakligt och godtagbart skäl för en förflyttning. Det är minst sagt oroväckande och skrämmande, tycker jag, att se hur regeringen agerar. Men det är lika skrämmande och mycket sorgligt och bedrövligt att se hur utskottets majoritet, det vill säga högeralliansen, håller regeringen bakom ryggen även i detta ärende.

Anf. 16 MIKAEL JOHANSSON (mp):

Fru talman! Det här ärendet handlar om två olika versioner eller två olika sidor. Jag tänkte ägna tiden åt att citera de officiella svar som har givits, för då kommer det mesta fram.

Vi kan börja med att se det utifrån regeringens sida och Statsrådsberedningens svar på konstitutionsutskottets frågor. Vi frågade bland annat, gemensamt då naturligtvis: ”När togs från regeringens sida frågan om förflyttning av Ann-Christin Tauberman först upp med henne? Berördes frågan om hennes fortsatta anställning vid TLV under planeringssamtal eller annat samtal med henne under september 2008–januari 2009?”

Som svar anføres följande: ”Regeringen har fört en löpande dialog med generaldirektören för Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV). Inför omförordnandet togs frågan om myndighetens uppdrag och framtida uppgifter upp. Myndigheten stod då inför stora nya utmaningar och ansvarade för uppgifter som var centrala för omregleringen av apoteksmarknaden. En avsevärd del av dessa uppgifter skulle utföras under begränsad tid och ställde stora krav på styrning och ledning av myndigheten. Myndighetens arbete var på väg in i en ny fas med anledning av det ansvar som myndigheten fick i och med det nya tandvårdsstödet och i och med omregleringen av apoteksmarknaden. Därför var en sådan diskussion om myndighetens uppdrag och framtida uppgifter naturlig under de samtal som genomfördes före beslutet om omförordnandet.

Under hösten ägde ett antal samtal rum med generaldirektören. Arbetet med omregleringen ställde krav på en regelbunden kontakt med många aktörer, däribland Apoteket Omstrukturering AB, Apotekens Service AB, TLV och Läkemedelsverket (LV). Dessa behövde också bedriva sitt arbete i nära samarbete med varandra. Detta samarbete var särskilt kritiskt eftersom det vid höstens början inte var möjligt att förut säga i detalj vilka uppgifter som skulle behöva utföras och vilken ansvarsfördelning som skulle behöva ske inför omregleringen. En viss avsaknad av förutsägbarhet ställde i sin tur krav på ett proaktivt agerande från aktörerna och en stor initiativkraft. Dessa krav tydliggjordes vid de samtal som ägde rum med generaldirektören.”

KU frågade sedan: ”Ann-Christin Tauberman omförordnades den 18 september 2008 till generaldirektör och chef för TLV från den 1 oktober

Prot. 2009/10:136
14 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Förflyttningen av
generaldirektören
för Tandvårds- och
läkemedelsförmåns-
verket*

2008 till och med den 30 september 2011. Den 5 februari beslutade regeringen att hon skulle anställas som generaldirektör i Regeringskansliet. Vilka organisatoriska omständigheter hade tillkommit eller förändrats mellan den 18 september 2008 och den 5 februari 2009, som var okända när regeringsbeslutet om omförordnande fattades den 18 september? Innebar regeringens beslut att förflytta Ann-Christin Tauberman att beslutet gavs omedelbar verkan? Om beslutet gavs omedelbar verkan, vilka var skälen för detta?"

Regeringskansliet svarade följande: "I enlighet med vad som beskrivs ovan innebar höstens och vinterns arbete med omregleringen att inblandade aktörers uppdrag klarades. Processen ställde också krav på ett agerande i nära samspel med andra aktörer och ett proaktivt förhandlingssätt. På grund av de tidsgränser som satts för omregleringen bedömde regeringen att det förelåg sådana synnerliga skäl att en omedelbar verkan av beslutet var nödvändig för att myndigheten skulle kunna fullfölja sina uppgifter utan fördröjningar. Genom myndighetens centrala roll i omregleringen av apoteksmarknaden stod stora ekonomiska värden på spel om myndigheten inte skulle kunna fullfölja sitt uppdrag i tid, eftersom en fördröjning i sin tur skulle kunna ha lett till att ikraftträdandetidpunkten för omregleringen äventyrades."

KU fortsatte med att ställa frågan: "Den 5 februari 2009, samma dag som regeringen beslutade att anställa Ann-Christin Tauberman som generaldirektör i Regeringskansliet, beslutade regeringen också om förlängning av utredningstiden för en redovisning från TLV om hur lönsamheten på apoteksmarknaden ska bedömas, bestämmas och följas upp samt hur handelsmarginalen ska beräknas. Finns det ett samband mellan förflyttningen av generaldirektören och den förlängda utredningstiden? Vilket var i så fall sambandet?"

Regeringskansliets statsrådsberedning svarade: "Frågan om tidpunkten för TLV:s första delleverans hade varit föremål för diskussion mellan myndigheten och departementet tidigare och det fanns från början en medvetenhet om att utredningstiden var knapp. När beslutet om förlängning fattades hade det blivit uppenbart att en utökad utredningstid var nödvändig för att få fram ett väl grundat underlag."

KU frågade vidare: "Hur var ärendet berett när Ann-Christin Tauberman fick beskedet om byte av generaldirektör för TLV? Hade tjänsten som generaldirektör utannonserats?"

Svaret från Statsrådsberedningen löd: "Ärendet var berett inom Regeringskansliet med berörda funktioner. Tjänsten som generaldirektör utannonserades inte. Socialdepartementet utannonserar dock som regel dessa tjänster. Sedan hösten 2006 har Socialdepartementet genomfört sammanlagt tio rekryteringar av myndighetschefer. Vid åtta av dessa rekryteringar har kravprofiler upprättats och en öppen annonsering har gjorts. I syfte att ytterligare öka professionaliseringen av rekryteringsprocessen har även externt rekryteringsstöd används."

Så långt skriftväxlingen mellan KU och Statsrådsberedningen.

KU gav även möjlighet till berörd generaldirektör att inkomma med sina synpunkter. Ann-Christin Tauberman skickade följande skriftliga kommentarer till svar på frågor som konstitutionsutskottet ställt till Socialdepartementet: "Jag har beretts tillfälle att kommentera två promemorior från Socialdepartementet med anledning av Konstitutionsutskottet

granskning av att jag entledigades som generaldirektör för Tandvårds- och läkemedelsverket (TLV).

I samband med att jag omförordnades den 18 september 2008 hade jag ett samtal med statssekreterare Karin Johansson, där vi diskuterade myndighetens kommande uppgifter. Det slutade med att Karin Johansson meddelade att jag skulle omförordnas, vilket jag uppfattade som att departementet hade förtroende för mitt sätt att arbeta.

Den 18 december 2008 fick vi Uppdrag angående förberedande åtgärder med anledning av omregleringen av apoteksmarknaden (S2008/1070/HS). Uppdraget innebar att TLV skulle:

- leverera tidplan för uppdraget den 15/1 2009
- ge förslag till konstruktion av handelsmarginal den 2/2 2009
- ge förslag till ny prismodell den 1/4 2009
- ge förslag till prispress på läkemedel utan generisk konkurrens den 31/12 2009.

Så snart vi fått uppdraget skapade vi en arbetsgrupp bestående av den företagsekonom som tidigare ansvarat för handelsmarginalen vid TLV, tre jurister och två hälsoekonomer. Till arbetsgruppen knöt vi också de två nämndledamöter som regeringen nyligen hade utsett med anledning av apoteksmarknadsomregleringen: professor Mats Bergman från Uppsala universitet och hans ersättare professor Johan Stennek, ekonom från Göteborgs universitet.

Arbetsgruppen hade flera möten med tjänstemän vid Socialdepartementet under januari 2009. Jag deltog vid flera av träffarna och Statssekreterarna Karin Johansson och Dan Eriksson deltog också vid ett möte den 15 januari när vi överlämnade vår tidsplan för uppdraget.

Under januari hade jag också möten med: Kronans Droghandel, Tamro, Apoteket AB, företrädare för farmaceuter som planerade att starta apotek, Apoteket Omstrukturering AB, Servicebolaget, Läkemedelsindustriföreningen, Generikaföreningen FGL, Läkemedelshandlarna, Sveriges kommuner och landsting SKL och Läkemedelsverket. Anledningen var att det uppdrag vi fått krävde nära samspel med andra aktörer.”

Ann-Christin Tauberman fortsatte: ”Den 28 januari hade vi ett möte med departementets tjänstemän och redogjorde då för vad vi tänkte föreslå i vår kommande redovisning av handelsmarginalen. Vår huvudlinje var att börja med att behålla en handelsmarginal av samma storlek som tidigare, d.v.s. 16–17 procent. Våra främsta argument för att föreslå en oförändrad marginal var de mekanismer som nämndes i lagrådsremissen. Omregleringen av apoteksmarknaden förväntades leda till: effektiviseringar genom konkurrens mellan apotek, lägre inköspriser på originalläkemedel utan generisk konkurrens, möjlighet att prisförhandla parallelimporterade läkemedel, lägre inköspriser på generiska läkemedel och ökad försäljning av handelsvaror.

Vår analys av lönsamheten på apoteksmarknaden visade att det fanns flera skäl som talade för att aktörerna genom ökad förhandlingsstyrka, utökat produktsortiment och effektivisering, t.ex. genom internethandel, skulle kunna uppnå en lönsamhet som är rimlig, sett i ett internationellt

Prot. 2009/10:136
14 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Förflyttningen av
generaldirektören
för Tandvårds- och
läkemedelsförmåns-
verket*

perspektiv. Att Apoteket AB kunde redovisa ett så starkt resultat för 2008, sedan man börjat agera mer som om man befann sig på en omreglerad marknad genom att öppna Apoteket Shop och satsa på ett utökat sortiment av handelsvaror, gav också stöd för att marginalen skulle kunna hållas oförändrad. Vi menade att det var ansvarsfullt att börja med en lägre marginal. Skulle det visa sig att intresset från olika apoteksaktörer blev för lågt, skulle det vara möjligt att höja marginalen. Att sänka den skulle bli betydligt svårare.

Dagen efter vår redovisning, den 29 januari, meddelade departementsrådet Sofia Wallström via mail att vi inte skulle redovisa vårt uppdrag den 2 februari, utan att redovisningen skjutits upp. Nytt datum skulle komma senare.

Den 4 februari blev jag med kort varsel kallad till ett möte med Karin Johansson och Dan Eriksson kl. 19.30. Det blev ett mycket kort möte där Karin Johansson meddelade att regeringen dagen efter skulle utse en ny generaldirektör för TLV och att jag skulle lämna mitt jobb dagen efter. När jag frågade vad anledningen var svarade Dan Eriksson: Arbetsmarknadens aktörer har inte förtroende för dig.”

Detta skrev Ann-Christin Tauberman till oss i KU.

Det är två versioner av exakt samma händelse. Det kan naturligtvis vara svårt att ställa sig som domare och säga exakt vad som har hänt. Vi har ju inte varit med. Vi har förlitat oss på utfrågningar och de skriftliga svar vi har fått på våra frågor.

Några saker att reflektera över är bland annat det som socialminister Göran Hägglund, Kristdemokraterna, har påpekat, att stora ekonomiska värden stod på spel. Det finns ingenting i underlaget om vad det skulle bestå av. Ingenting i underlaget pekar på någon beräkning av vilka ekonomiska värden som stod på spel vid ett eventuellt misslyckande i det uppdrag som generaldirektören hade. Jag skulle snarare vilja hävda att det knappast är ekonomiskt att utse en ny generaldirektör som ska sätta sig in i arbetsuppgifterna och komma in i arbetet på slutet. Det är inte i något sammanhang försvarbart om man vill att det ska bli ett bra jobb. Jag skulle inte vilja bli inkastad som generaldirektör.

Ann-Christin Tauberman höll den tidtabell som fanns uppställd. Hon levererade det hon skulle. Det finns ingenting som tyder på att hon inte klarade av sitt uppdrag.

Jag vill nämna en liten detalj i sammanhanget. När regeringen har bestämt sig för att sparka någon, vem är det då som verkställer det? Det är i alla fall inte ansvarigt statsråd. Statsrådet skickar någon annan. Först föreslår statsrådet för regeringen att Ann-Christin Tauberman ska omförordnas som generaldirektör. Några månader därefter ber han någon kalla upp henne till departementet för att tala om att hon är avskedad eftersom man dagen efter ska utse någon annan. Det känns inte särskilt seriöst.

Om någon är missnöjd med mig tror jag att den som vill få bort mig säger det till mig. Det kan vara i näringslivet eller inom sportvärlden. Det kan vara inom familjen. Den som har bestämt hur det ska vara tar rimligen ansvar och utför det praktiska arbetet.

Så här får vi naturligtvis inte hantera våra generaldirektörer. Vem vågar ta på sig ett sådant här uppdrag i fortsättningen? Det finns inte någonting som pekar på att hon har gjort något fel eller satt något på spel, och hon blir sparkad med kort varsel. Det är inte rimligt. Detta kan vi i KU

peka på och säga att det inte gjordes på rätt sätt. Det gjordes inte på ett bra sätt.

Vi måste ha personer i Sverige som vågar ta på sig generaldirektörsjobbet utan att riskera att bli sparkade dagen efter. Det kan vara rimligt att sparka någon, men då bör man ha pratat med vederbörande. Vad kan jag göra för att du ska förbättra dig? Vilka resurser kan vi ge dig för att du ska klara uppgiften? Det är regeringens ansvar att se till att generaldirektören ges rimliga förutsättningar. Regeringen har ju valt att ha henne som generaldirektör.

Anf. 17 ANDREAS NORLÉN (m):

Fru talman! Frågan om ledande statstjänstemäns rättsliga ställning har diskuterats i vårt land och i andra länder under flera århundraden. Ska ledande statstjänstemän, till exempel myndighetschefer, vara oavsättliga eller ska det vara möjligt att säga upp dem från deras tjänster alternativt förflytta dem från en tjänst till en annan mot deras vilja? Ett särskilt starkt anställningsskydd för myndighetschefer gör myndigheterna mer oberoende av den politiska makten i regering och riksdag. Genom historien har konstaterats att detta har både fördelar och nackdelar.

Ett par fördelar är dels att en oberoende statsförvaltning kan ses som ett skydd för den enskilde medborgaren mot politiskt godtycke och rättsovergripping i enskilda fall, dels att oberoende myndigheter vågar säga obekväma sanningar till regering och riksdag. Det kan å andra sidan ses som en nackdel att alltför självständiga myndigheter med oavsättliga chefer kan göra det svårare för regering och riksdag att få olika reformer genomförda i praktiken. Om myndigheten eller dess chef inte tycker om regeringens politik kan myndigheten försvåra eller fördröja genomförandet.

På 1600-talet var oavsättligheten regel och tätt förknippad med adelns maktutövning, eftersom adeln hade ensamrätt till alla ledande statliga ämbeten. Också enligt 1809 års regeringsform var utgångspunkten att statliga ämbetsmän inte fick avsättas utom om de hade begått brott, med undantag för ett antal kategorier så kallade förtroendeämbetsmän, bland annat landshövdingar, kollegiepresidenter och höga militärer. Förtroendeämbetsmännen fick kungen entlediga när han ”prövar rikets tjänst så fordrar”, det vill säga när han ansåg att det var lämpligt. Så småningom utvidgades kretsen.

Också under 1900-talet har ämbetsmännens ställning varit föremål för ett antal förändringar. I förarbetena till 1974 års regeringsform anfördes att statliga myndigheter som lyder under regeringen i princip står i ett lydtnadsförhållande till regeringen. Däremot får regering och riksdag inte lägga sig i hur en myndighet tillämpar en viss lagstiftning i ett visst enskilt fall.

Ur ett arbetsrättsligt perspektiv är utgångspunkten sedan 1960-talet att en statligt anställd tjänsteman ska betraktas som vilken anställd som helst och omfattas av samma arbetsrättsliga lagstiftning som övriga anställda, till exempel lagen om anställningsskydd. I lagen om offentlig anställning, LOA, finns dock ett antal särbestämmelser som gäller enbart offentligt anställda.

Prot. 2009/10:136
14 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Förflyttningen av
generaldirektören
för Tandvårds- och
läkemedelsförmåns-
verket*

Den fråga vi debatterar i dag har framför allt att göra med tillämpningen av 33 § och 36 § i lagen om offentlig anställning. 33 § andra stycket stadgar att en generaldirektör får förflyttas till en annan tjänst som tillsätts på samma sätt om det är påkallat av organisatoriska skäl eller annars är nödvändigt av hänsyn till myndighetens bästa. Enligt 36 § ska ett beslut om förflyttning normalt inte verkställas förrän det vunnit laga kraft, men beslutet får ges omedelbar verkan om det finns synnerliga skäl för det. I den så kallade verksledningspropositionen från 1986/87 anför den dåvarande regeringen: Sådana synnerliga skäl kan exempelvis vara att stora ekonomiska värden står på spel eller att en myndighet eljest inte leds på ett från allmän utgångspunkt godtagbart sätt.

Enligt 39 § LOA har den som är missnöjd med regeringens beslut om förflyttning möjlighet att väcka talan vid domstol.

Den här förflyttningsmöjligheten infördes efter förslag från den dåvarande socialdemokratiska regeringen i verksledningspropositionen. Skälet var att det under perioden närmast dessförinnan inte fanns lagliga möjligheter för regeringen att förflytta en myndighetschef.

Genom denna korta historiska tillbakablick har jag velat belysa att reglerna som rör höga ämbetsmäns anställningstrygghet har förändrats åtskilliga gånger. Ibland har pendeln svängt åt oavsättlighet, ibland åt ökade möjligheter att entlediga eller förflytta.

Jag övergår nu till dagens granskningsärendet. Generaldirektören för Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket förflyttades från verket till en befattning som generaldirektör i Regeringskansliet. De rättsliga frågor som uppkommer är för det första om förflyttningen var påkallad av hänsyn till myndighetens bästa, som det står i 33 § LOA, och för det andra om det förelåg synnerliga skäl att ge beslutet omedelbar verkan med stöd av 36 § LOA.

Dessa frågor ställdes till socialministern i utskottets utfrågning, och han utvecklade sin syn på saken. Han sade bland annat att generaldirektören inte förmådde se till att myndigheten levde upp till de krav som ställdes på myndigheten i apoteksarbetet. Han framhöll att det har varit en nära kontakt mellan Socialdepartementet och generaldirektören när det har handlat om det arbete som skulle utföras och de återrapporteringar som kom, de brister som departementet såg när det gällde att hålla tempot och kvaliteten på det arbete som kom fram.

Han sade: ”Där förmådde inte myndigheten att leverera det underlag som var en nödvändig ingrediens för att kunna skapa det underlag som fordrades för våra beslut.”

Den förflyttade generaldirektören har i en skrivelse till KU skildrat händelseförloppet på ett sätt som antyder att hon har en annan uppfattning om bakgrunden till förflyttningen.

Det har i ett par tidigare anföranden här nämnts lite grann om handelsmarginalen vid läkemedelsförsäljning. Själva sakfrågan är inte en fråga som rör KU:s granskning. Men jag vill ändå kortfattat konstatera att socialministern var inne även på den saken i sitt anförande och sade då:

”Genom de mekanismer som nu har kunnat träda i kraft har vi kunnat sänka priserna och ta hem mer pengar genom det system som har byggts upp.”

Det är självklart ett intresse för regeringen och riksdagsmajoriteten att hålla läkemedelskostnaderna nere. Är det något som denna regering har lyckats med under mandatperioden så är det att hålla ordning och reda på statens finanser.

Fru talman! När det gäller granskningsärendet vill jag framhålla att konstitutionsutskottet inte kan ta över domstolarnas uppgift att överpröva regeringens beslut om förflyttning av en generaldirektör. Om regeringens beslut överklagas till domstol med stöd av 39 § LOA kommer en fullständig rättsprocess att genomföras. Där ska respektive part presentera bevis och argumentera för sin ståndpunkt, medan domstolen ska värdera bevisen med stöd av rättegångsbalkens bestämmelser. KU:s arbete omfattas inte av de processrättsliga regler som styr domstolarnas arbete. KU är inte ett organ dit två parter kommer för att få en tvist löst.

KU ska i stället granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsändenas handläggning och ta ställning till om detta har skett inom ramen för gällande lagstiftning. Det som KU kan konstatera i detta ärende är att regeringen har beslutat att förflytta en generaldirektör med stöd av bestämmelserna i LOA och att regeringen har presenterat rimliga och godtagbara skäl för sitt beslut. Myndighetens arbete bedrevs inte på ett godtagbart sätt, och när läget inte förbättrades beslöt regeringen att förflytta generaldirektören. För att det pågående reformarbetet inte skulle fördröjas gavs beslutet omedelbar verkan. Mot bakgrund av detta har utskottets majoritet funnit att granskningen inte ger vid handen att regeringen brustit vid sin tillämpning av 33 och 36 §§ i lagen om offentlig anställning.

Majoritetens utgångspunkt är att om utskottet ska rikta kritik mot regeringen måste det finnas tydligt stöd för det i utskottets utredning. Det ska ha klarlagts att regeringen har brustit i något hänseende. Det har i detta ärende definitivt inte klarlagts att regeringen har brustit.

Oppositionens utgångspunkt tycks vara att regeringen ska bevisa sin oskuld, och om regeringen inte lyckas med det ska regeringen kritiseras. Utgångspunkten för oppositionen tycks vara att socialministern inte talade sanning inför utskottet, och om regeringen inte skickar dokument eller på annat sätt bevisar att socialministern talade sanning anser oppositionen att det är styrkt att socialministern hade fel. Det är ett synsätt som borde vara främmande för oss alla, eftersom det innebär att den som är anklagad ska bevisa sin oskuld.

Fru talman! Socialministern har för KU uppgett att generaldirektören inte förmådde att leva upp till kraven som ställdes på tempo och kvalitet i arbetet. Som jag ser det är det ett skolboksexempel på när förflyttning av en generaldirektör får göras med hänsyn till myndighetens bästa.

Anf. 18 BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Jag hade inte tänkt begära replik, eftersom jag tycker att det som Andreas Norlén nu sade tydligt illustrerar hur arbetet i konstitutionsutskottet har sett ut, särskilt från de borgerliga ledamöternas sida. Men Andreas Norlén påstår att det finns underlag och att det är underbyggt från regeringens sida att det har förelegat omständigheter enligt 33 § och 36 § i lagen om offentlig anställning. Då måste jag be Andreas Norlén att ytterligare redogöra för det.

Först och främst kan det ske en förflyttning av myndighetschefer. Självklart är det så. Men det måste finnas sakliga och objektiva skäl. Då står det att det kan finnas organisatoriska skäl och att det också kan ske utifrån myndighetens bästa.

Jag kan konstatera att det inte finns några organisatoriska skäl. Då handlar det om myndighetens bästa. Som Mikael Johansson mycket tydligt har redogjort för finns det ingenting i de krav som har ställts från regeringens sida när det gäller tidsplaner, återrapportering och innehåll som styrker att de förslag som kom fram på något sätt skulle vara underlag för att ifrågasätta om detta skedde utifrån myndighetens bästa.

Som jag angav i min inledning handlar det nog mer om att regeringen i detta fall var mer intresserad av att sprätta ut pengar till privata företag.

För att § 36 i LOA ska gälla – att man ska kunna förflytta någon över natten – ska det föreligga synnerliga skäl, det vill säga att det ska vara fråga om något i hästvåg, något exceptionellt, i generaldirektörens sätt att styra myndigheten. Det finns inte något sådant. Men ange något, Andreas Norlén!

Anf. 19 ANDREAS NORLÉN (m) replik:

Fru talman! Det finns ett program i Sveriges television som heter *Bubblan*. Det bygger på att tre kända personer är inlåsta under några dagar utan tillgång till tv, tidningar och Internet. Sedan kommer de till tv-studion och ställs i direktsändning inför tre löpsedlar, två påhittade och en sann. Uppgiften är att gissa vad som faktiskt har hänt och vad som är påhittat. Det är ett roligt tv-program, men arbetsmetoden är kanske mindre lämplig att använda i KU:s granskning. Likväl är det precis den metoden som Berit Andnor tycker att vi ska använda. Hon ställs inför två verklighetsbilder, delvis oförenliga.

Socialministern redogör tämligen utförligt för sin syn att det har funnits brister i TLV:s arbete och skäl att förflytta generaldirektören. Generaldirektören beskriver i sin skrivelse arbetet inom TLV och säger ingenting om att regeringen har varit kritisk.

KU har inte gått vidare och på egen hand granskat arbetet i TLV. KU har inte studerat handlingarna som den förra generaldirektören arbetade fram och inte heller det nya underlag som arbetades fram under ledning av den nya generaldirektören. KU har inte underlag för att göra en självständig bedömning av kvaliteten i TLV:s arbete under vare sig den föregående eller den nuvarande generaldirektörens ledning. I det avseendet sitter KU i en informationsmässig bubbla.

Berit Andnor sitter i KU tillsammans med mig. Men hon är ändå redo att kritisera regeringen från sin utgångspunkt.

Jag skulle vilja fråga Berit Andnor hur hon kan veta att socialministern inte talade sanning inför KU när han sade att brister i tempo och kvalitet i TLV:s arbete var skälet till att generaldirektören förflyttades.

Anf. 20 BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Detta är inte seriöst, Andreas Norlén. Här har Mikael Johansson stått och läst innantill i de underlag som vi har. Det fanns ingenting i de svar som Göran Hägglund gav som på något sätt styrker att det skulle ha funnits brister vare sig när det gäller tidsplan, tempo eller innehåll i de redovisningar som skulle göras. Det fanns ingenting. Det som

styrker detta är det som regeringen själv gjorde, nämligen att man vid samma tidpunkt då man utsåg en ny generaldirektör förlängde hela detta arbete som man hade efterlyst. Man gav ett nytt uppdrag som innehöll krav på redovisningar och tidsplaner. Den brådska i själva hanteringen av ärendet som man angav fanns alltså inte. De synnerliga skälen har inte angetts.

Att prata lite allmänt om brister duger inte. Det är för låg nivå. Jag behöver inte kunna alla detaljer. Det tror jag inte att Andreas Norlén heller behöver. Men det måste ändå ställas rimliga krav på att man kan redovisa vilka sakliga och objektiva skäl som låg till grund för denna förflyttning och om de förelåg, vilket är en förutsättning för att man enligt § 36 ska kunna göra en omedelbar förflyttning. Om man hade kunnat redovisa det skulle man också redovisa vad som var synnerliga skäl. Synnerliga skäl är någonting alldeles speciellt, Andreas Norlén. Det kan Andreas Norlén läsa sig till om han går tillbaka till förarbetena, något som man brukar göra.

Inte någonting är redovisat. Varken organisatoriska skäl eller skäl som skulle vara att hänföra till myndighetens bästa har redovisats, icke heller synnerliga skäl som skulle kunna ligga till grund för en omedelbar förflyttning. Det är ni som ska redovisa skälen!

Anf. 21 ANDREAS NORLÉN (m) replik:

Fru talman! Tydligt har vi olika utgångspunkter när det gäller under vilka förutsättningar KU kan kritisera regeringen. Berit Andnor säger att det är vi som ska ange skäl och preciseringar. Men det är inte regeringens ansvar att exkulpera sig och visa att man inte har brustit.

Göran Hägglund redogjorde inför utskottet på ett, får jag väl säga, ganska sammanhållet och trovärdigt sätt för att det hade varit brister och för att det hade varit omfattande kontakter mellan departementet och generaldirektören. Man var inte nöjd med det arbete som hade utförts. Därför beslutade man om den omedelbara förflyttningen.

Att det vid byte av generaldirektör måste ske en viss omstart i myndighetens arbete har jag svårt att se som särskilt anmärkningsvärt. Socialministern beklagade ju detta vid utfrågningen men konstaterade att det var nödvändigt och att arbetet slutförts på ett bra sätt.

Om Berit Andnor tyckte att aspekten avseende kvaliteten i arbetet var så viktig kan jag bara säga att det stod varje ledamot i utskottet fritt att begära in det underlag som hade arbetats fram av de båda TLV-ledningarna. På egen hand hade utskottet kunnat ta ställning till vad som var bra och vad som var mindre bra. Det hade funnits alla förutsättningar att borra djupare i detta.

Som en annan talare gjort i sitt inledningsanförande konstaterar också jag att i viss mån står ord mot ord här. Såvitt jag förstår är det gammal god KU-praxis att man, om ord står mot ord och om omständigheterna inte har kunnat utredas, inte kritiserar regeringen. Det är precis den ståndpunkt som majoriteten har kommit fram till.

Som sagt: Givet att Göran Hägglunds skildring är korrekt är detta ett skolboksexempel på när man faktiskt kan göra en förflyttning.

Anf. 22 MARIANNE BERG (v):

Fru talman! Detta ärende berör försöksverksamheter under 2007 och 2008. I mitt anförande nämner jag Arbetsmarknadsstyrelsen, Ams, och Arbetsförmedlingen. Men sedan januari 2008 är ju Ams och länsarbetsnämnderna *en* myndighet, Arbetsförmedlingen. Jag vill nämna det så att de som följer debatten lättare kan hänga med och förstå det jag säger i mitt anförande.

Regeringen har i regleringsbrev för Ams den 21 december 2006 och i regleringsbrev den 19 december 2007 för Arbetsförmedlingen föreskrivit att Ams och Arbetsförmedlingen mer aktivt ska använda kompletterande aktörer för att ta till vara deras kompetens och kunskaper i åtgärder för personer som står långt från arbetsmarknaden.

Inom det uppdrag som Ams fick startades den 15 juni 2007 en försöksverksamhet med privata aktörer – en verksamhet som var ämnad att pågå fram till och med den 31 mars 2008 men för vilken tiden förlängdes med tre månader eftersom upphandlingen försenades på grund av överklaganden. Denna försöksverksamhet har granskats av Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, IAF.

IAF är en statlig myndighet som lyder under regeringen. Myndigheten utövar bland annat tillsyn över arbetslöshetskassorna och Arbetsförmedlingens handläggning av ärenden som har samband med arbetslöshetsförsäkringen genom att granska om de håller sig till juridiskt bindande regler.

Utifrån sitt uppdrag fann IAF att det var angeläget att granska den försöksverksamhet som bedrivits med de kompletterande aktörerna och som omfattade arbetssökande som uppbar arbetslöshetsersättning.

Fru talman! IAF kom i sin granskning bland annat fram till att Arbetsförmedlingens myndighetsutövning i arbetslöshetsförsäkringen *inte* hade säkerställts i avtalen mellan Ams, Arbetsförmedlingen och de privata aktörerna. Vidare borde, enligt IAF:s mening, rättssäkerheten för den enskilde i väsentligt större utsträckning beaktas än som var fallet i verksamheten. Inte heller fanns det något lagstöd för att överlämna delar av kontrollfunktionen inom arbetslöshetsförsäkringen till privaträttsliga subjekt.

IAF kunde dessutom konstatera att det saknades avtalsbestämmelser som motsvarar vad som gäller för en förvaltningsmyndighet som ger Arbetsförmedlingen som just förvaltningsmyndighet möjlighet att fullfölja sina uppdrag i kontrollfunktionen angående bland annat dokumentation, insyn, jäv, sekretess och tillsyn.

Fru talman! I Vänsterpartiets KU-anmälan ifrågasätter vi om regeringen i de aktuella regleringsbrevens uppfyller det som framgår av 11 kap. 6 § tredje stycket, regeringsformen. Syftet i 11 kap. 6 § tredje stycket är att tillse att rättssäkerheten upprätthålls i alla delar av en förvaltningsuppgift som innefattar myndighetsutövning – det vill säga att lagstiftaren i de fall det genom lagstöd ges möjlighet att överlämna sådan förvaltningsuppgift till privaträttsliga subjekt ställer villkor som privaträttsliga subjekt, privata aktörer, måste uppfylla, villkor vilkas syfte är att säkerställa säkerheten.

Rättssäkerheten vid myndighetsutövning kan sägas vila på följande grundstenar: dokumentation, regler om insyn i verksamheten, jäv, sekretess, tillsyn, straffansvar och rätten att ta del av allmänna handlingar.

Fru talman! Vid granskningen har IAF utgått från avtalsunderlagen och avtalen mellan Ams, Arbetsförmedlingen och de privata aktörerna. Till detta kommer att man har gjort en hel del intervjuer med kontaktpersoner på berörda arbetsförmedlingar.

Avtalsinbjudan innehåller mycket, men den innehåller inte de uttryckliga villkor som sägs omfatta just rättssäkerheten vid handläggning av ärenden inom Arbetsförmedlingen – alltså inga regler som garanterar den enskildes rättssäkerhet.

Fru talman! Vid intervjuerna med arbetsförmedlingarnas kontaktpersoner framkom att de privata aktörerna inte tillräckligt utförligt hade dokumenterat sökandenas jobbaktivitet. Detta medför naturligtvis att Arbetsförmedlingen i en del ärenden inte kunde uppfylla sin egen kontroll- och dokumentationsskyldighet.

Kontaktpersonerna vid arbetsförmedlingarna fick många gånger informera de privata aktörernas jobbförmedlare om vilka krav arbetslöshetsförsäkringen ställer på den arbetslöse. Många hade ringa eller inga kunskaper alls om eller erfarenheter av kraven i arbetslöshetsförsäkringen. Detta är illa. Kontaktpersonerna fick också fungera som stödpersoner till de olika privata aktörerna, som stöd i frågor som kunde gälla enskilda sökande eller arbetsmetoder för olika målgrupper.

Nu vill jag stanna upp en stund och gå tillbaka till det första regleringsbrevet, det till Ams. Vad står det då där? Jo, där står bland annat: ”Genom att andra aktörers kunskap och erfarenheter blir en kompletterande del av den offentliga arbetsförmedlingen, kan arbetsökanden få mer individuellt anpassade tjänster och service i syfte att korta arbetslöshetstiden.”

”Andra aktörers kunskap och erfarenheter” – nej, jag får inte detta att gå ihop.

Om de nu besatt denna kunskap och erfarenhet, varför fick arbetsförmedlingarnas kontaktpersoner informera dem i olika frågor, tillika ge råd och stöd? Varför saknades det i vissa ärenden utförlig dokumentation? Hur går detta ihop med syftet att kompletterande aktörer just skulle tillföra kunskap och kompetens? Det rimmar ju inte.

I detta ärende, liksom i många andra genom åren, skyddar utskotts-majoriteten sin regering. I sitt ställningstagande tassar de likt katten kring het gröt och anser inte att någon kritik mot regeringen är befogad. Men för att vara på den riktigt säkra sidan och inte stöta sig med någon berörd myndighet eller privat aktör tassar de lite till i sitt ställningstagande. Jag citerar: ”Det kan emellertid, med hänsyn till de svårigheter som föreligger att göra en säker gränsdragning mellan förvaltningsuppgifter som innefattar myndighetsutövning och andra förvaltningsuppgifter, finnas anledning att vara uppmärksam på problematiken vid utformning” – jag repeterar: på problematiken vid utformning – ”av uppdrag som tangerar en myndighets verksamhet som innefattar en myndighetsutövning mot enskilda.”

Detta tassande känner jag igen. Det liknar mycket av det som har tagits upp i kammaren under denna mandatperiod.

Herr talman! När regeringen skickade ut regleringsbrevet borde de ha tänkt till och insett risken för att myndighetsutövning i någon utsträckning kunde komma att utövas av privata aktörer och då tydligt precisera relevanta avgränsningar i uppdraget till Ams respektive Arbetsförmedlingen. Detta gjordes dock inte. Enligt Vänsterpartiets mening har regeringen alltså inte tillräckligt beaktat 11 kap. 6 § tredje stycket regleringsformen.

Anf. 23 ANNIE JOHANSSON (c):

Herr talman! Under lång tid, även under tidigare regeringar, har Arbetsförmedlingen – eller som myndigheten då hette: Arbetsmarknadsstyrelsen, Ams – använt sig av andra aktörer för olika kompletterande kurser och utbildningar. I Sverige ligger också exempelvis sedan Hedenhös den viktiga arbetslöshetsförsäkringen på privaträttsliga subjekt, nämligen på arbetslöshetskassor som är starkt slingrade till våra fackförbund.

Enligt regleringsformens 11 kap. 6 § tredje stycket kan en förvaltningsuppgift överlämnas till bolag, föreningar, samfällighet, stiftelser, registrerat trossamfund och till enskild individ. Om det rör myndighetsutövning måste en sådan överlämning stadgas i lag. Detta är grunden till vår granskning i detta specifika ärende. I KU-anmälan har man bett oss att granska om regeringen i sina två regleringsbrev till Arbetsförmedlingen gällande år 2007 och 2008 tillräckligt beaktat 11 kap. 6 § i regleringsformen. I regleringsbrevet står det att Arbetsförmedlingen mer aktivt ska använda kompletterande aktörer för att ta till vara deras kompetens och kunskap för att få in människor som står väldigt långt från arbetsmarknaden i sysselsättning.

KU har granskat detta genom att studera ett JO-beslut från år 2000 om a-kassornas myndighetsutövning. Vi har läst rapporter från IAF, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, som granskat verksamheten och kommit med en rapport i mars 2009 och en uppföljande rapport i december 2009. Vi har också med anledning av vad vi läst ställt skriftliga frågor till regeringen och Regeringskansliet.

Konstitutionsutskottets majoritet, med allianspartierna och Miljöpartiet, har en gemensam ståndpunkt. Vänsterpartiet och Socialdemokraterna vågade inte samskriva sig i en så känslig politisk fråga. Det är min tolkning av det hela eftersom ställningstagandet och reservationen inte skiljer sig markant mer än att Vänsterpartiet och Socialdemokraterna vill kritisera regeringen för saker som redan åtgärdats.

Alliansen och Miljöpartiet har en mer nykter skrivning där vi slår fast att det eftersom det är svåra gränsdragningar mellan förvaltningsuppgift och myndighetsutövning finns anledning att vara uppmärksam på problematiken vid utformningen av uppdrag framöver som tangerar just myndighetsutövning. Återigen, herr talman, visar v och s att de har partipolitiska syften och argument i ett så viktigt granskningsärende som handlar om delegation av myndighetsutövning.

Vid sidan av den offentliga arbetsförmedlingen har det sedan länge funnits alternativa aktörer, och kompletterande aktörer är inget främmande i svensk arbetsmarknadspolitik. Arbetsförmedlingens monopol avskaffades 1993. Det finns alltså i dag inga hinder i regelverken för den som vill bedriva privat arbetsförmedling. Dessa har en viktig uppgift för att minska utanförskapet, och det är nödvändigt att använda även andra

kontaktnät och arbetsformer än den offentliga arbetsförmedlingen har. Det ger också ökade möjligheter att erbjuda individanpassade tjänster.

Kompletterande aktörer i form av jobbcoachning har också visat sig vara framgångsrika. Arbetsförmedlingens granskning av de externa jobbcoacherna visar att fler än hälften av de arbetssökande anser att det i hög grad har ökat deras chanser att få fler arbeten. Resultaten från Arbetsförmedlingens granskning visar även att 24 procent har fått arbete 14 dagar efter avslutad jobbcoachning.

Från den 1 juli införs nu valfrihet inom Arbetsförmedlingen. Tidigare har Arbetsförmedlingen valt aktör, och nu är det den arbetssökande själv som väljer bland de listade aktörerna. Det ger Arbetsförmedlingen möjlighet att inom arbetsmarknadspolitiken öka valfriheten för den enskilde arbetssökande, framför allt vid användningen av kompletterande aktörer, till exempel jobbcoacher. Systemet bygger givetvis på att det inte uppstår någon priskonkurrens mellan leverantörerna och att aktörerna som listas av Arbetsförmedlingen uppfyller en rad kvalitetskriterier.

Jag ska nu läsa upp ett citat: ”Det är dags att förändra den statliga arbetsförmedlingen – den borde få en annan och därmed ny skepnad. Arbetsmarknadens parter med sina trygghetsråd, privata arbetsförmedlingar, omställnings- och rekryteringsföretag löser redan i dag en stor del av arbetsförmedlingens uppgifter och dessutom betydligt mer effektivt.”

Så skrev fackförbunden Unionen och IF Metall i en gemensam debattartikel 2008 i en uppmaning till regeringen att se värdet av andra aktörer, i detta fall fackföreningar, som slussar människor tillbaka till arbetslivet. Det är ett mycket bra initiativ. Det är tillsammans man kan skapa en dynamisk arbetsmarknad, och kan organisationer och företag med rätt kompetens komplettera det offentliga är det utmärkt. Mångfald berikar.

Herr talman! När man nu överför vissa förvaltningsuppgifter till andra subjekt gäller det att skilja på vad som är myndighetsutövning och inte. Myndighetsutövning kräver lagstöd för att delegeras. Arbetsförmedlingen säger själv i sin rapport till regeringen rörande det nu aktuella ärendet att myndighetsutövningen ska ligga kvar på det offentliga, alltså Arbetsförmedlingen, och att samspelet med övriga aktörer därför är viktigt. Arbetsförmedlingen ska behålla sin myndighetsroll, sitt kontrollansvar och myndighetsansvar.

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, IAF, gjorde under 2009 två granskningar. Vid den första, som reservanterna och Marianne Berg i KU skjuter in sig på, finns märkbar kritik om att det är viktigt att rätts-säkerheten upprätthålls och att dokumentationen och insynen har varit bristfällig. Vid sin uppföljande rapport i december 2009 konstaterar dock IAF att rollerna mellan Arbetsförmedlingen och de kompletterande aktörerna har tydliggjorts i informationsmaterial och vid informationsträffar. Uppföljningen visar att den tidigare felaktiga ansvarsfördelningen mellan kompletterande aktörer och Arbetsförmedlingen när det gäller myndighetsutövning i kontrollen av a-kassan har ändrats i de nya avtalen och tydliggjorts i informationen.

Regeringen konstaterar också i sitt svar till oss i KU att Arbetsförmedlingen varit tydlig med att någon delegation av myndighetsutövning till kompletterande aktörer inte har skett och inte kommer att ske. Några

Prot. 2009/10:136
14 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Regleringsbrev
för Ams och
Arbetsförmedlingen*

önskemål att myndighetsutövning ska överlåtas har heller inte framförts, och det har heller aldrig varit regeringens avsikt. Av den anledningen har man inte behövt göra några närmare överväganden vad gäller 11 kap. 6 § regleringsformen.

Regeringen har nu också gett IAF ett kompletterande uppdrag i sitt regleringsbrev inför år 2010, och det är att noga följa just hur kontrollfunktionen av a-kassan hos Arbetsförmedlingen sköts med de kompletterande aktörerna. Av den anledningen är vi, Alliansen och Miljöpartiet, en bred majoritet som ställer oss bakom majoritetens ställningstagande som jag härmed, herr talman, yrkar på godkännande av.

Anf. 24 MARIANNE BERG (v) replik:

Herr talman! Jag vill först bara påpeka att det inte är den uppföljande rapporten vi debatterar här i dag.

När Annie Johansson i sitt anförande tog upp rättssäkerheten sade hon att vi bara diskuterar detta ur politisk synvinkel. Jag har en kort fråga till Annie Johansson: Är rättssäkerheten viktig för dig? Du anser att vår reservation bara bygger på politiska åtaganden.

Anf. 25 ANNIE JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tackar Marianne Berg så mycket för den frågan. Rättssäkerheten är oerhört viktig, och precis som IAF i sin första rapport i mars 2009 påpekade var den vid det tillfället lite svajig. Av den anledningen fortsatte IAF i en uppföljande rapport att granska just detta. Man kom fram till att myndighetsrollen och kontrollansvaret blir tydligare och att kontrollansvaret ligger kvar hos Arbetsförmedlingen. Rättssäkerheten är oerhört viktig.

Vad jag menar när jag pratar om politiska ställningstaganden är att Vänsterpartiet och Socialdemokraterna totalt blundar för den uppföljande rapporten, där IAF kommer fram till att det man påpekade åtta månader tidigare har åtgärdats och tydliggjorts. Regeringen skriver också tydligt i sitt svar till oss i konstitutionsutskottet att man inte har haft anledning att över huvud taget granska detta enligt 11 kap. 6 § regleringsformen, eftersom ordet ”myndighetsutövning” inte varit aktuellt.

Av den anledningen menar jag att reservanternas i Vänsterpartiet och Socialdemokraterna är politiskt färgade i sitt ställningstagande. Man tittar på den första rapporten men väljer att totalt blunda för den andra rapporten, där det slås fast att det har förändrats och tydliggjorts.

Anf. 26 MARIANNE BERG (v) replik:

Herr talman! Jag vill åter påpeka att det inte är den rapporten KU-anmälan bygger på. Annie Johansson nämner den hela tiden för att trolla bort det mesta, som Alliansen alltid gör. Den kritik som IAF verkligen kom med i den första rapporten instämmer Annie Johansson i. Den var befogad; det har du sagt.

Man ger ett regleringsbrev till Ams och Arbetsförmedlingen och lyfter hela tiden fram att de privata aktörerna ska komma in med kunskap, erfarenhet och kompetens. Jag har sedan läst rapporten. Vad bestod de privata aktörernas kunskap, erfarenhet och kompetens av? Jag vill säga: inget. De fick hela tiden vara i kontakt med Arbetsförmedlingens kontaktpersoner. Arbetsförmedlingen skulle ge råd och stöd och informera

om vad som verkligen gällde. Man lade till privata aktörer och sade att vi ska få kunskap, kompetens och erfarenhet, men det visade sig att de inte besatt något av det.

Anf. 27 ANNIE JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag blir oerhört irriterad när jag hör Marianne Berg tala illa om företagsamhet, valfrihet och initiativkraft i det här landet. Privata arbetsförmedlingar och de människor som arbetar där besitter den kunskap som krävs för den anställning de har. Det är jag helt övertygad om.

Det är kanske inte heller oväntat att Marianne Berg både i sitt anförande i den inledande debatten och nu tar upp de tvivel som hon har när det gäller privata aktörer och företagsamhet. Det vittnar om vad Vänsterpartiet tycker i dessa frågor.

Marianne Berg riktar också kritik mot mig för att jag tar upp den andra rapporten från IAF, som kom i december 2009, eftersom KU-anmälan, menar Marianne Berg, inte bygger på den andra rapporten utan bara skjuter in sig på den första rapporten, där det finns kritik. Men konstitutionsutskottets roll är att granska ett skeende, en helhet. Vi kan inte bara välja ut delar som är riktigt kritiska eller riktigt positiva, utan det handlar om att se både positiva och negativa aspekter, lyssna in helheten och därefter komma fram till vårt ställningstagande. Att, som Vänsterpartiet och Socialdemokraterna gör i det här specifika granskningsärendet, sluta analysera efter mars 2009 gynnar inte granskningen, konstitutionsutskottet eller förbättringen av de kompletterande aktörerna och rätts-säkerheten.

Vissa frågor om jäv för statsråd – utrikesminister Carl Bildt (avsnitt 2.7)

Anf. 28 MARIANNE BERG (v):

Herr talman! Vår utrikesminister Carl Bildt har vid flera tillfällen varit aktuell för granskning i KU. Det har bland annat gällt hans styrelseuppdrag i Lundin Oil och deras verksamhet i Sudan. Det har gällt styrelseuppdrag och ekonomiska intressen som inte ska gå hand i hand med rollen som en utrikesminister har. Tidigare har också en jävssituation varit uppe för granskning, nämligen att Carl Bildt satt med vid regeringens sammanträde när man beslutade om ett förlängt tillstånd för prospektering för den tilltänkta gasledningen i Östersjön, ett projekt som bolaget Vostok Nafta hade stora intressen i, samma bolag som utrikesministern hade varit styrelseledamot av.

Men inte vid något av de tillfällen jag hittills räknat upp har högermajoriteten i utskottet haft någon som helst kritik mot Carl Bildt. I dag gäller detsamma: ingen kritik.

I dag gäller det frågan om jäv med anledning av Carl Bildts deltagande vid regeringssammanträdet den 22 oktober 2009, då det beslutades om villkorlig frigivning för Biljana Plavšić, före detta president i Republika Srpska. Hon dömdes 2003 av FN:s internationella krigsförbrytartribunal i Haag till elva års fängelse för brott mot mänskligheten som skedde under kriget på Balkan under 1990-talet. Vid denna rättegång, som gällde brott mot mänskligheten, vittnade bland annat utrikesminister Carl Bildt, som tidigare kommit i kontakt med Biljana Plavšić i sin tidigare egenskap av FN:s sändebud i Bosnien. Vitnesmålet gällde Plavšićs

agerande efter fredsavtalet, då hon ansågs ha haft ett positivt samarbete med väst. Carl Bildt beskrev hennes agerande som modigt, eftersom det inneburit stora risker för henne själv.

Herr talman! Jag anser att Carl Bildts vittnesmål betyder att han kände Plavšić väl. Hur kunde han annars så tydligt veta att hennes samarbete med väst var så positivt? Och hur kunde han beskriva hennes agerande som modigt om han inte själv upplevt det?

Att han kände Plavšić väl tycker jag blev tydligt när regeringen den 26 april 2007 prövade och avslog Biljanas ansökan om nåd. Carl Bildt deltog inte vid det beslutet, sedan han anmält sig själv som jävig. Regeringen avslog ytterligare en nådeansökan den 4 december 2008. Där finns det ingenting att säga om Carl Bildt, för vid det sammanträdet befann han sig på en tjänsteresa.

Allt väl så långt! Men den 22 oktober 2009 beslutade regeringen att Plavšić skulle frigges villkorligt den 27 oktober 2009. Vid detta beslut, herr talman, deltog Carl Bildt.

Carl Bildt – han tycker säkert om att jag säger det – är mästarnas mästare, som med ord alltid försöker trolla bort sitt eget agerande. Han förklarar sitt deltagande vid beslutet med att det i praktiken inte var regeringen som fattade beslut, utan krigsförbrytartribunalen. Men, herr talman, detta tricksande håller inte. I detta ärende gällande villkorlig frigivning beslutar Sveriges regering, ingen annan. Tribunalen ska få yttra sig, och det var något som den också gjorde.

Herr talman! Någon formell skillnad mellan de två regeringsbeslutens status föreligger inte. Detta leder till att det inte finns någon grund för att förhålla sig på två olika sätt, som Carl Bildt valde att göra. Ena gången ansåg han sig jävig, men inte den andra.

Bestämmelserna om jäv syftar till att undvika att beslutsfattarens opartiskhet kan ifrågasättas. Det är också mycket viktigt att vi alla i detta land känner tilltro till att beslut fattas endast på objektiva grunder. Men utrikesministerns inkonsekvens i detta ärende kan inte leda till något annat än kritik enligt oss vänsterpartister, som tillsammans med Socialdemokraterna har en gemensam reservation i ärendet.

Anf. 29 KARL SIGFRID (m):

Herr talman! Den 22 oktober 2009 beslutade regeringen att villkorligt frige Biljana Plavšić. Plavšić hade av krigsförbrytartribunalen i Haag dömts för handlingar i samband med kriget i Balkan under 1990-talet och avtjänat sitt straff i Sverige. Före beslutet att frige Plavšić kontaktade svenska myndigheter krigsförbrytartribunalen som välkomnade att frigivning verkställdes i enlighet med det svenska regelverket. I regeringsbeslutet att frige Plavšić deltog utrikesminister Carl Bildt.

Två och ett halvt år tidigare, den 26 april 2007, hade Bildt avstått från att delta i ett regeringsbeslut som även det rörde Plavšić, i det fallet en nådeansökan. Anledningen till att Bildt var frånvarande den 26 april var att han ville undvika jävsproblematik. Bildt hade nämligen som FN-sändebud vittnat i den rättegång som resulterade i domen mot Plavšić. Det skapade hos honom viss oro, och han valde att vara försiktig.

Detta är bakgrunden till den granskningsanmälan som konstitutionsutskottet har haft att behandla. Anmälaren anser att Bildt agerade inkonsekvent genom att först frånvara vid ett regeringsbeslut om Plavšić med

hänvisning till jäv för att vid ett senare tillfälle delta i ett annat beslut som även det rörde Plavšić.

Bestämmelserna om jäv i förvaltningslagen gäller inte formellt regeringen men tillämpas ändå i praktiken, vilket är klokt. Jävida beslutsfattare är naturligtvis oacceptabelt på alla nivåer vare sig beslutsfattaren är offentliganställd eller förtroendevald. Att granska påstådda jävssituationer är därför en angelägen uppgift för konstitutionsutskottet.

Syftet med regler mot jäv är att den som är jävig, det vill säga partisk, riskerar att ta hänsyn till faktorer som enligt regelverket ska vara irrelevanta. I det fall den som är jävig kanske fattar ett beslut på enbart sakliga grunder kan medborgarna misstänka att så inte var fallet vilket skadar förtroendet för staten.

Exempel på jävssituationer är när beslutsfattaren själv är part i målet, när beslutsfattaren har ett personligt intresse av att beslutet ska gå i en viss riktning eller när ärendet angår en nära anhörig.

I det nu aktuella fallet med Carl Bildt har utskottsmajoriteten, Alliansen och Miljöpartiet i det här fallet, inte funnit att det fanns omständigheter som gjorde utrikesministern jävig när regeringen fattade beslut om Plavšić i oktober 2009. Någon kan då fråga sig varför Carl Bildt var frånvarande från ett regeringsbeslut som även det handlade om Plavšić i april 2007. Situationen är egentligen inte särskilt märklig.

Det är nog tvärtom ganska vanligt att beslutsfattare som är osäkra på huruvida de är jävida låter bli att delta i ett beslut. Därefter kan det hända att beslutsfattaren inser att det trots allt inte föreligger något jäv och deltar i framtida beslut i samma ärende. Det här beteendet att vara försiktig när det råder osäkerhet är ett klokt beteende som i första hand ska uppmuntras.

Den premiss som tycks ligga till grund för Socialdemokraternas och Vänsterpartiets reservation är att den som en gång av försiktighetsskäl har anmält jäv därmed är jävig i objektiv mening och med automatik förpliktas att frånvara från samtliga framtida beslut som rör samma ärende. Det är en filosofi som snarare straffar än uppmuntrar ett klokt och försiktigt agerande.

Anf. 30 MIKAEL JOHANSSON (mp):

Herr talman! Det här ärendet handlar om jäv och om Carl Bildt skulle vara jävig i regeringsärenden.

Jag har haft en undran under ärendets gång när det rullat fram i KU. Om han nu själv tyckte att han var jävig vid det första tillfället som det talas om i det här fallet må han ju tycka det. Det får han tycka. Han är fri som person att fatta det beslutet.

Vid ett annat tillfälle kommer han fram till: Nu är jag inte jävig. Jag kan vara med på regeringsbeslutet. Det kan väl knappast tas till intäkt för att han egentligen ska ha kritik för att han är jävig och har varit jävig hela tiden.

Tänk om han sagt att han inte var jävig vid något av tillfällena. Tänk om Carl Bildt skulle säga att han inte är jävig någon gång oavsett vilket regeringsbeslut han än deltar i. Det skulle vi knappast acceptera i KU.

Vi skulle rimligtvis, förhoppningsvis, över alla partigränser komma fram till slutsatsen i vissa lägen att han faktiskt borde ha anmält jäv, om han i formell mening var jävig.

Prot. 2009/10:136

14 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Vissa frågor om
jäv för statsråd –
utrikesminister
Carl Bildt*

I det här fallet är det knappast så att KU, som är den instans som ska granska det konstitutionella, kan uttala sig om och hävda att Carl Bildt är velig, eller inkonsekvent, som vi benämner det i lite mer fina ordalag. Det är väljarna som har den friheten och möjligheten att peka ut Carl Bildt som velig. KU bör nog försöka att hålla sig inom de ramar som finns.

Marianne Berg tar upp resonemanget om att Carl Bildt har vittnat till förmån för den person som regeringen ska besluta om och att Carl Bildt då påtalade att hon var modig. Det är knappast ett personligt omdöme. Det finns ingenting som pekar på att han har känt henne. Jag tycker inte att det faktum att han vittnar och säger att hon var modig ska tas till intäkt för att han har känt henne.

Jag tar mig friheten att hävda att Gandhi på sin tid i Indien, som levde långt före min tid, och som jag inte känner utan snarare känner till från berättelser från den tiden i historien, vittnesuppgifter eller i efterhand, var modig i vilket sammanhang som helst. Men jag känner honom definitivt inte. Det är omöjligt.

Det resonemanget från Marianne Bergs sida känns inte riktigt hållbart i det här fallet. Därför går det inte att kritisera Carl Bildt.

Statsrådet Cristina Husmark Pehrssons agerande i förhållande till Försäkringskassan (avsnitt 3.1)

Anf. 31 BILLY GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Fokus i granskningsärendet har varit om statsrådet Cristina Husmark Pehrsson har uttalat sig eller i övrigt agerat på ett sådant sätt att det otillbörligt har påverkat Försäkringskassans tillämpning av gällande lagstiftning.

Det svenska systemet med självständiga myndigheter bygger bland annat på de rättsliga regleringar som finns i regeringsformen. Där klar görs att regeringen styr riket, och det är regeringen som kollektivt fattar beslut i regeringsärenden. Det är motsatsen till ministerstyre.

Enligt 11 kap. 7 § får regeringen inte bestämma hur en förvaltningsmyndighet ska besluta i ett ärende som rör myndighetsutövning eller tillämpning av lag. Genom åren har utskottet vid skilda tillfällen uttalat att statsråd bör visa återhållsamhet med uttalanden som skulle kunna påverka myndighets beslut gentemot enskilda eller vid tillämpning av lag.

Under den här mandatperioden har utskottet fört principiella diskussioner om olika aspekter på KU:s granskningsarbete. Jag tror att det var Ingvar Svensson som i sitt inledningsanförande återopade en promemoria som har tagits fram där man tar upp just principiella aspekter på KU:s granskningar. Det är denna promemoria jag avser i det här sammanhanget.

I fråga om granskningar av statsråds uttalanden sägs i promemorian att dessa ska göras utifrån objektiva grunder, det vill säga att man ska värdera uttalandena i förhållande till i vilket sammanhang de har fällts och med hjälp av vanligt sunt förnuft ta ställning till vad statsrådet kunde avse att uppnå med uttalandet.

Med detta som inledning och bakgrund, herr talman, måste man ställa sig frågan: I vilket sammanhang och mot vilken bakgrund ska det aktu-

ella uttalandet och agerandet ses? Den minnesgode minns säkert att det var minst sagt stor massmedial uppmärksamhet kring Försäkringskassans tillämpning av de regler som infördes den 1 juli 2008. Det kom att handla bland annat om ett informationsbrev från Försäkringskassan, men också om exempel på konsekvenserna för enskilda personer, alltså tillämpning av lag visavi enskild person, vilket återspeglades i medierna.

Den minnesgode håller säkert med mig om att det inte är någon överdrift att påstå att kritiken var kraftig och att regeringens politik uppfattades sakna empati och medmänsklighet. Det är för de allra flesta uppenbart att statsrådet ville påverka Försäkringskassan att ändra sin tolkning av lagstiftningen och därmed kunna hantera och komma ur ett opinionsmässigt besvärligt läge.

Herr talman! När man tänker efter kan man fråga sig: Om hon inte ville uppnå en förändring i Försäkringskassans tillämpning – vad ville hon då uppnå med att uttala sig? Allt sunt förnuft säger att det var avsikten. Annars hade hon inte sagt någonting. Jag tycker att det i sammanhanget är totalt irrelevant att statsrådet sedan tillägger att hon inte kan blanda sig i myndighetens tolkning och tillämpning. Hon är ju inte obegåvad. Tror någon på allvar att vi får höra ett statsråd säga att hon eller han medvetet har gått över gränserna och ägnar sig åt ministerstyre? Tror någon verkligen det? Nej, vi kommer naturligtvis alltid att få höra att man inte lägger sig i myndighetens beslut. Det ligger liksom i sakens natur.

I granskningen, i debatten och i diskussionen har det gjorts ett stort nummer av att regeringen – och man hävdar att det är detta som statsrådet ville påpeka – gjorde en ändring i propositionen i förhållande till den Ds som remitterades inför regeringens beslut om propositionen.

Nu vill jag att ni lyssnar noggrant. Förändringen innebar att orden ”av livshotande karaktär” togs bort. Men samma exempel på vad som skulle uppfattas som livshotande karaktär fanns kvar i propositionen, på samma sätt som i det remitterade underlaget.

Man ska också observera att regeringen samtidigt skärpte skrivningarna om att rätten till undantag skulle tillämpas restriktivt genom att byta orden ”särskilda skäl” till ”synnerliga skäl”. Det var väl Andreas Norlén, som inte är kvar i kammaren, som för en liten stund sedan hade en utläggning om synnerliga skäl. Vi vet allihop att synnerliga skäl är starkare skäl än särskilda skäl.

Om Försäkringskassans ursprungliga tolkning var juridiskt korrekt kommer vi aldrig att få veta eftersom ingen domstol fick pröva frågan som en följd av att Försäkringskassan ändrade sin tolkning efter det att statsrådet Husmark Pehrsson hade uttalat sig och agerat.

Det kan ifrågasättas om det juridiskt egentligen blev någon skillnad mellan det förslag som remitterades och det som slutligen sedan fanns med i propositionen. Men det får vi som sagt var aldrig veta eftersom statsrådet gick ut och uttalade sig och agerade.

Detta för mig över till det som jag tycker är det grundläggande i detta, nämligen den rollfördelning som den svenska ordningen bygger på. Den har fyra inslag: Regeringen lägger fram lagförslag, som regeringen äger självständigt och fullständigt. Riksdagen tar sedan ställning till dem och stiftar utifrån dem lag. Myndigheten har sedan i sin tur, i tredje led, att tillämpa lagen. Rättspraxis utformas därefter av domstol. I det här fallet

bryts ordningen eftersom statsrådet går in och agerar i led tre, det vill säga i det led där myndigheter självständigt ska ta ställning till hur man ska tolka den av riksdagen stiftade lagen.

Herr talman! Jag tycker att det är både oroväckande och i någon utsträckning häpnadsväckande att man från majoriteten tar så lätt på att statsrådet ignorerar dessa för vår ordning så principiella inslag.

Sett i sitt sammanhang med oklar lagstiftning och med stor negativ medial uppmärksamhet kan ingen annan rimlig slutsats dras än att statsrådet Husmark Pehrssons avsikt var att påverka Försäkringskassans tillämpning och tolkning av lagen.

Vi menar från oppositionen att utskottet måste ta tydligt avstånd från detta och att statsrådet Cristina Husmark Pehrsson härvidlag förtjänar kritik.

Herr talman! Jag står självfallet bakom den reservation som finns fogad till avsnittet men för tids vinnande yrkar jag inte bifall till den.

Anf. 32 MIKAEL JOHANSSON (mp):

Herr talman! Jag ska komplettera den bild som Billy Gustafsson nyligen gav av själva ärendet och vill därför följa upp min citationsteknik för att klarare delge lyssnare och läsare vad som har föregått ärendet.

Cristina Husmark Pehrsson uttalade sig i en intervju i Sveriges Radio den 3 juli. Jag försöker saxa de citat som är mer principiella, och jag går inte in i detaljerna. Så här säger hon: ”Jag har tagit del av brevet som Försäkringskassan skickade ut, och jag gjorde själv en notering att detta var inget väl formulerat brev.” Hon fortsätter: ”Jag vill också säga att jag beklagar om den som är sjuk får ett bemötande som är felaktigt eller inte värdigt, och jag kan bara beklaga om det har blivit en felformulering, för något livshotande tillstånd står det inte i propositionen om.”

Därefter säger hon: ”Jag utgår från att Försäkringskassan nu tittar över formuleringen i brevet och vad det kan få för konsekvenser. Själv kommer jag naturligtvis att noga följa den tillämpning av lagstiftningen som riksdagen har beslutat om.” Detta säger hon alltså den 3 juli.

Det här är ganska tydligt och klart. Jag tror att den som i vilket annat sammanhang som helst får en sådan uppläsning skulle lyssna på den och egentligen ta ganska direkt order och ändra sig. Men eftersom vi inte har ministerstyre i Sverige är det rimligt att det inte ska sägas så här.

Dagen efter, den 4 juli, säger Cristina Husmark Pehrsson på följande sätt i Sveriges Radios *Eko*, vilket gör det lättare att höra exakt vad hon säger. Jag tar också här de mer principiella delarna av citatet. Hon säger: ”Jag har i efterhand sett det här brevet och påpekat för Försäkringskassans ledning att jag tycker att det inte var en bra formulering. Sedan kan jag inte lägga mig i deras tolkning och tillämpning.”

Det är ett väldigt snitsigt sätt att komma undan frågeställningen om ministerstyre. Det är självklart att hon vet vad som gäller. Och hon vet vad som gäller.

Anf. 33 MARGARETA CEDERFELT (m):

Herr talman! Den här delen av debatten handlar om ett uttalande av socialminister Cristina Husmark Pehrsson. Låt mig inledningsvis säga att från majoritetens sida har vi inte kunnat se att ministern på något sätt har

ägnat sig åt att styra eller otillbörligt påverka myndigheten Försäkringskassan.

Vad är det egentligen som har hänt? Jag tycker att det är väldigt viktigt att gå tillbaka i händelseförloppet. Ministern har uttalat sig, därom råder det ingen tvekan. Men vad har ministern uttalat sig om? Jo, om innehållet i en proposition och innehållet i ett beslut som vi fattade här i riksdagen under en väldigt turbulent tid när det pågick debatter i medierna och här i riksdagen. Det var interpellationsdebatter och frågestunder med mera. Kan det verkligen räknas som ministerstyre att ministern i det sammanhanget skulle uttala sig och ge ett förtydligande, en kommentar, rörande innehållet i propositionen och riksdagsbeslutet?

Jag tycker att den här debatten förtjänar att föras tillbaka till vad detta faktiskt handlar om. Det handlar om ett politiskt beslut som ministern uttalat sig om.

Vad jag också vill säga i det här sammanhanget, för det är väldigt viktigt, är att precis som vi har framhållit här i debatterna tidigare är förarbeten med mera viktiga för hur en proposition utformas och för hur besluten tas.

Det finns ett förarbete. Det vet säkert oppositionen också. Den 23 september 2004 tillsatte den dåvarande regeringen en särskild utredare, Anna Hedborg, som fick i uppdrag att göra en genomgripande analys av socialförsäkringarna.

År 2006 tillträdde Alliansen, och vårterminen 2007 initierades en reform av sjukförsäkringen. Proposition 2007/08:136 *En reformerad sjukskrivningsprocess för ökad återgång i arbete* överlämnades till riksdagen. Här fanns ett fokus på rehabilitering och stöd för sjukskrivna. Första delen handlade om att minska ohälsan och innebar bland annat en förändrad sjukskrivningsprocess med mer precisa tidsregler just för att underlätta för medborgarna att få veta vad som gäller. Utifrån det perspektivet uttalade sig ministern. Detta vet säkert Billy Gustafsson som brukar vara väldigt påläst när det gäller våra ärenden i konstitutionsutskottet.

Det handlar om att det fanns ett förändrat uttryckssätt i propositionen i förhållande till utredningen. Eftersom det är oerhört angeläget att det finns en klarhet i vad som är beslutat kan inte vi från majoritetens sida se annat än att ministern har uttalat sig utifrån de beslut vi har tagit här i riksdagen.

Anf. 34 BILLY GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära replik. Vi fick verkligen skäppan full från Per Bill och majoriteten när det gäller hur illa vi från oppositionen uppför oss, vad vi tycker och tänker, att detta enbart är politiskt motiverat och att vi inte gillar innehållet i förslagen. Det slog mig nu att det här är ett bra exempel på att ni har helt fel.

Vi tyckte att det var bra att Försäkringskassan ändrade sig. Det beslut som man ändrade sig till var så mycket bättre än det som man ursprungligen hade avsett att genomföra. Det vill jag gärna få till protokollet, så kan vi få balans apropå det här med politiserande respektive konstitutionell granskning.

Jag har samtidigt en fråga till Margareta. Margareta Cederfelt sade att vad ministern gjorde var att ge ett förtydligande. Om en myndighet sitter och grannar på hur man ska tillämpa en lagstiftning och kommer fram till

hur man ska göra, och ministern säger: Stopp och belägg, jag vill göra ett förtydligande! – betyder inte det även för Margareta Cederfelt att ministern då förväntar sig att förtydligandet ska leda till en konsekvens, det vill säga att myndigheten tar intryck av förtydligandet?

Anf. 35 MARGARETA CEDERFELT (m) replik:

Herr talman! Det var glädjande att höra att Billy Gustafsson anser att det beslut som vi har tagit här i riksdagen kring sjukförsäkringen var till det bättre. Jag önskar att det också hade framgått av de reservationer som lämnades från oppositionens sida när socialförsäkringsutskottets betänkande debatterades och riksdagen sedermera beslutade om detta.

Men låt oss gå tillbaka till själva uttalandet! Visst måste det vara så att ett statsråd har rätt och möjlighet att uttala sig utifrån innehållet i en proposition och utifrån det beslut som riksdagen har fattat? Jag hoppas att Billy Gustafsson också har den uppfattningen.

Den nu aktuella debatterade anmälan handlar inte om myndighetsutövning eller maktmissbruk, utan den handlar om att ministern uttalade sig i ett ärende om den förändring som gjorts i propositionen jämfört med vad som hade föreslagits i den remitterade promemorian. Därom råder det ingen tvekan. Det är också vad de svar visar som vi har fått i utredningen vi har gjort inom konstitutionsutskottet.

Anf. 36 BILLY GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Kolleger i utskottet! Det blir naturligtvis mycket enklare att diskutera om vi inte medvetet förvanskar varandras uttalanden.

Jag sade aldrig att vi tyckte att förändringarna i sjukförsäkringen var bra. Men det finns grader även i helvetet, och det blev en bättre ordning när Försäkringskassan ändrade sin ursprungliga avsikt. Det var det jag sade, och jag tror faktiskt, herr talman, att det går att bevisa genom att titta i protokollet.

Sedan fick jag inte svar på vad det betyder för Margareta Cederfelt när man gör ett förtydligande. Betyder inte det att man vill att den man ger förtydligandet till ska påverkas av det? Varför gör man det annars?

Anf. 37 MARGARETA CEDERFELT (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att hela den här debatten känns märklig. Jag uppfattar den som en fortsättning på den debatt som fördes när socialförsäkringsutskottet debatterade sjukförsäkringen.

Vad det handlar om är en minister som har uttalat sig om ett beslut som riksdagen har fattat. Vi kan från utskottsmajoritetens sida inte se att det föreligger någon konstitutionell tveksamhet kring detta. Vi kan inte se att det har begåtts något fel här.

Anf. 38 STEFAN TORNBERG (c):

Herr talman! Sjukförsäkringsfrågor, försäkringsprocessen och Försäkringskassan är frågor som minst sagt har diskuterats flitigt här i kammaren under den här mandatperioden. Det är inte tu tal om att det är angeläget att göra detta eftersom det är ett system som berör den grundläggande välfärden i vårt samhälle.

Det är lite grann mot den bakgrunden man ska se detta. Även om vi inte har att granska den politiska bakgrunden till detta finns det ju en sådan till det uttalande som Cristina Husmark Pehrsson gjorde och den granskning som vi i KU har haft att göra.

Konstitutionsutskottet har vid ett flertal tillfällen genom åren granskat statsrådsuttalanden och konstaterat att det är självklart att statsråd har rätt att göra uttalanden. Det finns anledning att från statsråds sida visa viss återhållsamhet när det gäller myndighetsutövning mot enskilda samt tillämpning av lag.

I KU har vi även fört en diskussion om när uttalanden görs i egenskap av statsråd och i andra sammanhang. Vi har i KU:s granskning konstaterat att till och med utrikesministerns blogg är en del av statsrådsutövningen. I snart sagt alla sammanhang är statsråd således statsråd. I det nu aktuella fallet är det ingen tvekan om att det var i egenskap av statsråd som Cristina Husmark Pehrsson uttalade sig.

Det som hände var att Cristina Husmark Pehrsson i medierna omtalade att hon påpekat för Försäkringskassans ledning att det brev som Försäkringskassan sänt till personer som berördes av de nya reglerna innehöll en enligt hennes mening olycklig och felaktig formulering. Uttalandet bottnade i att det skett en förändring från den tidigare departementspromemorian till den proposition och det beslut som riksdagen senare fattade. I propositionen och beslutet finns ingenting om att sjukdomen måste vara av livshotande karaktär.

Enligt min mening är det självklart och rimligt att ett statsråd påpekar den typen av faktaförhållanden och skiljaktigheter mot det som faktiskt har varit regeringens beslut och som legat till grund för riksdagens beslut.

Det intressanta, inte minst med tanke på Billy Gustafssons replik att förändringen i Försäkringskassans information, för det var informationen man förändrade, var positiv. Mot den bakgrunden måste det ha varit bra att påpekandet kom så att den felaktiga informationen inte fortsatte att gå ut till de personer som berördes. Lagar och förordningar låg kvar, liksom tillämpningen, men felaktig information gick ut från Försäkringskassan.

Skulle dessa felaktigheter ha varit kvar? Skulle statsrådet verkligen ha avstått från att påpeka den uppenbara misstolkningen av det besked som kommit tidigare i processen? Jag tycker att det hade varit mycket uppseendeväckande om man inte påpekat det.

Vi har inte ministerstyre, utan regeringen styr via sina myndigheter. Därför är det viktigt att myndigheterna utgår från de beslut som är fattade av regeringen, men också av riksdagen. Som Mikael Johansson sade vet statsrådet Husmark Pehrsson vad som gäller. Därför undviker hon att ägna sig åt ministerstyre.

Regeringens hantering av förändringar i sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring (avsnitt 3.1)

Anf. 39 BILLY GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Vi ska nu debattera hur regeringen skött och genomfört förändringarna i sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna vid det senaste årsskiftet. Man skulle kunna sammanfatta regeringens hantering av förändringarna i dessa för vanligt folks trygghet så avgörande försäkrings-

*Gransknings-
betänkande*

*Statsrådet Cristina
Husmark Pehrssons
agerande i förhållande
till Försäkringskassan*

*Regeringens hantering
av förändringar i
sjukförsäkring och
arbetslöshetsförsäkring*

konstruktioner med orden hafsigt och slarvigt. Observera att det handlar om försäkringar, inte om bidrag som högeralliansen föraktfullt brukar uttrycka det. Att förändringarna dessutom genomförts med en total brist på empati och förståelse för människor i utsatta situationer gör inte saken bättre.

Jag tänkte kommentera en del inslag i den process som föregått förändringarna den 1 januari för att ge en bakgrund till slutsatsen hafsigt och slarvigt. Egentligen är det skandal att det i ett rättssamhälle får gå till på det sätt som skett i det här fallet.

För alla som vill se är det uppenbart att beredning och genomförande hanterats på ett sådant sätt, med en enorm tidspress, att det blivit helt oacceptabla konsekvenser för enskilda människor. Det är särskilt anmärkningsvärt, herr talman, med tanke på att regeringen haft ett och ett halvt år på sig; ändringarna från årsskiftet är en konsekvens av ändringar den 1 juli 2008. Det är alltså regeringen som försatt sig själv i en ur processynpunkt oacceptabel och ohanterbar situation och därför varit tvungen att ignorera regelverk och etablerad processordning.

Om det varit en mindre betydelsefull fråga kunde man kanske ha haft ett visst överseende, men det här är inte vilken fråga som helst. Den handlar om grundläggande trygghet för enskilda människor. Att ett för vanliga människor så genomgripande förslag ges en remisstid på tre veckor visar på en häpnadsväckande nonchalans och bristande förståelse för de villkor människor lever under.

Det faktum att lagändringarna inte kom ut från trycket förrän två veckor respektive två dagar innan de skulle träda i kraft var inte enligt de riktlinjer som finns, vilket statsministern medgav i utfrågningen i utskottet. Trots det tycker majoriteten i utskottet inte att det är anmärkningsvärt. Speciellt märkligt blir det mot bakgrund av att situationen uppstod för att regeringen var senfärdig och hade försatt sig själv i den situationen. Det blev alltså hafsigt och slarvigt.

När jag vid utfrågningen av statsministern konstaterade att vi är överens om att det är principiellt fel när en regering agerar som om det fanns ett riksdagsbeslut trots att det inte finns invände aldrig statsministern mot mitt konstaterande. Inte heller invände statsministern mot mitt andra konstaterande, nämligen att vi även var överens om det olämpliga i att arbetsmarknadsministern tio dagar före årsskiftet gick ut i medierna och påstod att de allra flesta skulle tjäna ekonomiskt på övergången från Försäkringskassan till Arbetsförmedlingen. Det har i sak visat sig vara helt felaktigt. Tvärtom har nära nog hälften förlorat, en del så mycket som 10 000 kronor per månad.

Herr talman! Det blev hafsigt och slarvigt, men trots det, och trots att statsministern inte hade några invändningar mot mina konstateranden att vi har en samsyn om brister i flera avseenden, törs utskottsmajoriteten inte andas ens ett uns av kritik, något som för mig förefaller egendomligt. Apropå utfrågningarna medgav statsrådet Cristina Husmark Pehrsson att det fanns oklarheter och missuppfattningar i frågan om rätt till förlängd sjukpenning för personer som påbörjat ett introduktionsprogram hos Arbetsförmedlingen men inte kunnat fullfölja programmet eftersom de varit för sjuka, vilket i efterhand visat sig vara en stor andel av dem som tvingades ut ur försäkringen och in i ett introduktionsprogram som var en återvändsgränd.

Det här är exempel på konsekvenserna när man gör så stora förändringar utan verklig beredning och rimlig tid till ett rättssäkert genomförande. Det är uppenbart för alla som vill se hur det verkligen är att rättsosäkerheten var betydande för vanligt folk i samband med dessa förändringar. Förutom det jag nämnde om oklarheter vid rättstillämpningen kan var och en som inte är partipolitiskt förblindad se rättssäkerhetsbrister när enskilda människor tvingades agera utifrån förslag till lagändringar som ännu inte trätt i kraft. Som om detta inte var nog ledde det för många till att de dessutom förlorade pengar. Det är oacceptabelt i en rättsstat, men så blir det när det är hafsigt och slarvigt.

Man tvingas kanske leva med att majoriteten gentemot opposition inte har något större förtroendekapital, för man tar uppenbarligen inget intryck av vad vi i oppositionen tycker och inte heller av vad som framkom i utfrågningarna av framför allt statsministern. Man kan dock tycka att majoriteten lite grann borde fundera på varför Riksrevisionen har en kritisk inställning till hur regeringen hanterat förändringarna inom Försäkringskassan. Riksrevisionen konstaterar att Försäkringskassan efter ändringarna den 1 juli 2008 aldrig fick en rimlig chans att ordentligt hinna införa rehabiliteringskedjan.

Enligt Riksrevisionen blev det problem när de nya reglerna skulle tillämpas, och man säger att inte ens i dag klarar Försäkringskassan att hålla rehabiliteringskedjans strama tidsgränser. Då kanske någon säger att detta handlar om förfluten tid, men Riksrevisionen säger att kort förberedelse tid har kännetecknat även de senast genomförda förändringarna. Det framförs också från revisionens sida att handläggare på Försäkringskassan fortfarande upplever att vissa regler är otydliga, och därmed även tygas en enhetlig rättstillämpning.

Det jag nu har pekat på – tolkningsproblem och ett fortsatt stort antal klagomål till JO – gör att man måste dra slutsatsen att det finns brister i regeringens styrning av Försäkringskassan.

Sammantaget kan man rimligen inte komma till någon annan slutsats efter utskottets granskning än att regeringens hantering av ändringarna i sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen har så stora brister att det verkligen finns fog för kritiken. I det här fallet tänker jag frångå det vanliga talet om ”för tids vinnande” och yrkar bifall till reservation 6.

Anf. 40 MARIANNE BERG (v):

Herr talman! Jag håller med i stort sett hela Billy Gustafssons inlägg. Vi har också en gemensam reservation i detta ärende. Egentligen skulle jag alltså inte stå här, men jag vill ändå ta upp en sak som jag har funderat mycket på. Billy Gustafsson var också inne på det. Det handlar om hur regeringen innan något beslut hade fattats i riksdagen till berörda personer kunde göra ett utskick och begära att de skulle ta ställning till något som egentligen inte fanns. Jag förstår det inte.

Vid utfrågningen av socialförsäkringsministern hade hon inget att säga om detta, inte ens något negativt – att det var taffligt och illa skött. Nej, hon bedyrade att allt var så bra. Information och telefonsamtal från kassan hade verkligen gått fram till alla försäkringstagarna. Det tyckte hon var jättebra och positivt.

Jag kan hålla med om att det är bra och positivt när försäkringstagarna får information och stöd i vissa saker, men hur ska man kunna ge det

när något beslut inte är taget? Det är under all kritik! Den rättsosäkerhet som genom detta agerande uppstod för många försäkringstagare är helt oacceptabel. Det handlar faktiskt om människor, inte om grus eller cement!

Ska det vara så här i fortsättningen? Är det okej att inte invänta riksdagens beslut? Ja, tydligen är det helt okej för den högerregering vi har i dag. Något svar från socialförsäkringsminister Cristina Husmark Pehrsson på frågan vad som hade hänt om riksdagen hade röstat ned förslaget fick utskottet inte. Detta är illa skött! Detta ärende handlar, som jag sade, faktiskt om människor och inte om grus eller cement.

Att bereda ett ärende är inte den nuvarande regeringens starka sida. Det har vi vid flera tillfällen fått erfara under denna mandatperiod. Men jag tycker att det minst sagt är magstarkt att gå ut till försäkringstagare med ett budskap om något som ännu inte är beslutat. I slutändan är det alltid den enskilde som drabbas värst av regeringens forcerande, så även denna gång. Fastän det inte var tid för en god beredning, som saknades, hastades allt fram i elfte timmen. Det är helt obegripligt!

Herr talman! Det sista jag vill ta upp här i mitt anförande är hur man ska se på detta ur ett demokratiskt perspektiv. Är regeringens handlande i detta ärende verkligen helt okej? Är det okej att skicka ut information om något som egentligen inte finns eftersom något beslut inte har tagits? Ni i högeralliansen i utskottet tycks tycka att det är helt okej, men mitt svar är naturligtvis att det aldrig är okej att sköta ett ärende på detta vis. Återigen har ni visat hur lite ni bryr er om dem som blir drabbade.

Anf. 41 PER BILL (m):

Herr talman! Det här är väl ett av mandatperiodens hetaste diskussionsämnen. Mycket av det har redan sagts i dag fast med ett ganska tydligt vänsterperspektiv. Jag ska ta den korta versionen men kan naturligtvis återkomma till en längre version om vi får några meningsmotsättningar i repliker.

Detta grundar sig på en huvudproposition som trädde i kraft den 1 juli 2008 där man aviserade ytterligare ändringar. Vi fick en följdproposition som trädde i kraft den 1 januari 2010. Det var en mycket lång process och mycket diskussioner och arbete med flera departement. Det var också en lång process att informera: Hur skulle man göra detta?

Några kreativa förslag kom fram och genomfördes. Ett av dem, som vi har sett flera gånger tidigare, är att man går ut i budgetpropositionen och aviserar att det ska komma ytterligare en proposition, och så berättar man delar av innehållet eftersom det har budgetpåverkande effekter. Men man gick också ut med information från Försäkringskassan, på uppdrag av regeringen, till varje berörd person. Det var ett skriftligt brev och ett personligt möte med handläggaren.

Man kan naturligtvis diskutera huruvida man ska göra den typen av informationsinsatser eller inte. Marianne Berg är helt inne på att man inte ska det. Men givet hur propositionerna låg och att det fanns stor osäkerhet och mycket diskussion i medierna om vad som gällde var det en okej åtgärd att gå ut och tala om att under förutsättning att riksdagen antar ett visst lagförslag kommer följande att hända. Man kunde naturligtvis ha låtit bli detta, men då hade väl diskussionen i dag handlat om varför man inte gick ut tidigare och berättade om detta.

Inget av dessa sätt att informera är konstitutionellt fel och inget är heller konstitutionellt helt rätt. Det här är så att säga ett av flera sätt, och som jag ser det är det ett fullt godtagbart sätt att göra det på. Det är ett sätt som kan användas även i framtiden, men det gäller att påpeka att det är under förutsättning att betänkandet går igenom i riksdagen.

Herr talman! Det stämmer att de sista ändringarna kom ut från trycket bara några dagar före ikraftträdandet. Men innebörden var ju genom de andra åtgärderna känd i förväg. Det är ändå viktigt att här göra ett påpekande, och det har vi gjort förut också, att det är önskvärt med längre tid mellan det att något kommer ut från trycket och ikraftträdandet. Fyra veckor är grunden. Två veckor kan accepteras om det är tajt. Sedan har vi väl lite lakoniskt talat om att det absolut måste komma ut innan lagen har trätt i kraft. Det har ju hänt ett antal gånger att olika regeringar inte har klarat ens det.

Vi har inte bara gjort detta påpekande. Vi har dessutom kommit med en liten hint eller – man ska kanske inte använda engelska uttryck – pekat i den riktning som vi tror att man kan gå. I och med digitaliseringen kanske det här förfarandet kan snabbas upp genom att man gör det digitalt. Kanske har vi därmed gjort att kommande regeringar får ytterligare ett par veckor på sig i framtiden.

Anf. 42 BILLY GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Inte heller den här gången hade jag tänkt begära replik, men det var nästan som att Per Bill bad om det. Eftersom jag är en mycket vänlig själ och kamratligt lagd tänkte jag: Då ska jag naturligtvis villfara den önskan.

Granskning innebär naturligtvis med nödvändighet att man tittar på saker som har hänt, det vill säga att man tittar på det efteråt. Men det är kanske några som följer vår diskussion här, på läktaren, på tv eller på annat sätt. Då tror jag att de är lite nyfikna på vilka slutsatser man kan dra för framtiden av det här granskningsbetänkandet och de ställningstaganden som vi har gjort.

Jag tror nämligen att många ställer sig frågan: Varför var det okej att enskilda människor förlorade stora pengar på att förändringarna genomfördes under sådan tidspress? Vad är förklaringen till alla de människor som känner att deras rättssäkerhet sattes ur spel?

Jag tror att det är frågor som människor ställer sig. Därför har jag en fråga eller egentligen två till Per Bill. Det är en direkt fråga och en mer principiell.

Den första frågan är: Ska vi, om ni vinner valet i höst, utgå från att kommande förändringar – förändringar kommer ju alltid; det är inte ett statiskt förhållande – också kommer att genomföras under en sådan här tidspress och med bristfällig utredning, så att människor riskerar att förlora stora pengar? Är det detta vi kan förvänta oss i fråga om kommande förändringar om ni vinner valet?

Sedan är det den principiella frågan, som Per Bill kommenterade lite och som både Marianne Berg och jag tog upp: Är det okej i framtiden, enligt Per Bill, att regeringen agerar som om riksdagen har fattat ett beslut när man inte har gjort det? Är det okej från någon mer generell och principiell utgångspunkt, eller gäller det bara så länge det är moderat-ledda regeringar?

Anf. 43 PER BILL (m) replik:

Herr talman! Det är självklart alltid bättre att göra saker i mycket god tid, med mycket långa beredningar och ordentligt med remissinstanser och tidig information till riksdagen. Det innebär inte att det inte även i framtiden kommer att uppstå pressade situationer där flera departement är involverade i stora reformer och där det kommer att uppstå tidspress.

Svaret är: Nej, kan vi undvika tidspress ska vi naturligtvis göra det. Men om tidspress uppstår går det att göra på det sätt som regeringen gjorde här. Det går även om olyckan skulle vara framme och vi skulle få en rödgrön regering någon gång inom de närmaste 20 åren. Det handlar om att man går ut och informerar en grupp som är berörd: Under förutsättning att riksdagen fattar ett visst beslut kommer det att innebära det här och det här och det här.

Det är inte någon huvudregel. Det är inte någon näst-bästa-regel. Men om det uppstår riktig tidspress är svaret ja.

Anf. 44 BILLY GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Tack, Per Bill! För nu inser jag att vi kommer att få en stor majoritet för vår reservation. Vi verkar vara helt överens. Om tidspress uppstår för att man utsätts för en situation som man inte själv kan påverka skulle det möjligen kunna vara okej.

Men i det här fallet var det inte så. Det var regeringen själv som hade satt sig i den här situationen, så att det blev en sådan tidspress. På samma sätt är det med frågan om att agera innan riksdagen har fattat ett beslut.

Jag uppfattar det faktiskt som att vi är väldigt överens. Jag blir oerhört förvånad över att vi inte kunde enas kring den uppfattning som vi ger uttryck för i den här reservationen.

Anf. 45 PER BILL (m) replik:

Herr talman! Jag blev lite perplex i början av Billy Gustafssons anförande när han pratade om att även statsministern nog i princip hade varit inne på Billy Gustafssons linje eftersom han inte tydligt hade tagit avstånd från den.

Det är väl därför som Billy Gustafsson nu tycks tro att även jag och Billy har exakt samma åsikter i den här frågan. Det har vi inte, och det tror jag inte heller att vi kommer att ha efter valet.

Anf. 46 STEFAN TORNERG (c):

Herr talman! Det här med beredningar är någonting som KU återkommande ägnar sig åt. Man lär väl också få göra det i framtiden. Det görs självklart utifrån den utgångspunkten att regeringens beredning av ärenden är någonting som är mycket viktigt.

Som KU skriver är det viktigt att få frågorna allsidigt belysta och att konsekvenserna är kända på förhand, så långt det är möjligt. KU har också konstaterat att det är regeringen som äger den här beredningsprocessen men att det är viktigt med en planering och framförhållning.

När man hör företrädarna för reservanterna kan det låta lite grann som att vi från majoriteten tycker att det här är ett exemplariskt skött ärende när det gäller beredningsprocess och framförhållning. Så är det inte. Man kan gå in och läsa utskottets ställningstagande på hemsidan.

Där konstateras det att det här är en snävt tilltagen process och dessutom en mycket sen kungörelse.

Som Per Bill påpekar levererar vi också förslag på förbättringar. Vi i KU ger lite tips om hur det här kan lösas på ett bättre sätt.

Men det är viktigt att ha i minnet att även om det här var en snävt tilltagen process kom inte besluten som någon överraskning. Det här var politiska sakförhållanden som var kända lång tid innan. Det gällde ambitionerna men också de beslut som fattades inför 2008 års lagförändringar. Det som senare skulle komma förutskickades ju. Även i budgetpropositionen för 2010 fanns det här med.

Sedan blev det en långdragen process kring det här, och den slutgiltiga delen blev mycket snäv. Men det var också ett omfattande reformarbete, helt enkelt.

Jag kan vara lite förvånad när det gäller den här frågan. Även om man hade hållit sig inom de stipulerade gränserna, de önskvärda gränserna, när det gäller beredning och kungörelse hade det ändå varit nödvändigt att informera de berörda. Det hade annars varit för sent för dem att anpassa sig och vidta de här åtgärderna. Även om processen hade varit mer långdragen hade det alltså varit nödvändigt med en information från Försäkringskassan.

Jag är glad över att Försäkringskassan gav den informationen. De skrev brev till de berörda och tog personlig kontakt med dem för att informera dem om de konsekvenser som skulle kunna komma ifall riksdagen senare skulle fatta ett beslut.

Om man inte hade gjort det hade konsekvenserna blivit mycket stora, och då hade vi haft stor anledning att diskutera det här i kammaren.

Anf. 47 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp):

Herr talman! Den här KU-anmälan gäller regeringens hantering av förändringarna i sjukförsäkringen. Att minska utanförskapet och hjälpa människor tillbaka till arbetslivet har varit en av de stora utmaningarna för allianspartierna sedan vi fick svenskarnas förtroende att styra Sverige efter 2006.

Socialdemokraterna med stöd av Miljöpartiet och Vänsterpartiet hade sett till att dölja arbetslöshet genom att stoppa in människor i sjukförsäkringen, ofta med förtidspension på livstid och endast 64 procent av lönen att leva på. Det var ett oerhört inhumant system, där sjukförsäkringen hade blivit en utvisning från arbetsmarknaden och från varje omsorg från Försäkringskassans sida. Rehabilitering var ett bortglömt ord.

Att Alliansen nu har sett till att människor får nya livschanser, rehabilitering och en väg att ta sig tillbaka för att kunna bidra till samhället, ha ett jobb att gå till och arbetskamrater att skoja med på fikarasten är viktigt och bra. Det här är en helt ny process. Självklart behöver vi följa upp hur den fungerar.

KU-anmälan rör specifikt det nya introduktionsprogrammet till arbetsmarknaden. Anmälan gör gällande att beredningen av propositionen har varit bristfällig, att tiderna har varit för snäva och att regeringen inte har styrt Försäkringskassan på ett tillfredsställande sätt.

I regeringsformen 7 kap. 1 § föreskrivs att det för beredningen av regeringsärenden ska finnas ett regeringskansli, och enligt 2 § ska behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter vid

beredningen av regeringsärenden. Det står inget om att detta beredningskrav är absolut eller hur upplysningar ska hämtas in.

Propositionerna som anmälan berör föregicks av remissbehandling. Beredningen har således skett enligt regeringsformens krav.

När det gäller de tider som står till buds för genomförandet har de varit något snäva, men det är tyvärr vanligt förekommande – det händer alldeles för ofta – oavsett regeringens färg. I riktlinjer för författningstryck har det lagts fast att tiden mellan att en författning kommer ut från trycket och att den ska träda i kraft borde vara minst fyra veckor. Vid en granskning av konstitutionsutskottet 1996 visade det sig att endast 40 procent av alla propositioner höll denna tidsram.

För sex år sedan gjorde KU om den granskningen. Då hade antalet propositioner som höll tidsramarna endast ökat väldigt lite.

De här två aktuella propositionerna om sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen kom ut från trycket två veckor respektive två dagar innan de skulle träda i kraft. Det har alltså varit för snäv tid även denna gång. Vi påpekar från konstitutionsutskottets sida att det endast i speciella undantagsfall får vara mindre än två veckor mellan att en författning kommer ut från trycket och att den börjar gälla.

Men för att råda bot på den tidsbrist som kanske enskilda skulle få uppleva, de som berördes av de här förändringarna, gav regeringen ett uppdrag till Försäkringskassan att kontakta samtliga berörda, inte bara en gång utan två gånger, först med brev och sedan med telefonsamtal. De skulle från september, alltså fyra månader innan, få möjlighet att förbereda sig. Det var också tydligt i informationen att det byggde på att riksdagen slutligt skulle godkänna propositionerna.

Anmälan hävdar också att regeringen styr Försäkringskassan på ett bristfälligt sätt. Det påståendet är fullständigt gripet ur luften. Försäkringskassan har fått alla de medel de har bett om hos regering och riksdag för att kunna utföra sitt arbete med bra service till medborgarna.

De mycket långa handläggningstiderna från 2004 har vänts. Jämfört med 2008 har handläggningstiderna förbättrats för tolv av de förmåner som Försäkringskassan hanterar. Exempelvis har andelen sjukpenningssändanden som handlagts inom 30 dagar ökat från 71 procent för fyra år sedan till 88 procent förra året.

Tillgängligheten i Försäkringskassans kundservice har ökat från 62 till 81 procent. Men det är självklart att arbetet med att öka servicen måste fortgå.

Vi kan nu konstatera, herr talman, att denna förändring av sjukförsäkringen var nödvändig och i flesta fall har blivit något gott för de berörda som har varit sjukskrivna länge. Av de personer som gick över till Arbetsförmedlingens introduktionsprogram från den 1 januari – ett program som är till för att kartlägga personens förutsättningar för jobb och behov av stöd – har två av tre stannat kvar i programmet. Endast en av tre har varit så pass sjuk att den personen har varit tvungen att gå tillbaka till sjukförsäkringen.

Två av tre arbetstränar nu för fullt utifrån sina förutsättningar. De har fått nya livschanser. Livstids förtidspension och utanförskap har bytts mot en aktiv rehabilitering med hänsyn till varje persons förmåga.

Anf. 48 MORGAN JOHANSSON (s):

Herr talman! Så här sent på dagen tjänar man på att försöka göra en lång historia kort. Det är lite svårt med det här ärendet. Det är rätt komplicerat.

Hanteringen av Carnegieaffären från regeringens och Riksgäldens sida ger om man tittar på underlaget ett både sorgligt och amatörmässigt intryck. Det har redan kostat skattebetalarna över 100 miljoner kronor, och det kan komma att kosta många hundra miljoner kronor mer.

Herr talman! Bakgrunden är att staten tog över en bank på ett tvivelaktigt sätt, pumpade in över 2 miljarder kronor i den och sålde den sedan till ett mycket lågt pris vid en tid när bankaktierna stod som lägst. Man trasslade på vägen in sig i två rättsprocesser som kan leda till en mångmiljonsmäll för skattebetalarna. Det är rättsprocesser som regeringen redan har lagt ut över 20 miljoner kronor på i advokatkostnader.

Hela processen kantas av mörkläggnings, hemligstämplingar och åsidosättande av offentlighetsprincipen. Så är historien i ett nötskal.

Låt oss börja från början. Carnegie var en bank för inte så länge sedan där bankdirektörer och fondmäklare kunde leva loppa. Det är omvittnat. Det var en bank som utmärktes av bonusexcesser och guldkantade fallskärmsavtal. Det var champagnekorkar som smäll på Stureplan. 25-åriga finansvalpar kunde bli miljonärer över en natt.

Det var samtidigt en bank som stod den borgerliga regeringen nära. När regeringen skulle driva igenom sina utförsäljningar, varifrån rekryterade man då de som skulle sköta det? Jo, från Carnegie. Carnegie var på många sätt regeringens egen lilla husbank i början av mandatperioden, trots att Finansinspektionen ganska tidigt börjat intressera sig för bankens vidlyftighet.

Som sagt var det champagnekorkar, men säg den lycka som varar. När finanskrisen slog till 2008 hamnade banken omedelbart på obestånd. Det är inte konstigt. Med de bonusar och utlåningsexcesser som banken ägnat sig åt var det bara väntat att Carnegie skulle bli finanskrisens första offer.

Men av någon anledning var statsmakterna snabba att agera. Trots att Carnegie var en mycket liten spelare på marknaden, inte alls att jämföra med våra storbanker, gjorde Riksbanken och regeringen plötsligt bedömningen att den var systemviktig.

Utan att blinka och på en eftermiddag pumpade man in 2,4 miljarder av skattebetalarnas pengar för att rädda banken. Och utan att blinka sade man att man var beredd att gå in med ytterligare 2,6 miljarder om det skulle behövas.

Jag kan inte låta bli att jämföra den uppvisningen i handlingskraft från Riksbankens och senare regeringens sida med den handlingsförlamning som samtidigt präglade regeringen när det gäller fordonsindustrin. Till fordonsindustrin skulle det inte gå ett öre av skattebetalarnas pengar. Det vore slöseri, sade man. Men när det gällde en misskött bonusbank var man plötsligt beredd att gå in med mångmiljardbelopp.

Staten ska inte ta över Saab, hette det. Samtidigt tog man över en bank. Det gick tydligen bra att äga.

*Gransknings-
betänkande*

*Regeringens utövande
av ägandet i Carnegie
Investment Bank AB
och försäljningen av
aktierna i banken*

Det är skillnad som natt och dag mellan regeringens syn på Saab å ena sidan och regeringens syn på Carnegie å andra sidan. Men det är klart, det är väl också skillnad, antar jag, på bilarbetare och bankdirektörer. Bilarbetare är det inte så noga med, men regeringens egen lilla husbank måste naturligtvis räddas till varje pris.

Vad blev det då för pris? Det vet vi inte. Till att börja med har staten fortfarande inte fått tillbaka sina 2,4 miljarder. När staten skulle sälja banken några månader efter att man tagit över den valde Riksgälden nämligen en tidpunkt när bankaktierna stod som lägst – våren 2009. Man fick bara ut drygt 2,2 miljarder. Allt tyder på att det var en mycket billig peng.

Aktiespararna har låtit göra en oberoende värdering av banken. Deras bedömning är att banken skulle kunna ha sålts för ett mycket högre pris. Jag citerar Günther Mårder som var Aktiespararnas tillförordnade vd: ”Köpeskillingen är långt under det värde som återspeglades i Carnegies börskurs före övertagandet. Kan detta verkligen vara en bra affär?” Var detta en bra affär för staten?

Sett i backspegeln har de fått rätt. Bankens finansiella kapital ökade med inte mindre än 1,8 miljarder kronor under 2009.

Vad som inträffade var alltså att staten sålde en guldklump till ett mycket lågt pris, och vinnarna blev männen bakom finansbolagen Altor och Bure – de som köpte banken. Altor är registrerat i skatteparadiset Jersey, så det är där de framtida vinsterna kommer att hamna. Förlorarna är skattebetalarna som alltså fortfarande inte fått tillbaka de pengar som Riksbanken och regeringen pumpade in.

Men förlusten för skattebetalarna kan bli ännu större. När staten tog över banken blev samtidigt 11 000 småsparare av med sina tillgångar i banken. De har nu stämt staten, eftersom de menar att staten sålt banken för en spottstyver och att det egentliga värdet var högre. Därför, tycker de, borde de tidigare ägarna få del av ett överskott.

Om de vinner dessa processer kan det kosta skattebetalarna många hundra miljoner kronor mer. En uppgift för några månader sedan gjorde till och med gällande att staten redan erbjudit dessa småsparare 700 miljoner kronor i förlikning. Vi får se hur det slutar. Advokatkostnaderna fortsätter att ticka på och är nu uppe i över 20 miljoner kronor bara för staten. Den här affären kommer att bli dyr för skattebetalarna.

Inte nog med det drog Bo Lundgren, Riksgäldens chef, dessutom på egen hand i gång ytterligare en rättsprocess utan att ens informera regeringen om det, anmärkningsvärt naturligtvis också det.

Då kan man ställa frågan: Ska nu konstitutionsutskottet ha några synpunkter på det här? I budgetlagens 29 § sägs att statens ägande ska hantearas affärsmässigt. Är det affärsmässigt att sälja en bank när aktierna står som lägst och på vägen dra in staten i två mycket dyra rättsprocesser? Nej, skulle jag vilja säga. Men den borgerliga majoriteten har inte velat andas en stavelse till kritik om detta i sitt utlåtande.

Som om inte det här skulle vara nog kantas hela historien av formella fel ända från början. När Bo Lundgren företrädde regeringen på bolagsstämman i Carnegie hade han ingen fullmakt, trots att man enligt aktiebolagslagen ska ha det. Det utgick ingen kallelse till stämman, trots att riksdagsledamöter enligt statens ägarpolicy ska kunna gå på bolagsstämmor i bolag som ägs av staten. Riksgälden och regeringen hemlig-

stämplade en granskningsrapport från Riksrevisionen i ett försök att mörklägga hela affären, men den hemligstämpeln hade inget stöd i sekretesslagen. Man försökte till och med i ett skede avtala bort offentlighetsprincipen när den här rapporten gavs till Carnegies gamla aktieägare, för man ville absolut inte att det skulle komma ut.

För att inte tala om bristen på dokumentation. I ett skede av granskningen fick vi en promemoria som på fyra sidor sammanfattade 42 möten i Regeringskansliet. Promemorian var upprättad flera månader efter att det sista mötet i Regeringskansliet hade hållits, trots att konstitutionsutskottet vid upprepade tillfällen sagt att dokumentationen i Regeringskansliet måste föras på ett sådant sätt att man kan följa ärendena.

Nu försöker de borgerliga hävda att konstitutionsutskottet bara ska ägna sig åt att granska och titta på formella fel, annars blir det politik. Okej. Här har vi alltså inte mindre än fyra strikt formella fel. De borgerliga vill ändå inte andas minsta anmärkning mot regeringen i detta? Varför? Jo, som vi har konstaterat tidigare i dag vill de borgerliga bara anmärka på regeringen i de fall där regeringen själva erkänner, och det har de inte gjort i det här fallet. Annars vågar man inte säga något.

Herr talman! Den här affären har skötts ytterst klantigt av Riksgäldskontorets chef Bo Lundgren och av ansvariga statsrådet Mats Odell. Har statsministern haft något ansvar i detta? Vid utfrågningarna av honom som vi har haft har han egentligen – sin vana trogen kanske man skulle kunna säga – bara hänvisat till Lundgren och Odell. Han verkade knappt veta vad affären handlade om första gången vi frågade ut honom.

Ett så passivt ledarskap har inte stöd i regeringsformen. Statsministern är den enda ministern som väljs av riksdagen. Statsministern ansvarar inför riksdagen, och han ska kunna försvara de ärenden som hans statsråd har hand om. En statsministers uppgift kan inte bara vara att utse statsråd och sedan gå och dricka kaffe resten av mandatperioden.

Jag spinner vidare på Mikael Johanssons liknelse med fotbollen tidigare i dag. Tänk er en fotbollstränare som möter medierna efter en förlorad fotbollsmatch och uppträder så här:

– Ja, vi förlorade i dag.

– Varför gjorde ni inga mål?

– Jag har delegerat uppgiften att göra mål till två anfallare, så det får du fråga dem om.

– Varför släppte ni in så många mål då?

– Jag har delegerat uppgiften att försvara målet till målvakten och två försvarare, så det får ni fråga dem om.

En sådan tränare, herr talman, skulle inte bli särskilt långvarig i något landslag. Vi får väl se hur det går för Reinfeldt.

Anf. 49 ANDREAS NORLÉN (m):

Herr talman! Den 15 september 2008 gick den amerikanska investmentbanken Lehman Brothers under. President Bush och finansminister Hank Paulson valde att låta Lehman Brothers falla.

Med facit i hand är det uppenbart att det var ett stort misstag. Lehman Brothers konkurs sände chockvågor genom hela det finansiella systemet och medförde att finanskrisen mycket snabbt blev akut och världsomspännande.

Förtroendet för systemet uttraderades på ett ögonblick, och banker och företag fick stora svårigheter att finansiera sig genom de lån som under normala förhållanden är självklara inslag i deras verksamhet. Banker över hela världen började vackla, och omfattande räddningsoperationer drogs i gång av regeringar i många länder.

I Sverige agerade regeringen snabbt. En lag om statligt stöd till kreditinstitut arbetades fram och förelades riksdagen som i bred och blocköverskridande enighet godkände den nya lagen. Lagen trädde i kraft den 30 oktober 2008.

Den nya lagen bygger på Sveriges erfarenheter från 1990-talets bankkris. Grundtankarna är dels att finansiella institutioner som är viktiga för förtroendet för det finansiella systemet inte ska tillåtas gå i konkurs, dels att staten och skattebetalarna ska skyddas från förluster så långt det bara är möjligt. I första hand ska eventuella förluster bäras av de systemviktiga institutionernas ägare.

Genom lagstiftningen fick regeringen riksdagens godkännande att ge stöd åt systemviktiga institutioner. Regeringen fick också riksdagens godkännande att utpeka en stödmyndighet som kunde ges i uppdrag att handlägga stödärenden och avveckla det ägande i finansiella institutioner som kunde uppkomma till följd av stödåtgärder. Regeringen beslutade därefter i enlighet med stödlagen att utse Riksgäldskontoret till stödmyndighet.

I oktober 2008 stod det klart att Carnegie Investment Bank AB hade allvarliga problem. Förtroendet för banken var av flera skäl skadat och banken kunde inte finansiera sin verksamhet genom reguljära lån på marknaden. Banken vände sig då till staten med en begäran om stödlån. Carnegiebanken ansågs vara en system viktig finansiell institution och kunde därmed inte tillåtas gå under. Om banken hade fallit hade det kunnat ge upphov till stora skadeverkningar i det svenska finansiella systemet, vilket i sin tur hade lett till ytterligare påfrestningar för svenska företag och svenska hushåll.

Den 26 och 28 oktober 2008 beviljades Carnegiebanken totalt 2,4 miljarder kronor i stödlån av Sveriges riksbank. När den nya stödlagen strax därefter trädde i kraft skulle det här lånet överföras till Riksgäldskontoret.

Regeringen beslutade den 10 november 2008 kl. 8.00 att bemyndiga Riksgäldskontoret att bevilja stödlån enligt stödlagen till Carnegie. Riksgälden och Carnegie ingick kl. 10.00 ett låneavtal som gällde 2,4 miljarder kronor. Som säkerhet för lånet ställde bankens moderbolag samtliga aktier i banken och i finansföretaget Max Mathiessen Holding AB. Lånet betalades ut kl. 14.31 genom att beloppet överfördes till Riksbanken. Finansinspektionen beslutade kl. 15.00 att dra in Carnegies banktillstånd, främst till följd av att Carnegie inte hade presenterat tillräckliga åtgärder efter tidigare kritik från Finansinspektionen. Riksgälden sade då upp stödlånet, i enlighet med villkoren i låneavtalet, och tog över banken.

Herr talman! Räddningsplanen fungerade. Carnegie Investment Bank AB gick inte under, bankens kunder krävde inte att få ut sina medel genast, bankens övriga långivare sade inte upp sina lån och bankens anställda flydde inte. Carnegie blev inte Sveriges motsvarighet till Lehman Brothers. Det svenska finansiella systemet slapp den chock det hade inneburit om ett systemviktigt institut hade fallit. I stället har det svenska

systemet klarat krisen väl jämfört med läget i många andra länder. Det har vi glädje av nu när uppgången kommer.

Nu kommer vi in på den del av händelseförloppet som är föremål för två anmälningar till konstitutionsutskottet.

Den ena anmälan handlar om regeringens utövande av ägandet i Carnegie. Den andra handlar om försäljningen av banken. I båda fallen har KU:s majoritet kommit fram till att det inte finns anledning att kritisera regeringens agerande, medan oppositionen har reserverat sig. Låt mig kommentera oppositionens synpunkter.

När det gäller ägandet av banken handlar kritiken om fyra punkter.

För det första menar oppositionen att aktiebolagslagen kräver att den som företräder annan på bolagsstämma ska ha en fullmakt och att det, eftersom Bo Lundgren inte hade fått en sådan, rådde oklarhet på vilken grund riksgäldsdirektören företrädde staten vid bolagsstämman i Carnegiebanken. Det är dock helt tydligt, herr talman, att regeringen genom sitt beslut den 10 november gav Riksgäldskontoret i uppdrag att hantera stödet till Carnegie Investment Bank och att detta innefattade att utöva det ägande av aktier i banken som kunde uppkomma till följd av stödet. Det är helt klart.

För det andra menar oppositionen att dokumentationen av mötena i det så kallade stabilitetsrådet har varit bristfällig. Stabilitetsrådet är ett organ för informellt samråd mellan bland andra Finansinspektionen, Riksbanken, Riksgälden och Finansdepartementet. Det är inte fråga om beslutsmöten utan enbart om informationsutbyte. Då krävs inte att man skriver och arkiverar protokoll.

För det tredje menar oppositionen att det är olämpligt att delegera till en myndighet att självständigt förvalta ägandet av ett bolag. Jag kan konstatera att delegeringen till Riksgälden har skett helt i enlighet med den stödlag vars huvuddrag samtliga riksdagspartier har ställt sig bakom. Den här kritiken riktar sig alltså mot att riksdagen har gett regeringen befogenheter som regeringen har använt. KU är dock riksdagens kontrollorgan och inte till för att kritisera riksdagens beslut.

För det fjärde kommer nu, herr talman, det mest fantastiska klagomålet från oppositionen. Statens ägarpolicy säger att riksdagens ledamöter ska bjudas in att närvara som åhörare vid bolagsstämmorna i statens bolag och att inbjudan ska vara riksdagen till handa senast två veckor i förväg. Detta skedde inte när det gällde den bolagsstämma i Carnegie Investment Bank AB som hölls strax efter att Riksgäldskontoret hade tagit över aktierna. Det här menar oppositionen att regeringen bör kritiseras för. Den här kritiken har sin grund i en KU-anmälan av socialdemokraten Leif Pagrotsky som skriver att han gärna hade velat närvara vid stämman i Carnegiebanken.

Låt oss se vad oppositionens kritik innebär. Mitt i den värsta finansiella krisen sedan 1930-talet har staten just tvingats att ta över en bank för att värna stabiliteten i det finansiella systemet. Då är det viktigt att snabbt få kontroll över banken, byta ut styrelsen och lugna kunder, långivare och anställda genom ett kvickt och kraftfullt agerande. Annars riskerar man att förtroendet för det finansiella systemet undergrävs och att värdet på banken minskar, till skada för skattebetalarna. Dessutom försökte Carnegiebankens gamla styrelse genom skrivelser till bolagsverket agera

även efter att staten hade tagit över, vilket ytterligare illustrerar vikten av att handla snabbt.

I det läget menar oppositionen på fullt allvar att man borde ha tagit en paus, skickat brev till riksdagen, bjudit in riksdagsledamöterna och väntat i mer än två veckor innan man höll bolagsstämma och bytte ut styrelsen. I ett akut krisförlopp är två veckor en evighet. Ändå menar oppositionen att riksdagen skulle ha väntat i fjorton långa dagar med att ta kontrollen över banken för att Leif Pagrotsky skulle sitta och lyssna på bolagsstämman. Här står det svenska finansiella systemet på spel och det oppositionen klagat på är att Pagrotsky inte blev inbjuden.

När det slutligen gäller försäljningen av banken och Max Mathiessen gick den till så att Riksgäldskontoret lät meddela att företagen var till salu och inbjöd alla intresserade att lämna anbud på aktierna i banken. Det här resulterade i att tre bud lämnades in. Efter att ha analyserat buden fann Riksgäldskontoret att investmentbolagen Altor och Bure gemensamt hade lämnat in det mest fördelaktiga budet.

Enligt Riksgäldskontorets bedömning kommer betalningen för aktierna, inklusive ett vinstdelningsarrangemang, att innebära att staten får tillbaka de utlånade 2,4 miljarder kronorna samt får ersättning för risktagande och kostnader. Hanteringen av Carnegieärendet innebär alltså dels att det svenska finansiella systemet räddades från allvarliga påfrestningar, dels att skattebetalarna troligen inte förlorar en krona på affären. Slutet gott, allting gott, frestas man att säga, men oppositionen är inte nöjd. De klagat på att försäljningen gick för fort och genomfördes vid fel tidpunkt och menar att det därmed kan ifrågasättas om den genomfördes på ett affärsmässigt sätt.

Det här är en egendomlig kritik. Det var väl känt på marknaden att banken var till salu. Alla som ville hade möjlighet att lämna anbud. Tre bud avgavs. Buden ligger påfallande nära varandra. Det indikerar tydligt att det betalade priset motsvarar aktiernas marknadsvärde vid tidpunkten för försäljningen.

Det är möjligt att man hade fått ett annat pris om man hade sålt vid en annan tidpunkt. Om det priset hade varit högre eller lägre än det man faktiskt fick är det däremot ingen som vet och ingen som någonsin kommer att kunna ta reda på. Riksgäldskontoret bedömde att bankens värde riskerade att minska om man skulle låta staten kvarstå som ägare under obestämd tid, bland annat till följd av risken för att personalen då skulle söka sig bort från banken. Enligt den bedömningen fanns det alltså en risk för att priset hade blivit lägre om man hade väntat med att sälja.

Morgan Johansson är tvärsäker på att priset hade blivit högre. Eftersom Morgan Johansson uppenbarligen har förmågan att se in i framtiden förstår jag inte varför Morgan Johansson inte har blivit miljonär på aktieaffärer eller på stryktipset.

Morgan Johansson vill att KU – på basis av hans spekulationer om vad som möjligen kunde ha hänt i en oviss framtid – ska kritisera regeringen för att Riksgäldskontoret sålde Carnegiebanken till ett marknadsmässigt pris som troligen kommer att hålla skattebetalarna skadeslösa. En sådan kritik är självfallet helt orimlig.

Sammanfattningsvis, herr talman, kan jag säga att

- Carnegie Investment Bank AB räddades
- det svenska finansiella systemet räddades och står väl rustat inför den uppgång som nu kommer
- försäljningen av banken innebär att skattebetalarna kommer att få tillbaka sina pengar.

Det är, herr talman, allt som allt inte illa. Det är inte alls illa.

Anf. 50 MORGAN JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Andreas Norlén försöker göra det här till något slags personfråga om mig och Leif Pagrotsky. Han undrar varför jag inte har blivit miljonär på aktieaffärer. Det har jag kanske. Det vet inte Andreas Norlén. Däremot har Leif Pagrotsky gjort ganska bra aktieaffärer. Han vet rätt mycket om hur det fungerar i den verksamheten.

Det här handlar inte om huruvida Leif Pagrotsky fick vara med på en bolagsstämma eller inte. Det handlar om hur riksdagen ska tillförsäkras insyn i sådana här skeenden.

Andreas Norlén hänvisar själv till 90-talet och hur man löste bankkrisen då. Jag vill erinra Andreas Norlén om att det då sattes upp en bankstödsnämnd med deltagande från alla partier. Alla var med och kunde fatta den här typen av beslut från början.

När man valde att gå fram den här gången gjorde man precis tvärtom. Då överlät man allt åt Bo Lundgren, Riksgälden, att sköta detta utifrån egen ficka. Han kunde stövla in på Carnegie Bank och säga att det är han som äger banken. Det är skillnaden mellan hur man gjorde den här gången och hur man gjorde förra gången.

Nu har ni vecklat in er i två rättsprocesser, nämligen den ena som Carnegies gamla aktieägare har dragit i gång och den andra som Bo Lundgren själv har dragit i gång. Sedan säger Andreas Norlén: Slutet gott, allting gott. Det vet vi inte. Vi vet fortfarande inte hur mycket detta kommer att kosta skattebetalarna. Det fanns uppgifter om ett förlikningsbud på 700 miljoner kronor som skattebetalarna skulle skjuta till för att bli fri från stämningarna. De skulle tas från den speciella stabilitetsfond som finns.

Okej. Ni ville socialisera banken. Fine. När ni sedan skulle sälja den, var ni tvungna att sälja den just vid en tidpunkt när bankaktierna stod som lägst? Är det affärsmässigt, Andreas Norlén?

Anf. 51 ANDREAS NORLÉN (m) replik:

Herr talman! Här fick vi veta vad det här egentligen handlar om. Det här handlar inte om omsorg om skattebetalarnas pengar eller omsorg om det finansiella systemet. Här handlar det om att socialdemokraterna är sura för att de inte har fått vara med. Det sade Morgan Johansson klart och tydligt här. Det handlar om deras möjlighet till insyn och påverkan.

Riksdagens möjligheter till insyn och påverkan är självklart av stor betydelse. Men i ett akut krisläge, när staten olyckligtvis snabbt måste ta kontroll över en bank, verkar det för mig helt orimligt att kräva att det arbetet ska skjutas upp i över två veckor för att Leif Pagrotsky, Morgan

Johansson och andra riksdagsledamöter ska bjudas in för att lyssna på en bolagsstämma. Menar Morgan Johansson på fullt allvar att bolagsstämman i Carnegie faktiskt skulle ha försenats i över två veckor för att riksdagens ledamöter skulle bjudas in att lyssna på bolagsstämman? Inser inte Morgan Johansson att det var bråttom att ta över kontrollen i detta akuta krisläge?

Morgan Johansson talar om de två rättsprocesserna, som om det vore märkligt att vissa delar av ärendet prövas rättsligt och som om prövningarna beror på att Riksgälden eller regeringen gjort något misstag. Om en bank tas över enligt stödlagen finns det enligt stödlagen en rätt för de tidigare ägarna att få värderingen prövad i den så kallade Prövningsnämnden. Det är en rättssäkerhetsgaranti. Det är inget konstigt att de tidigare ägarna använder sig av den möjligheten.

På samma sätt rör processen i Stockholms tingsrätt en bestämmelse i avtalet mellan Carnegie och Riksgälden. Båda parter biträdades av advokater när avtalet ingicks. Det är väl märkligt, kan man tycka, att i efterhand ifrågasätta ett avtalsvillkor som frivilligt har ingåtts. Men det är knappast vare sig unikt eller något annat att en part försöker komma ifrån ett avtalsvillkor som parten i efterhand upplever är anmärkningsvärt eller oförmånligt. Tycker Morgan Johansson verkligen det?

Anf. 52 MORGAN JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Återigen försöker Andreas Norlén göra det här till en personfråga eller partifråga.

Ibland när det ekonomiska systemet – det är delvis nationens framtid vi pratar om – står på spel kan det vara bra att försöka samla sig, att försöka lösa uppgiften tillsammans, som vi gjorde under 90-talet. Den här gången valde regeringen att lägga allt i knät på Bo Lundgren: Var så god! Bolla med alla hundra miljarderna så får vi se hur det går.

Det här är inte ett sätt att ta ansvar för Sverige i en krissituation. Så har vi inte gjort tidigare i alla fall.

Vi pekar i vår reservation på att när man gör så, bara överlåter allt på en person, när inte de som har kunskap om detta lägger sina kloka huvuden ihop, riskerar man att göra en mängd formella fel och få de rättsprocesser vi nu ser.

Huruvida vi inom socialdemokratin är sura eller inte beror snarare på att vi vill tillsammans ta ansvar för nationens framtid när stora värden står på spel.

Jag ställde en fråga. Okej, ni ville socialisera banken, ta över banken. Sedan skulle ni tre månader senare tvunget sälja banken när bankaktierna stod som allra lägst. Jag ifrågasatte om det var affärsmässigt hanterat. Jag har fortfarande inte fått något svar på frågan. Du har en chans till.

Var det särskilt klokt att stressa fram en försäljning av banken? Nu har Riksgälden själv sagt att försäljningen skedde under stor tidspress. Var det särskilt affärsmässigt och klokt att stressa fram en sådan försäljning i en tid när bankaktierna stod som lägst? Om ni hade väntat lite kanske skattebetalarna hade fått tillbaka alla de miljoner som hade pumpats in i banken.

Anf. 53 ANDREAS NORLÉN (m) replik:

Herr talman! Mycket talar för att skattebetalarna kommer att hållas skadeslösa, att staten kommer att få tillbaka det stödlån på 2,4 miljarder som har givits och ersättning för risk och kostnader i samband med hanteringen.

Det är som jag sade i mitt anförande självfallet möjligt att man hade fått ett annat pris om man hade sålt vid någon annan tidpunkt. Men Morgan Johansson har fortfarande inte kunnat berätta exakt hur hans kristallkula ser ut när han är helt säker på att det priset hade varit högre än det som faktiskt betalades.

Riksgäldskontoret gjorde bedömningen att det fanns risker med att staten kvarstod som ägare under en längre tidsperiod. Det var risker som bestod i att bankens värde skulle komma att försämras, till exempel därför att nyckelpersoner skulle välja att lämna företaget. De riskerna nämnde Morgan Johansson ingenting om i sin replik.

Sanningen är att hanteringen har varit en stor framgång för staten och skattebetalarna, precis som jag anförde i mitt huvudtal. Vi räddade det finansiella systemet. Carnegiebanken finns kvar. Det blev inget nytt Lehman Brothers i Sverige. Det finansiella systemet i Sverige står väl rustat för att möta den uppgång som nu kommer. När vi påpekar detta blir svaret från oppositionen att Leif Pagrotsky fick inte vara med på bolagsstämman. Det är en lite anmärkningsvärd hållning. Det är bra att vi kunde anta stödlagen i bred enighet i Sveriges riksdag. Det är bra att vara överens i kristider. I stödlagen fanns det stöd för att överlåta uppgifterna till Riksgäldskontoret, precis på det sätt som regeringen nu har gjort. Jag förstår inte riktigt vad oppositionen klagat på.

Anf. 54 STEFAN TORNBERG (c):

Herr talman! Det var lite häpnadsväckande att höra Morgan Johanssons beskrivning av Carnegie Investment Bank som en bank där de anställda levde loppan och vältrade sig i bonusexcesser och som de borgerliga partiernas favoritbank. Morgan Johansson glömde att berätta att den affärsrelation som den nuvarande regeringen tog över med Carnegie Bank för regeringens handläggande inleddes under den regering som Morgan Johansson själv var statsråd i. Man kan fundera över om moralen i banken var annorlunda på den tiden och hur det kan komma sig att den dåvarande socialdemokratiska regeringen ville ingå affärsrelationer med en sådan bank och sådana anställda.

Tre minuter senare beskrivs banken som en småspararbank med 11 000 delägare som har förlorat stora pengar genom att regeringen har socialiserat banken. Herr talman! Jag har lite svårt att hänga med i turerna.

Det jag kan förstå är att en regering med Morgan Johansson som statsråd hade låtit Carnegie Bank gå i konkurs. Det är det mest dramatiska beskedet egentligen. Sett från de erfarenheter vi hade redan då, från vad som har hänt på den amerikanska marknaden med Lehman Brothers konkurs och vad som kunde ha hänt i Sverige om regeringen, staten, hade låtit en systemviktig bank gå i konkurs, visar regeringens hantlande av Carnegie Investment Bank att det har varit viktigt med ett snabbt och resolut agerande. Finanskrisen har av alliansregeringen hantlerats på ett förtjänstfullt sätt. Andreas Norlén har också på ett bra sätt gått

igenom den kritik som finns i reservationen mot de påstådda formella bristerna och på punkt efter punkt avvisat dem.

Riksgäldskontoret hade att förvalta de aktier som staten blev ägare till vid tillämpningen av stödlagen. Det var en stödlag som vi alla var överens om.

Självklart är det Riksgäldskontoret som företräder staten när det gäller att hantera aktierna. Ägarpolicyen med kallelse av riksdagsledamöterna till bolagsstämmorna var helt omöjlig att hantera i ett sådant akut läge. Det var mycket viktigt med ett snabbt agerande från staten för att göra det hela säkert men också för att komma vidare med framtidsplanerna. Vad hade det annars funnits att sälja? Vad är det man säljer i en bank? Ja, det är de anställda, de som är berörda. Känner de en osäkerhet om anställningsförhållanden och vad som komma skall söker de ju sig någon annanstans. Jag tror inte att staten hade fått tillbaka sina pengar om vi hade dragit ut på den processen. Likadant är det helt klart så att stabilitetsrådet är ett informationsorgan där det inte fattas några beslut.

Anf. 55 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp):

Herr talman! I september 2008 begärdes investmentbanken Lehman Brothers i USA i konkurs, och det var början på den största finansiella kris världen har sett sedan den stora depressionen på 30-talet. Banksystem runt om i världen riskerade att kollapsa. Riksdagen antog därför en stödlag för att behålla stabiliteten i det svenska banksystemet och bemyndigade därmed regeringen att bemyndiga Riksgäldskontoret att stödköpa banker om nödvändigt för att vårt banksystem inte skulle utsättas för samma kostnader för samhället som i USA.

Senare fick den svenska investmentbanken Carnegie ekonomiska problem men också legala problem med sina tillstånd från Finansinspektionen. Banken riskerade alltså att gå i konkurs då man inte hade vare sig pengar eller tillstånd, och Riksgälden agerade med hjälp av stödlagen som alla partier i riksdagen hade ställt sig bakom.

När Riksgälden väl hade tagit över banken behövde man agera snabbt för att banken inte skulle tappa sina tillstånd hos Finansinspektionen. En ny styrelse tillsattes snabbt, och därmed hann Riksgälden inte kalla till bolagsstämma i vanlig ordning såsom statens ägarpolicy föreskriver. Med tanke på att vi var i den värsta krisen sedan depressionen har jag svårt att förstå oppositionens upprördhet över att statens ägarpolicy inte kunde följas till punkt och pricka, att Leif Pagrotsky och andra riksdagsledamöter inte kunde bjudas in i tid. När det gäller att välja mellan att efterleva budgetlagens krav på hushållning med statens resurser och att efterleva statens ägarpolicy är det självklart för mig att budgetlagens krav går före. Här stod miljarder på spel, och det gällde att värna skattebetalarnas pengar.

Tanken med stödlagen var aldrig att staten skulle vara en långsiktig ägare åt banker och särskilt inte en investmentbank. För att behålla kompetensen hos banken bestämde Riksgäldskontoret att inleda en försäljningsprocess tidigt i en öppen budgivning. Det är lätt att säga nu i efterhand, såsom oppositionen gör, att det hade varit bättre att sälja banken senare. Det är lätt att säga det nu när vi vet att vi klarat krisen och att Sverige står bättre rustat än något annat land, men det visste vi inte då. Krisen kunde snarare ha blivit värre och värre.

Vi fick information under utfrågningen om att Riksgälden och styrelsen tog ställning till tre bud och gjorde då en avvägning mellan att få högsta pris och att få garantier för att staten skulle få en del av bankens framtida vinster för att täcka skattebetalarnas kostnader för räddning av banken. Finansmarknadsminister Mats Odell tydliggjorde under utfrågningen att regeringen agerat i enlighet med stödlagen och bemyndigat Riksgäldskontoret att äga och eventuellt avyttra aktier. Det behövdes därmed inte ett särskilt beslut för Riksgäldskontoret att företräda staten vid bolagsstämman.

Finansmarknadsminister Mats Odell har också tillförsäkrat sig att Riksgälden skötte uppköpet och försäljningen av Carnegie på bästa sätt. Genom ett tillägg i myndighetsinstruktionen för Riksgälden och i regleringsbrevet har man säkerställt att Riksgälden skulle rapportera regelbundet till regeringen om hela processen. Myndighetens arbete har utvärderats fortlöpande i en mål- och resultatdialog från departementet med Riksgäldskontoret.

Försäljningen av Carnegie har skett på det sätt som förutskickades i propositionen till stödlagen och med stöd av ett bemyndigande som riksdagen har gett regeringen. Det har skett på ett affärsmässigt sätt. Riksdag, regering och Riksgälden har agerat föredömligt och på så sätt kunnat garantera stabiliteten i det svenska finansiella systemet samtidigt som en stor internationell finanskris pågick i omvärlden.

Anf. 56 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Många av Morgan Johanssons retoriska figurer hör egentligen hemma på populismens bakgård, till exempel det här med ”regeringens lilla husbank”, och han hade mage att kritisera Riksbanken från riksdagens talarstol. Jag skulle vilja använda ett uttryck som han använde, nämligen amatörmässigt. Det är just hur jag skulle vilja karakterisera hela granskningsprocessen från oppositionens sida i det här ärendet – amatörmässigt. Jag tror inte att jag under alla mina 15 år i konstitutionsutskottet har varit med om att man hanterat en granskningsprocess så amatörmässigt som just denna. Vi har i granskningen fokuserat på att granska Riksgäldskontoret, inte regeringen. Men det är inte konstitutionsutskottets uppgift.

Göran Magnusson, då utskottets vice ordförande, lärde mig en sak: Så fort riksdagen hade fattat ett beslut skulle vi hålla tassarna borta från granskningsprocesserna. Här har riksdagen fattat ett beslut, och regeringen har fullföljt riksdagens beslut. Ingen har kunnat konstatera att den processen har varit felaktig eller att bemyndigandet från regeringen till Riksgäldskontoret har varit felaktigt. Det har skötts på ett korrekt sätt.

Sedan kan man ha synpunkter på Riksgäldskontorets agerande. Det kan jag ha förståelse för, men det är inte det som konstitutionsutskottet ska granska. Vi ska granska regeringens agerande och regeringens styrning av sammanhagen. Jag kan bara konstatera att fokus har varit på Riksgäldskontorets arbete, och även i debatten här är det bara Riksgäldskontoret man hela tiden fokuserar på. Tyvärr går mina kolleger i fällan och försöker försvara Riksgäldskontoret. Det behöver man inte, det är inte vår business i det här granskningsarbetet att göra det.

*Gransknings-
betänkande*

*Regeringens utövande
av ägandet i Carnegie
Investment Bank AB
och försäljningen av
aktierna i banken*

Vi kan konstatera att regeringen har skött sina åligganden på ett bra sätt och enligt alla gällande regler. Därmed skulle man lämna frågan därhän.

Anf. 57 LEIF PAGROTSKY (s):

Fru talman! Jag vet inte om det hör till vanligheterna att anmälaren deltar i granskningsdebatten, men vid mitt korta besök här var jag angelägen om att få höra hur frågan om riksdagens insyn i de här centrala frågorna om finanskrisen hanterats. Jag hörde mitt namn nämnas i samtliga anföranden. Jag blev angripen av moderater, folkpartister och andra för att jag hade satt utskottet i arbete för mitt personliga nöje att gå på bolagsstämmor. Det fanns inte en tillstymmelse till någonting av de principiella frågor om riksdagens ställning i det svenska statsskicket som den här anmälan handlar om.

Bakgrunden är att jag har följt frågan om Carnegie från mycket nära håll. Jag är vice ordförande i riksbanksfullmäktige, jag har deltagit i samtliga direktionsmöten i Riksbanken under hela finanskrisen. Jag var med om alla turer kring Carnegie, och jag blev oerhört upprörd över den brist på respekt för regelverket som jag såg när frågorna gick över från Riksbanken till Riksgäldskontoret.

Jag tycker att jag har rätt att få min oro tagen på allvar och inte bli behandlad på ett så nedsättande sätt som den blir av moderater och folkpartister i den här debatten.

Riksdagen har fattat beslut som innebär att regeringen ska tillse att de beslut som fattas i så här viktiga frågor kan granskas i efterhand. Det har inte skett i det här fallet. Inte ett enda dokument finns upprättat om Riksgäldskontoret inför de beslut som fattades. Ingen kallelse skickades till någon bolagsstämma över huvud taget. Det var kontoret på fickan som gällde. Det var inte tal om att ha en kortare kallelsetid. Jag kan tänka mig att man kan göra som Riksbanken, som på kvällen kallar till ett möte på morgonen när det råder akuta situationer, när det råder kris. Men här valde man att över huvud taget inte kalla någon alls. Och det behövdes ju inte eftersom en person med kontoret på fickan gick för att sköta bolagsstämman.

Jag ringde till Riksgäldskontoret för att få del av beslutsunderlaget, hur man resonerade när man valde att fullständigt strunta i regeringens och riksdagens riktlinjer för styrelsearvodering, att ta bort bonusar i statliga företag i vissa fall och annat, något som helt struntades i. Jag bad att få se hur man gick till väga. Jag bad att få se underlag för valet av styrelseledamöter. Då fick jag det häpnadsväckande svaret: Det fanns inget underlag på pränt någonstans i något enda avseende för någon av de frågor som skulle tas upp på bolagsstämman. Det var då jag bestämde mig för att begära en granskning för att se om regeringen, som styr riket, har skött tillsynen av hur finanskrisen förvaltas av Riksgäldskontoret.

Det här är ju inte en fråga vilken som helst. Det är ett fullständigt exceptionellt mandat som riksdagen har gett till regeringen och Riksgäldskontoret att hantera en total borgen från svenska folket som kan leda till nästan vad som helst. Det är fullständig frihet utan krav på att det ska vara representation i Riksgäldskontorets styrelse från riksdagen till exempel. Det finns inga insynsmöjligheter över huvud taget.

När det här sedan förvaltas av regeringen och myndigheten på detta ansvarslösa sätt säger den borgerliga majoriteten: Det var för Pagrotskys höga nöjes skull. Han ville gå på bolagsstämma, han fick inte det, och därför ska vi sitta här och ägna oss åt detta.

Det handlar om riksdagens ställning i Sverige och den devalvering av riksdagens auktoritet som har skett under den här mandatperioden, och som nu bekräftas med det lojala tillstyrkande av allt regeringen gör på alla fronter.

Jag skulle uppskatta om vi fick en debatt om det här, om någon ville begära replik när det gäller de frågor jag nu har väckt till försvar mot de angrepp som jag blivit utsatt för av ledamöter som uppenbarligen inte har ett hum om hur finanskrisen har rullat.

Regeringens styrning av Apoteket AB (avsnitt 4.1)

*Regeringens styrning
av Apoteket AB*

Anf. 58 MORGAN JOHANSSON (s):

Fru talman! Debatten fortsätter, men jag måste säga att det vi precis såg var hur häpnadsväckande platt man lade sig från de borgerligas sida. När man får en debattutmaning på det här sättet vågar man inte ens begära replik. Det är helt otroligt!

Vi får se hur det blir i det här ärendet, för nu går vi vidare till apoteksfrågan.

Fru talman! Det här ärendet är släkt med det ärende som vi diskuterade för några timmar sedan och som gällde sparkandet av TLV:s chef Ann-Christin Tauberman. Hon fick sparken i februari 2009, för hon ville inte föreslå en så hög vinstmarginal till de nya privata apoteksjättarna som de själva ville ha.

När man sedan går framåt några månader till september 2009, ja, då får hela statliga Apotekets styrelse också sparken, för att de inte ville finna sig i de inskränkningar av sin verksamhet som regeringen ville göra. Så det finns en konsekvens så att säga när regeringen sparkar. De privata apoteksjättarna ska tillförsäkras en rejäl vinstmarginal – vinster som sedan för övrigt kan placeras på Jersey, också detta släkt med det förra ärendet. Ni kanske känner till att hälften av de privatiserade apoteken ägs av ett bolag registrerat i skatteparadiset Jersey, bland annat Altor som ju också fick köpa Carnegiebanken billigt av regeringen. Det har vi också talat om tidigare i dag.

Dessutom ska de nya apoteksjättarna gynnas av att apoteket helt bakbinds, att det statliga alternativet inte ska få konkurrera framgångsrikt. Då kan man fråga sig: Vad är då konstitutionellt i detta? Jo, sättet på vilket regeringen nu kväver sitt eget bolag, ett tidigare mycket framgångsrikt företag med 20 miljarder kronor i omsättning, 60 000 anställda, ett av landets absolut starkaste varumärken.

Hur gick det då till när man skulle kväva bolaget? Jo, regeringen bestämde sig ju för att sälja ut två tredjedelar av alla apotek. Resten, en tredjedel, skulle statliga Apoteket Aktiebolag få behålla. Men styrningen av bolaget överläts till ett nytt statligt bolag som heter omstruktureringsbolaget, OAB, ett slags brevlådeföretag med fyra anställda. Apoteket AB blev då dotterbolag till det här bolaget.

Genom att upprätta det här mellanledet kan man förhindra all insyn och kontroll. Offentlighetsprincipen gäller inte OAB och enligt regering-

en inte heller statens ägarpolicy. Då kan man till exempel förvägra riksdagsledamöter att vara med på Apotekets bolagsstämmor. Också det har vi hört om tidigare i dag.

I hemlighet började man sedan sätta tvångströja på Apoteket med en serie bolagsstämlobeslut. Jag kan läsa upp något av det som man tvingade Apoteket till i ett särskilt dokument som heter Stand stillbestämmelser. Först och främst skulle all planering av det pågående Icasamarbetet avbrytas. Apoteket AB skulle avbryta all produktmarknadsföring och utbudsannonsering. Samtliga kampanjer som Apoteket ägnade sig åt skulle ställas in. Man skulle inte genomföra några produktlanseringar. Man skulle inte bygga om några apotek, med vissa undantag. Man skulle sälja ut det som kallas för dosdispenseringsverksamheten, en mycket viktig verksamhet för Apoteket. Och man skulle bara tills vidare få behålla en del som heter Apoteket Pharmacy, men i förlängningen också få göra sig av med den.

Vad man ser här är alltså att regeringen lägger ut vägen för de nya privata jättarna att ta för sig hur mycket som helst av marknaden och sedan bakbinder sitt eget statliga bolag. Det är så den här kniptångsmännövern ser ut.

De två sista delarna som jag talade om, dosdispenseringsverksamheten och Pharmacy, var nog det som till slut fick bägaren att rinna över för Apotekets styrelse och som gjorde att de inte längre tyckte att de kunde finna sig i att bli kvävda på det här sättet. Styrelsens ordförande, Per Båtelson, fattade då pennan och skrev till OAB, omstruktureringsbolaget. Han skrev så här: Styrelsen uppfattar att Apoteket omstrukturering AB genom de nya ägarinstruktionerna inte längre anser att Apoteket AB ska vara en konkurrenskraftig aktör på en omreglerad marknad och är beredd att riskera en väl fungerande läkemedelsförsörjning. Vi anser också att ägaren, det vill säga regeringen och OAB, medvetet försöker montera ned ett av Sveriges starkaste varumärken utan att ta hänsyn till de negativa konsekvenser det får för värdet på Apoteket AB. Vidare skrev han: Ur ett ägarperspektiv finns rimligen ett uppdrag att säkra värdet på Apoteket AB. Det som nu sker innebär att de värden som under flera decennier byggts upp av Apoteket nu riskerar att kraftigt reduceras. Med den hårdhänta och arroganta behandling som nu Apoteket AB har utsatts för finns en uppenbar risk att omregleringen äventyras.

Han skriver vidare: Vår bestämda uppfattning är att styrelsen och ledningen för Apoteket Omstrukturering AB – det vill säga regeringens förlängda arm i detta avseende – överreagerar på trycket från de internationella aktörerna när man nu på ett högst påtagligt sätt begränsar Apoteket AB:s verksamhetsförutsättningar. Vi menar dessutom att styrelsen för Apoteket Omstrukturering AB visar stor undfallenhet för påtryckningar i omreglerings- och försäljningsprocessen, vilket skapar osäkerhet om vilka förutsättningar som kommer att gälla på den svenska apoteksmarknaden.

Det är ord och inga visor. Man förstår hur hård konflikten är. Bilden är solklar. Apoteket AB vill inte i detta läge stillatigande låta sig ledas till slaktbänken av regeringen och OAB. Apotekets styrelse vill värna sitt fina företag. Det är en uppvisning i integritet som styrelsen och särskilt Per Båtelson ska ha all heder av.

Hur reagerar regeringen på detta? Jo, man sparkar hela styrelsen i Apoteket AB. Det är socialminister Göran Hägglund själv som ringer Båtelson och ger honom sparken, trots att det formellt sett är OAB, alltså omstruktureringsbolaget, som äger Apoteket och trots att Hägglund påstår att han aldrig har sett de ägarinstruktioner som jag läste om tidigare. De är hemligstämplade, till och med för regeringen, påstår man. Trots detta väljer Göran Hägglund och statssekreteraren att ringa runt och ge hela Apotekets styrelse sparken. Utan att veta hur konflikten mellan OAB och Apoteket ser ut sparkar Göran Hägglund styrelseordföranden i företag med 20 miljarder kronor i omsättning och 60 000 anställda. Det är inte omdömesgillt.

Förklaringen är dock enkel. Göran Hägglund sitter i knät på de privata apoteks- och läkemedelsjättarna, och de vill få bort Apotekets styrelse – och så expedieras det. Det är precis som man gjorde med Tauberman på TLV.

Detta är inte ett affärsmässigt sätt av staten att hantera sitt ägande.

Genom hemlighetsmakeriet lever man inte på långa vägar upp till riksdagens beslut från 2008 där riksdagen slog fast att omregleringen bör ske i en öppen och uppföljningsbar process. Tvärtom hemligstämplades för riksdagen de ägardirektiv som utlöste hela krisen. Det var först när konstitutionsutskottet begärde ut dem på oppositionens initiativ som allmänheten och Göran Hägglund fick se vad omstruktureringsbolaget höll på att göra med Apoteket.

Det är också tydligt att styrningen av Apoteket AB har varit och är oklar. Ingen vet än i dag var gränserna går mellan regeringens styrning av Apoteket och OAB:s styrning av Apoteket. Det är ett slags dubbelkommando som är mycket olyckligt för bolaget. Det, fru talman, borde konstitutionsutskottet ha uttalat.

Anf. 59 MIKAEL JOHANSSON (mp):

Fru talman! Låt mig belysa något i den utfrågning vi hade med socialminister Göran Hägglund. Syftet är att visa hur inkonsekvent regeringen hanterar olika ärenden.

Morgan Johansson frågade Göran Hägglund: ”Om det är så, varför var det du som ringde styrelseordföranden Per Båtelson i september förra året och gav honom sparken?”

På detta svarade socialminister Göran Hägglund, kristdemokrat: ”Som svar på den konkreta frågan: Apoteket AB:s styrelse med Per Båtelson som ordförande var tillsatt när vi, regeringen, var direktägare. För min del kändes det som en hederssak att eftersom det var jag som hade tillsatt honom var det också jag som framförde budskapet till honom. Det var skälet till att jag ringde Per Båtelson, sade vad OAB hade kommit fram till och berättade att vi inte gjorde någon annan bedömning och att ett pressmeddelande om detta skulle gå ut i närtid, samma dag. Konsekvensen var att styrelsen lämnade.

Jag tyckte helt enkelt att hedern krävde av mig att det var jag som förde det samtalet med honom.”

Så svarade den kristdemokratiske socialministern Göran Hägglund på frågan om varför han ringde direkt till styrelseordföranden.

Låt oss jämföra med TLV:s generaldirektör som också tillsattes av kristdemokratiske socialministern Göran Hägglund. I det fallet ansåg

Göran Hägglund tydligen inte att det var en hederssak att ringa henne och ge henne sparken, trots att hon var på departementet. Vi borde nog ha ställt frågan till Göran Hägglund om varför det inte också var en hederssak att ringa henne, men vi glömde det.

Anf. 60 MARGARETA CEDERFELT (m):

Fru talman! Sedan kl. 11 har vi debatterat konstitutionsutskottets ärenden. Jag undrar ibland om vi sitter i samma utskott, för vi tycks ha olika perspektiv på vad det är vi granskar. När det gäller Apoteket uppfattar jag att den debatt som vi för här är mer politisk än konstitutionell. Det finns ett politiskt beslut bakom den förändring som görs i Apoteket. Det finns utredningar, propositioner och riksdagsbeslut. Om detta har Morgan Johansson inte nämnt något.

Processen med att utveckla och förbättra apoteksmarknaden initierades direkt efter valet 2006 – helt i enlighet med Alliansens vallöften.

Det statliga apoteksmonopolet har funnits sedan 1971. Dessförinnan var apoteksmarknaden i Sverige fri. Apotekare drev sina egna apotek. Det fanns företag och bolag som såg till att apoteksmarknaden fungerade. Sedan blev det ett statligt monopol. Det tar tid och det är en svår process att utveckla en monopolverksamhet till en fungerande fri marknad.

Som jag nämnde beslutade alliansregeringen tidigt under mandatperioden att tillsätta en utredning med uppgift att utarbeta ett underlag för hur marknaden skulle kunna omregleras, utvecklas och öppnas för konkurrens så att nya aktörer skulle kunna delta. Det är en komplex fråga när det gäller apoteksmarknaden och tillgången på läkemedel. Det är en verksamhet som inte får gå fel. Det måste bli rätt och ordning och reda i verksamheten.

Här har ett statligt monopol brutits upp, och det finns det erfarenhet av i Sverige. Jag kan nämna många områden där det blivit en konkurrensutsatt marknad, vilket till stora delar uppskattas av medborgarna. Det gäller telefoni, energi, infrastruktur och mycket annat.

Det finns alltså en omfattande kunskap att luta sig mot när det gäller att öppna statliga monopolverksamheter till en fungerande fri marknad.

Något som är viktigt i de här sammanhangen är att säkerställa att det finns möjlighet för nya aktörer att etablera sig på marknaden. Det är också viktigt att se till att den tidigare statliga monopolverksamheten kan fortsätta utan att konkurrera ut de nya företagen.

Vad var syftet med att bryta det tidigare statliga monopolet? Det var ju att förbättra tillgängligheten, helt i enlighet med vad många medborgare uttryckt. Många har varit förundrade över att det i Sverige inte har varit möjligt att få service efter kl. 18. Syftet var också ett bättre tjänsteutbud och låga läkemedelskostnader. Det var förstås också viktigt att se till att behålla kraven på hög kompetens och säkerhet.

Med den förändring som har gjorts har det också blivit generösare öppettider och en vitaliserad apoteksmarknad. Den delen ska vi inte debattera, för den finns det ett politiskt beslut bakom. Jag vill ändå nämna det eftersom det är en viktig del när det gäller att säkerställa att monopolverksamheten blir förändrad.

Hur har förändringen gått till? En utredning tillsattes i december 2006. Utredningen remissbehandlades. En proposition bereddes och

regeringens proposition bifölls av riksdagen. Det var också mycket tydliga reservationer från oppositionen i frågan.

Vad gjorde riksdagen i sitt beslut? Man bemyndigade regeringen att skapa en särskild bolagsstruktur för att kunna sälja ett antal apotek och för att säkerställa att den infrastruktur som är nödvändig för att bedriva apoteksverksamhet blev tillgänglig, inte bara för det statliga tidigare monopolföretaget Apoteket, utan också för alla andra aktörer som ville etablera sig. Där kommer servicebolaget in.

Omstruktureringsbolaget, som Morgan Johansson har nämnt, fick ett väldigt tydligt uppdrag. Det tycker jag är viktigt att betona. Det var att säkerställa att omstruktureringsprocessen fullföljs, att det finns möjlighet för nya verksamheter och företag att etablera sig.

OAB har en hemsida. Där finns alla ägardirektiv. Där finns en stor mängd information och tydliga indikationer på att omregleringen sker öppet. Men det finns ett visst mått av sekretess och det handlar om att göra det möjligt för nya företag att etablera sig.

Vad hände i den situation som har nämnts av oppositionen? Apotekets styrelse valde att avgå. Vad föranledde detta? Det var det så kallade stand still-avtalet som mycket tydligt klargjorde att det tidigare monopolföretaget Apoteket AB inte fick använda sin monopolsituation till otillbörliga konkurrensfördelar. Man fick inte etablera affärsrelationer som skulle kunna innebära att andra företag fick svårt att växa och utvecklas på marknaden. Här talar vi om samarbetet med Ica.

Jag tycker inte att det är egendomligt att de beslut som är tagna här i riksdagen fullföljs. Det hade varit betydligt mer anmärkningsvärt om man inte respekterade de beslut vi har tagit i riksdagen, nämligen att bryta ett monopol och göra en marknad mer tillgänglig enligt kundernas önskemål och se till att det finns möjlighet för nya företag att etablera sig – helt i enlighet med riksdagens beslut.

Jag har saknat några frågor från oppositionen. Det låter på er som om den förändringsprocess som sker nu sker vind för våg. Så är det naturligtvis inte. Riksrevisionen har fått i uppdrag att granska hur utvecklingen går. Det kommer att presenteras en rapport i juni 2010. Vi har här i riksdagen tidigare debatterat Riksrevisionen och fattat beslut om det. Alla är överens om att Riksrevisionens arbete är oerhört angeläget. Riksrevisionen kommer att kunna visa att deras arbete är viktigt. Konkurrensverket och Konsumentverket har fått i uppdrag att under resans gång kontinuerligt utvärdera och följa upp utvecklingen och redovisa sitt uppdrag till regeringen i december 2010.

Det finns alltså en klart och tydligt reglerad uppföljning av vad som händer och sker.

Omstruktureringsbolagets uppgift är att göra det möjligt för fler företag att etablera sig. Fredrik Reinfeldt sade i utfrågningen att han svårligen kan se att det skulle finnas någon annan lösning för att göra denna utveckling möjlig.

Anf. 61 MORGAN JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag reagerade när Margareta Cederfelt påstod att jag inte hade nämnt riksdagsbeslutet och de beslut som ligger bakom omregleringen och att det bara var politik. Sedan ägnade hon en stor del av sitt anförande just åt att bedriva politik, det vill säga försvara omregleringen.

Vi kan ha olika uppfattning, men enligt min uppfattning stiger priserna för medborgarna medan vinsterna skickas till skatteparadiset Jersey. Det får vi diskutera i ett annat sammanhang.

Att jag inte skulle ha nämnt riksdagsbeslutet är inte korrekt. Jag byggde upp kritiken mot riksdagsbeslutet i betänkande 2008/09:SoU21 där det står att omregleringen skulle ske i en öppen uppföljningsbar process. Så ser riksdagsbeslutet ut i den delen. Jag satte det mot hur processen inte levde upp till de kraven. Man hemligstämplade allt man kunde. De nya privata apoteksjättarna fick läsa allt, bland annat de nya ägarinstruktionerna. Men när vi riksdagsledamöter begärde ut ägarinstruktionerna fick vi inte veta något. När konstitutionsutskottet begärde handlingen vågade man inte hålla på den längre. Då släppte man handlingen, men innan dess var det total mörkläggnings och total hemligstämpling av hur konflikten såg ut som ledde till att styrelsen i Apoteket blev sparkad.

Den andra fråga som Margareta Cederfelt ska svara på är: Behandlar man sina bolag på ett sådant sätt och kväver dem? Är det verkligen af-färsmässigt att bete sig så mot sina egna bolag som staten har gjort i det här fallet?

Anf. 62 MARGARETA CEDERFELT (m) replik:

Fru talman! Är det inte en öppen uppföljningsbar process när Riksrevisionen, Konkurrensverket och Konsumentverket har fått klart och tydligt definierade uppdrag och kommer att redovisa sina uppdrag för regeringen och riksdagen? Riksrevisionen kommer att lämna sin rapport i juni och Konsumentverket och Konkurrensverket i december 2010.

OAB är en självständig juridisk person, helt i linje med vad riksdagen har beslutat. De ansvarar därmed själva för att de direktiv de meddelar Apoteket AB är förenliga med statens direktiv och gällande bestämmelser. OAB är ingen myndighet, och ska heller inte vara det. Det är ett bolag och omfattas därför inte av 2 kap. 4 § i offentlighets- och sekretesslagen och därmed inte heller av tryckfrihetsordningens bestämmelser om allmänna handlingars offentlighet.

Man kan ha synpunkter på om Apoteksbolaget skulle ha kallats eller inte till den bolagsstämma som omstruktureringsbolaget arrangerade. Det handlade om en process för att öppna apoteksmarknaden och se till att fler aktörer kan agera.

Morgan Johansson talar om de internationella stora drakarna och nämner var de har sina kontor. Men Morgan Johansson nämner inte någonting om de apotekare som ser en möjlighet att starta sina bolag. Detta är väl politik i allra högsta grad? Jag skulle vilja säga att denna debatt handlar väldigt mycket om hur vi värderar våra ord. När jag hör ord som inkompetent, inkonsekvent, internationella drakar och skatteparadis undrar jag om inte detta är värderingar och politiska ord som Morgan Johansson använder sig av.

Anf. 63 MORGAN JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jo, men på samma sätt tror jag att Margareta Cederfelt också argumenterar politiskt i en del av sina inlägg när hon så att säga försvarar omregleringen.

Jag kan inte låta bli att säga att hälften av alla privatiserade apotek nu ägs av bolag som är registrerade på Jersey. Det är där vinsterna hamnar.

Det som riksdagen har sagt är att det ska vara en öppen och uppföljningsbar process. Ändå var det så att alla dessa handlingar hemligstämplades. Det var först när konstitutionsutskottet begärde ut dem långt om länge, efter själva krisen, som vi fick ut dem. Det är dessutom så att om inte Per Båtelson och de övriga i styrelsen hade haft den integritet som de hade och skrivit och protesterat mot regeringen och OAB hade vi aldrig fått veta någonting om hur regeringen och OAB satt strupgrepp på Apoteket. Det är inte en öppen och uppföljningsbar process. Det är snarare tvärtom. Den är sluten och inte möjlig att följa upp.

Min andra kritik gäller om det verkligen är rimligt, även om man ska göra en omreglering, att bakbinda sitt eget bolag på detta sätt. Är det verkligen affärsmässigt?

Läs än en gång vad Per Båtelson skrev i sin inläga till OAB: Vi anser att ägaren medvetet försöker montera ned ett av Sveriges starkaste varumärken utan att ta hänsyn till de negativa konsekvenser som det får för värdet på Apoteket AB.

Det är vad styrelsen i Apoteket ansåg sig vara utsatt för i detta läge.

Jag anser inte att det är ett affärsmässigt sätt att hantera sitt eget bolag på, tvärtom.

Budgetlagen säger att statens ägande ska utövas på ett affärsmässigt sätt.

Anf. 64 MARGARETA CEDERFELT (m) replik:

Fru talman! Affärsmässighet innebär också att man ska se till att de resurser som finns och som staten förfogar över tillvaratas på ett affärsmässigt sätt. Här handlar det om att säkerställa att den omreglerade marknaden ger intäkter till staten, att det inte bildas någon form av karteller, att det blir en öppen process och att olika former av bindningar motverkas som gör att privatiseringen och öppnandet av apoteksmarknaden blir negativ.

Jag vill återigen betona att omstruktureringsbolaget faktiskt fick i uppdrag att se till att den del av apoteksverksamheten som rör konkurrensutsättningen skulle regleras. Omstruktureringsbolaget kommer att vara verksamt endast under den tid som avregleringen pågår. Därefter upphör omstruktureringsbolaget att existera. Detta är också vad vi har beslutat här i riksdagen.

Här börjar det talas om strupgrepp med mera. Men det är väl inte vad det handlar om? Det handlar om att se till att riksdagens beslut kan verkställas. Detta är omstruktureringsbolagets uppgift.

Anf. 65 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Även detta granskningsärende är amatörmässigt skött från oppositionen, även om det inte är fråga om samma grad av amatörmässighet som när det gällde det föregående ärendet som vi diskuterade. Här finns inte ett lika tydligt regelverk för regeringens styrning. Men samtidigt ligger det ett riksdagsbeslut i botten som sedan effektueras av regeringen. Men mycket av granskningen har fokuserats på OAB:s verksamhet. Det är på det sättet att om riksdagen har fattat ett beslut är det regeringens skyldighet att tillse att politiken genomförs.

Nu uppstår det en liten diskussion här. Det fanns givetvis oklarheter och saker och ting att reda ut, till exempel konflikten mellan Apotekets

styrelse och OAB:s styrelse. Bland andra Mikael Johansson tar upp diskussionen om att det var Göran Hägglund som meddelade OAB:s beslut om att man inte längre hade förtroende för Apotekets styrelse. Han meddelade det till styrelseordföranden. Man kan fundera på varför det var så. Man kan prata om hederssak och så vidare. Men den fråga som vi i konstitutionsutskottet måste ställa oss är: Är denna frågeställning konstitutionellt intressant? Jag tycker inte det.

Anf. 66 MORGAN JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill få noterat följande till protokollet. Det är i två ärenden som Ingvar Svensson tar till de hårdaste och starkaste orden i dag mot oppositionen. Han talar om att det är amatörmässigt skött och att det inte finns fog för någonting. Det ena ärendet gäller Carnegie och det andra gäller Apoteket. I det ena fallet är det Mats Odell som är ansvarigt statsråd – kristdemokrat. I det andra fallet är det Göran Hägglund som är ansvarigt statsråd – kristdemokrat. Ingvar Svensson är kristdemokrat. Kan det finnas ett samband?

Anf. 67 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Det var en ovanligt dum fråga. Man kan säga att den verkligen var amatörmässig.

Ordet amatörmässig var det Bill som sade. Sedan sade Bull det samma. Morgan Johansson kanske inte kommer ihåg Pelle Svanslös.

Det var faktiskt Morgan Johansson som förde in begreppet amatörmässig i debatten.

Anf. 68 MORGAN JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det var det förvisso. Men jag kunde inte låta bli att notera att du, Ingvar Svensson, å ena sidan försöker spela rollen av att du vet hur granskningen ser ut och att du har suttit här länge, med all rätt. Jag tycker att du ofta har ganska bra inlägg. Men så fort det börjar röra sig om dina egna statsråd Mats Odell och Göran Hägglund och man börjar kritisera dem agerar du med ryggmärgen. Jag tror att det är det som faktiskt är ett bekymmer för majoritetssidan under denna period. Ni har varit fyra partier, och ni har suttit och bevakat era egna statsråd till den grad att ni inte har vågat släppa in någon kritik över huvud taget mot någon av dem, för ska man kritisera den ene ska man kanske också kritisera den andre. Det fungerar kanske så.

När du nu tog i så mycket, både när det gäller Carnegie och när det gäller detta ärende som berör kristdemokratiska statsråd, tror jag att du i debatten hade tjänat på att tona ned det lite grann och kanske tagit själva sakfrågan. Är det förenligt med budgetlagens krav på affärsmässighet att hantera sitt eget bolag på detta sätt? Är det verkligen förenligt? Är det att leva upp till riksdagens beslut om en öppen och uppföljningsbar process när man i praktiken hemligstämplar allting så att inte ens riksdagsledamöterna kan få se vad konflikten rörde sig om?

Ingvar Svensson, jag hade uppskattat om du hade tagit dessa sakfrågor som utgångspunkt för inlägget i stället för denna ryggmärgsmässiga reaktion mot oppositionen.

Anf. 69 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag tänker normalt sett inte med ryggmärgen, och jag brukar faktiskt tänka självständigt. Men det kanske Morgan Johansson inte har noterat under de år som han tidvis har varit i utskottet.

Här har vi att titta på riksdagens beslut om regeringen har hanterat det på ett riktigt sätt genom ägardirektiv och instruktioner till OAB. Sedan kan man alltid fundera på om OAB har fullföljt detta på ett riktigt sätt. Morgan Johansson pekar på offentlighetsprincip, transparens och så vidare. Men vi granskar faktiskt inte OAB:s verksamhet utan vi granskar hur regeringen har hanterat hela denna frågeställning.

När det gäller retorik tror jag att det vore förnuftigt av Morgan Johansson att någon gång se sig själv i spegeln.

Regeringens styrning av Vattenfall AB (avsnitt 4.2)

*Regeringens styrning
av Vattenfall AB*

Anf. 70 BERIT ANDNOR (s):

Fru talman! Vattenfall är ett av Sveriges största företag och ett av de största energiföretagen i Europa.

Upprinnelsen till det här ärendet är Maud Olofssons agerande under hösten 2009 då hon sade sig vara ovetande om Vattenfalls så kallade kontrollavtal och om avtalets innebörd – ett avtal som i mars 2008 beslutades av styrelsen i Vattenfall. Maud Olofsson tog tillbaka uttalandet en kort tid efter det att hon hade gjort det. Hon erkände att hon nog hade haft en aning om avtalet redan våren 2009.

Det här kontrollavtalet är ett avtal som reglerar Vattenfalls obegränsade ansvar för bolagets verksamhet i Tyskland i samband med en kärnkraftsolycka. Med företagets stora kärnkraftsportfölj är de ekonomiska riskerna betydande i händelse av ett kärnkraftshaveri. Den tyska lagen är mycket mer långtgående när det gäller ansvar och därmed eventuella skadeståndsanspråk.

Enligt riksdagens beslut ska den som är ansvarig för ägarstyrningen av statliga företag utifrån fastlagda mål aktivt följa företagets utveckling och agera för att företaget uppfyller de krav som finns på effektivitet, avkastning och strukturanpassning.

Den granskning som vi genomfört i det här ärendet har omfattat Maud Olofssons sätt att utöva denna ägarstyrning – om hon känt till avtalet och om hon agerat tillräckligt snabbt och ansvarsfullt.

En del i utskottets arbete har varit utfrågningar av tidigare styrelseordföranden Dag Klackenberg och av Maud Olofsson. Vi har haft två utfrågningar med både Dag Klackenberg och Maud Olofsson. Bakgrunden är de mycket motstridiga uppgifter som har lämnats. Naturligtvis har utfrågningarna syftat till att skapa en större klarhet kring vad som hänt under den tid då Dag Klackenberg var ordförande i Vattenfall och kring hur Maud Olofsson agerat. Det tillhör inte vanligheterna att vid två tillfällen behöva kalla in de personer som vi frågar ut.

Enligt 9 kap. 8 § regeringsformen står statens medel till regeringens disposition. Riksdagen har, som sagt, beslutat om riktlinjer. Att utöva förvaltning av ett statligt ägt företag innebär att aktivt följa företagets utveckling.

Den granskning vi gjort visar att Maud Olofsson vid endast *ett* tillfälle före det styrelsemöte i Vattenfall i mars 2008 då det så kallade kon-

trollavtalet behandlades träffade ordföranden i Vattenfall för strategidiskussioner. Trots upprepade påstötningar från Vattenfalls ledning kom inte fler möten till stånd när det gäller strategierna för Vattenfall. Enligt Vattenfalls tidigare styrelseordförande var kontakten med Maud Olofsson i det närmaste obefintlig – eller, för att citera vad som sagts: ”Det var stumt.”

Enligt arbetsordningen för Vattenfalls styrelse ska det förekomma så kallad samordning när bolaget står inför särskilt viktiga avgöranden i skilda frågor, till exempel när riskprofilen avsevärt förändras. Om det nu är så att Maud Olofsson inte nåddes av förfrågan om samtal från styrelsens ordförande borde Maud Olofsson självfallet ha reagerat och efter en tid ha ifrågasatt varför ingen samordning begärdes och själv ha informerat sig om huruvida det fanns anledning att genomföra ett samordningsmöte.

Det rör inte vilket företag som helst. Som jag inledde med att säga är Vattenfall ett av våra viktigaste och största statliga företag. Med tanke på företagets storlek och betydelse borde det vara självklart att som ansvarigt statsråd för ägarstyrningen sätta sig in i hur bolaget fungerar och hur strategidiskussionerna förs, i riskanalyser och så vidare.

Bristerna i kontakterna mellan Maud Olofsson och Vattenfalls styrelseordförande har fått till följd att Maud Olofsson saknat kännedom om de mycket allvarliga risker för Vattenfall men även för samhället som avtalet kan komma att innebära. Naturligtvis är detta, menar vi, inte godtagbart.

Kravet på att utvecklingen i statligt ägda bolag aktivt följs innebär att Maud Olofsson som ansvarig minister har ett tydligt ansvar att hålla sig informerad om bolaget och då på ett sådant sätt att så angelägen information som det här är fråga om inte förbises.

Till detta kommer att Maud Olofsson i samband med de utfrågningar vi haft säger att hon ännu, 16 månader efter det att hon först begärde information från Vattenfall om ansvaret för atomskador, inte vet vad kontrollavtalet innebär. Dessutom har hon under tiden från Vattenfall begärt in ytterligare information om vad kontrollavtalet innebär.

Trots det vet hon alltså inte vad avtalet innebär. Hon vet inte vilka konsekvenser avtalet har. Inte heller vet hon om det är uppsägbart. Eftersom hon inte vet någonting har hon ännu inte förmått sig att redovisa för riksdagen vilka konsekvenserna av kontrollavtalet är och vilka bedömningar hon gör av möjligheterna att säga upp avtalet – detta alltså 16 månader efteråt; det är mycket anmärkningsvärt med tanke på frågans stora vikt.

Det är också väldigt tydligt att det i detta ärende är en mycket bristfällig dokumentation när det gäller Näringsdepartementets årsakt för Vattenfall. Man kan inte säga att det är en god ordning att det, med *ett* undantag, saknas anteckningar om vad som hänt under sammanträden och möten. Den enda anteckning som finns tillfördes dessutom akten dagen efter det att Maud Olofsson hade varit i konstitutionsutskottet för utfrågning – den 20 april 2010, två och ett halvt år efter det att mötet ägt rum.

Med tanke på de olika minnesbilder som finns och de olika uppgifter som finns hos bolagets dåvarande ordförande och hos Maud Olofsson om hur regeringens styrning av Vattenfall genomfördes under den tid som

det handlar om – från oktober 2006 till april 2008 då Dag Klackenbergs avgick – hade det varit bra med en mer fullständig dokumentation, dessutom gjord i anslutning till de aktuella mötena. Det hade underlättat vår granskning. Också detta har utskottet vid ett flertal tillfällen tidigare poängterat i samband med ägarstyrningsfrågor.

När det gäller dokumentationen påstod Maud Olofsson i samband med utskottsutfrågningen mycket klart och tydligt att det fanns dokumentation. Dessutom utlovade hon dokumentation till utskottet – det var inga problem; det var klart att det fanns dokumentation. Vad vi fick var overheadbilder och den nyss nämnda anteckning som gjordes två och ett halvt år efter det att mötet ägt rum.

Vi anser att overheadbilderna, som delvis har visats och som har överlämnats till Näringsdepartementet, inte kan ersätta anteckningar. Inte heller ger de tillräcklig information om vad som hänt. Därför tycker vi att det finns all anledning att – kanske i en kommande granskning – följa upp det hela, att gå igenom dokumentationen i bolagsakter och att följa upp arbetet med att utveckla dokumentationen.

Enligt vår mening kan Maud Olofsson inte undgå kritik för att ha brustit i att aktivt följa bolaget så som krävs för förvaltning av det och för att det i allt väsentligt saknas dokumentation om innehållet i kontakterna mellan bolaget och Näringsdepartementet.

Anf. 71 MARIANNE BERG (v):

Fru talman! Det finns två saker jag vill ta upp i anslutning till detta ärende. Berit Andnor har tagit upp mycket som jag därför inte behöver gå in på, men två saker tycker jag är viktiga att ta upp och betona.

Det jag tänker ta upp och betona tycker jag på ett tydligt sätt styrker att någon styrning och samordning inte har förekommit. Det visar sig med stor tydlighet, speciellt när det gäller regeringens politik i klimat- och miljöfrågor. Regeringen har flera gånger verkligen slagit sig för bröstet och sagt att vi i Sverige är ledande inom detta område och att vi är bäst. Jo, jag tackar. Så är det verkligen inte. Om nu högerregeringen anser om sig själva att de har den bästa miljö- och klimatpolitiken undrar jag hur det i hela fridens namn kan komma sig att de i sin styrning av Vattenfall inte tog upp bolagets enorma satsningar på fossila bränslen. Det är ett stort frågetecken.

Miljöminister Andreas Carlgren har i pressen kommenterat Vattenfalls enorma satsningar på fossila bränslen och sagt att det är oacceptabelt att Vattenfall går åt fel håll. Hur var det nu med styrningen och samordningen? Det visar sig i denna fråga, liksom i övrigt, att det inte fanns någon styrning. Det fanns ingen vilja att ha en positivt utvecklad kontakt med Vattenfalls styrelse eller dess dåvarande styrelseordförande.

Tidigare talare tog upp kontrollavtalet, och det vill jag också göra. Det är det beryktade kontrollavtal som vid en eventuell kärnkraftsolycka kan sätta hela Sverige i pant. När detta blev känt var näringsministern väldigt milt sagt både upprörd och heligt förbannad, för inte hade hon någon aning om eller kände till detta avtal. Men lite senare kände hon – vips! – nog till det i alla fall. Det har visat att detta avtal var uppsägningsbart, men under de 16 månader som har gått sedan avtalet blev känt för hela Sveriges befolkning har Maud Olofsson inte vid ett enda tillfälle återkommit om konsekvenserna av avtalet eller redogjort för hur rege-

ringen tänker kring att eventuellt kunna säga upp det. Så hur tänker regeringen styra upp detta? Vore det inte på sin plats att ge besked?

Jag förstår att vi, jag och många med mig, inte kan förvänta oss något svar från regeringen. Styrning och samordning har ju milt sagt inte precis varit näringsministerns starkaste kort. Oavsett hur många gånger före detta styrelseordförande Dag Klackenbergs försökte få till stånd en samordning blev det nämligen inget. Hur ska det fungera om det inte finns någon att samordna med? Svaret är väldigt enkelt: Det går inte.

Fru talman! Med detta anförande och det tidigare talare har tagit upp kan jag bara konstatera att styrningen av Vattenfall från regeringens sida, via näringsminister Maud Olofsson, är under all kritik. Kort och gott: Det har inte funnits någon.

Anf. 72 MIKAEL JOHANSSON (mp):

Fru talman! Ordet ”amatörmässigt” är kanske något som skulle kunna problematisera den bild vi har i detta ärende.

Jag tar självklart på mig rollen som amatör när jag är politiker. Det är det naturliga för mig. Skulle jag få uppdraget att ansvara för ett jättebolag i Sverige, som Vattenfall AB, skulle jag naturligtvis känna mig som en amatör. Om jag har blivit delegerad att vara den som utövar äganderollen och styr detta bolag skulle jag känna mig som en amatör. Det finns då risker i hur jag agerar och hur jag kan hantera detta, och en hel del skulle nog anklaga mig för att vara rätt så amatörmässig.

Som tur är finns en styrelse för bolaget. Det ska det finnas. Det finns en ordförande, och det finns en vd. Då kan jag naturligtvis vara smart, peka på styrelseordföranden och säga: Du har ansvaret att rapportera till mig när det är något av större vikt som händer. Då kan jag göra något annat under den tiden, för jag litar naturligtvis på styrelseordföranden att detta händer i det jättestora företaget. Jag kan också ha en annan strategi, som komplement till detta. Eftersom det är jag som har utsetts att vara ansvarig för styrningen och utövandet av ägandet kanske jag inte bara kan lita på att styrelseordföranden är den som rapporterar allt jag bör veta för att kunna utöva styrningen och ägandet.

När jag tillsätter en styrelse kan jag naturligtvis se till att sätta dit duktigt folk. Jag kan till exempel ta folk ifrån mitt departement – kanske någon jag träffar regelbundet och också ganska enkelt kan föra samtal med utan att behöva gå igenom processen med väntan på att ordföranden ska rapportera till mig om saker av större vikt händer. Jag kan i stället ha någon i min närhet. Det är också ganska vanligt.

I detta fall, som rör Vattenfall, är det just detta som har hänt. Det har funnits en ordförande som ska rapportera. Vi har en näringsminister, Centerpartiets Maud Olofsson, som ordföranden ska rapportera till. Näringsministern har också utsett någon på sitt departement till styrelsen. Eftersom det är en anställd förväntar jag mig att det ska finnas kompetens. Denna person ska vara duktig på någonting. Så här beskrev Näringsdepartementet 2007 just denna person, Jonas Iversen, som då tillsattes som ny chef för statligt ägande:

”Regeringen har utsett Jonas Iversen till departementsråd och ny chef för enheten för statligt ägande på Näringsdepartementet. – Jonas har en gedigen erfarenhet av både Regeringskansliet och bolagsförvaltning. Det kommer att vara till stor nytta både för en fortsatt framgångsrik förvalt-

ning och den försäljningsprocess som vi står inför, säger statssekreterare Ola Alterå. Iversen kommer senast från en anställning som ämnesråd på enheten för statligt ägande med förvaltningsansvar för ett antal bolag, däribland Posten och Vin & Sprit.”

Det nämns också att han har arbetat på Finansdepartementets budgetavdelning 1992–1999. Från denna person kan jag förvänta mig viss kompetens. Jag kan knappast kalla honom amatörmässig.

Det känns märkligt att vi trots denna uppriggning av olika saker har en näringsminister som inte har haft bättre koll, bättre kännedom och följt Vattenfall närmare än vad som har kommit fram i detta ärende. Jag tycker, som politiker, att det har skötts amatörmässigt.

Anf. 73 ANNA TENJE (m):

Fru talman! Efter att vi lyssnat på mina kära kolleger i utskottet som nu har reserverat sig i ärendet är det nog på sin plats att jag redogör lite för hur majoriteten i utskottet har resonerat i ärendet. Jag vill förvarna fru talmannen om att det finns en risk att jag drar över några minuter; jag ber om ursäkt för det redan nu i så fall.

Det råder inget som helst tvivel om att regeringens styrning av Vattenfall har förändrats. Det är inte heller någonting som jag anser vara anmärkningsvärt. Snarare är det naturligt, inte minst med tanke på att vi har haft ett regeringsskifte samt att vi fått en ny näringsminister. Saker och ting utvecklas och förändras utan att för den sakens skull behöva strida mot de lagar och regler som finns uppsatta och som regeringen och statsråden ska följa.

Det är dock inte enbart styrningen av Vattenfall som har förändrats. Bolaget som sådant har genomgått en lång och strategisk process och är numera inte bara vårt största och kanske viktigaste statliga bolag utan också ett av de största energibolagen i hela Europa. Energipolitik är ett intressant och politiskt mycket hett ämne, vilket vi kommer att få känna av i slutet av den här veckan, som vi också har många olika åsikter om. Huruvida ett statligt bolag ska investera i tysk kolkraft eller kärnkraft är inte alls någon enkel fråga. Det är dock inte intressant för dagens diskussion.

Frågan är i stället vad vi i konstitutionsutskottet har att förhålla oss till här i dag när vi granskar regeringens styrning av Vattenfall. De lagar och paragrafer som har bäring på detta ärende kan anses vara följande:

- 1 kap. 4 § andra stycket i regeringsformen: ”Riksdagen stiftar lag, beslutar om skatt till staten och bestämmer hur statens medel skall användas.”
- 9 kap. 2 § första stycket i regeringsformen: ”Statens medel får icke användas på annat sätt än riksdagen har bestämt.”
- 9 kap. 8 § i regeringsformen: ”Statens medel och dess övriga tillgångar står till regeringens disposition.” Tillgångar som ägs av de statliga bolagen är dock offentlighetsligt sett inte statliga och berörs därmed inte av bestämmelserna i 9 kap. 8 § i regeringsformen.

Detta är paragrafer och lagar som är väl kända för KU:s kansli och kanske också för oss ledamöter i KU. Men från riksdagens sida har vi

också beslutat om riktlinjer för förvaltning av statligt ägande och kommersiella företag. Som huvudprinciper ska gälla att statligt ägda företag ska arbeta under krav på effektivitet, avkastning och strukturanpassning. Riksdagen slog även fast i dessa riktlinjer att den som utövar förvaltning av ett statligt ägt företag, det vill säga i detta fall näringsministern, med utgångspunkt i uppsatta verksamhetsmål aktivt ska följa företagets utveckling och vidta nödvändiga åtgärder för att företaget ska uppfylla de nämnda kraven. Liksom privata aktiebolag regleras statliga aktiebolag av aktiebolagslagen. I egenskap av företrädare för det statliga ägandet lyder regeringen således under samma regler som andra bolagsägare. Det betyder att ägarinflytandet främst utövas i bolagets beslutande organ, alltså på bolagsstämman.

Utöver det som jag tagit upp finns inga formella styrmedel. Staten kan givetvis sluta avtal med de statliga bolagen, och staten kan också utöva sitt ägarinflytande och i bolagsordningen skriva in olika bestämmelser om att vissa av bolagens beslut ska underställas regeringen eller annan myndighet. Utöver dessa verktyg är det också naturligt att det förekommer underhandskontakter mellan staten som ägare och den direkta bolagsledningen. Detta är de regler och verktyg som näringsministern och regeringen har att använda sig av när man utövar sin ägarstyrning.

Frågan är, vilket granskningen tar sikte på, om näringsministern eller regeringen har brutit när det gäller att följa dessa regler. Vi har inte funnit att så vore fallet.

Fru talman! Den del som har varit föremål för mycket diskussion, både här i dag och tidigare under granskningen, har varit det så kallade kontrollavtalet, gällande skadestånd vid en eventuell kärnkraftsolycka i Tyskland. Även i denna fråga har vi väldigt svårt att se hur näringsministern och regeringen borde ha agerat annorlunda. Vilka ärenden som ska behandlas av styrelsen följer i huvudsak aktiebolagslagen och styrelsens arbetsordning. Vattenfalls styrelses främsta uppgifter är att fastställa verksamhetens strategiska inriktning, godkänna större investeringar, förvärv och väsentliga förändringar av koncernens organisation samt fastställa centrala policyer och instruktioner. Dessutom ska styrelsen följa den ekonomiska utvecklingen och har det yttersta ansvaret för intern kontroll och riskhantering.

När det gäller ansvarsfördelningen mellan styrelse och ägare, det vill säga staten och regeringen i detta fall, anger arbetsordningen att styrelsen genom styrelseordföranden ska samordna sin syn med företrädare för ägaren i frågor som har avgörande betydelse. Det ges exempel på vilka dessa avgörande frågor skulle kunna vara. På en rak fråga under utfrågningen samtyckte även näringsministern till att kontrollavtalet skulle kunna utgöra en sådan fråga. Men det är styrelsen som har att bedöma i vilka fall samordning ska ske inför ett visst styrelsebeslut. Berört statsråd, det vill säga näringsministern, ansvarar för samordningen gentemot regeringen. Från bolagets sida ansvarar styrelseordföranden.

Inför bolagets beslut att ingå det så kallade kontrollavtalet den 19 juni 2008 med sitt helägda tyska dotterbolag Vattenfall Europe genomfördes inte någon samordning med ägaren. Regeringen och näringsministern kände således inte till planerna på att teckna ett avtal. Någon samordning begärdes helt enkelt inte av styrelseordföranden. Förklaringen till att

detta inte skedde gav Dag Klackenberg, före detta styrelseordförande i Vattenfall, under utfrågningen. Han menade att han samordnat frågan med näringsministern i den tidigare socialdemokratiska regeringen redan då ”squeeze-out-processen” påbörjades och därmed inte ansåg att den behövde samordnas på nytt.

Från utskottets sida kan vi dock konstatera att några anteckningar eller någon dokumentation från den här samordningen inte finns på Näringsdepartementet. När nuvarande näringsminister fick kännedom om avtalet vidtog hon åtgärder för att få fullständig information och en analys av avtalets konsekvenser.

Konstitutionsutskottet har granskat regeringens styrning av Vattenfall tidigare. Ibland har vi sagt att de styrt för mycket, ibland att de styrt för lite. Men det är inte bara konstitutionsutskottet som har granskat Vattenfall, utan även Riksrevisionen, som har konstaterat att uppdraget har varit delvis otydligt, att det har varit en alldeles för formlös styrning och att detta bör styras upp. Regeringen har tagit fasta på dessa påpekanden under mandatperioden och har genomfört förändringar. Ägarstyrningen har blivit mer formell i sin karaktär, och uppdraget till Vattenfall har förtydligats ytterligare.

Som jag sade tidigare pågår förvisso av naturliga skäl vissa underhandskontakter, särskilt då staten är enda ägaren till ett stort företag. Men det är viktigt att den formlösa styrningen inte blir tongivande. Det försämrar både styrningen och kontinuiteten och framför allt spårbarheten och uppföljningen, som vi från konstitutionsutskottet tycker är så viktiga. Utskottsmajoriteten ser därför mycket positivt på den utveckling som skett när det gäller styrningen av Vattenfall.

Jag skulle dock ändå vilja ta upp frågan om dokumentation. Det förtjänar att påpekas att vi från konstitutionsutskottet tycker att denna fråga är oerhört viktig. Utskottet kommer att följa den fortsatta utvecklingen i regeringens arbete med dokumentationen. Dokumentationen och spårbarheten kan alltid bli bättre.

Den slutliga bedömning som vi landat i är ändå att näringsministern och regeringen inte har agerat på något sätt som inte står i överensstämmelse med gällande regelverk.

Anf. 74 BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Regeringens styrning har förändrats. Ja, såvitt jag kan se har det inte varit någon styrning från ansvarig minister Maud Olofssons sida. Det har inte funnits någon dokumentation och inte heller något intresse. Det är häpnadsväckande att vi har en ansvarig minister som inte är intresserad av ett av våra absolut viktigaste statliga företag. Hon var inte intresserad. Är det inte egentligen vad det handlar om?

Enligt de beslut som är fattade här i riksdagen när det gäller ägarstyrning ska den som är ansvarig för detta agera utifrån de mål som är fastlagda. Man ska följa företagets utveckling och agera för att företaget ska uppfylla de krav som finns på effektivitet, avkastning och strukturanpassning. Har Maud Olofsson levt upp till detta? Svaret är nej.

Hon hade ett tillfälle när hon sammanträffade med styrelsens ordförande. Därutöver var det ett par möten när det gällde konkreta frågor. Det ena handlade om basindustrins elpriser, och det andra om säkerheten på Forsmark. Sedan var det också någon middag.

Är det så man ska utöva ägarstyrning? Hur kan Anna Tenje stå här och tycka att detta är ett alldeles utmärkt sätt att styra statliga företag att träffa styrelsens ordförande och diskutera strukturfrågor vid ett tillfälle under den tid som varit från oktober 2006 till april 2008?

Avtalet beslutades av Vattenfalls styrelse i mars 2008 och undertecknades i juni 2008. Det hade Maud Olofsson ingen aning om. Nej, tacka sjutton för det. Hon har ju inte talat med någon från Vattenfall eller styrelsens ordförande. Hon har inte fullgjort det hon skulle göra.

Hur kan Anna Tenje tycka att detta är att följa de principer och de riktlinjer som riksdagen har fattat beslut om?

Anf. 75 ANNA TENJE (m) replik:

Fru talman! Först vill jag bara påpeka att Berit Andnors beskrivning av antalet möten som ägt rum, Maud Olofssons eventuella intresse för Vattenfall eller inte samt huruvida hon vet någonting eller över huvud taget är intresserad av Vattenfall inte riktigt stämmer överens med verkligheten.

Under den tid vi talar om, ett år och fyra månader, ägde det rum tolv möten mellan Vattenfalls ledning och Näringsdepartementet. På nio av dessa möten närvarade Dag Klackenberg, och på fem av dessa möten närvarade Maud Olofsson.

Det har förekommit lite olika versioner i början av granskningen av hur många möten som egentligen ägt rum. Därför hade vi också en andra utfrågning av både Maud Olofsson och Dag Klackenberg för att bringa lite klarhet i detta.

Till en början hade vi Maud Olofssons version från hennes kalender och dateringar, och vi hade Dag Klackenbergs huvudräkningar. Vi hade redan då en klar bild från Socialdemokraterna med Berit Andnor i spetsen om hur många möten som fanns. Det var tre versioner.

Efter andra utfrågningen av de båda stod det ganska klart att Maud Olofsson och Dag Klackenberg var helt överens om hur många möten som ägt rum. Kvar stod bara Berit Andnors version.

Utskottsmajoriteten lutar på Maud Olofsson och Dag Klackenberg. Men Berit Andnor fortsätter att hävda att endast ett möte har ägt rum, eller att det handlar om fyra möten, vad det nu kan vara. Det går att läsa i reservationen. Det är inte sant.

Anf. 76 BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Det handlar också om innehållet i mötena. Jag kan inte beteckna en middag på Stallmästaregården med tyske näringsministern som ett möte där man avhandlar strategifrågor när det gäller Vattenfall, Vattenfalls utveckling och riskprofil och så vidare.

De andra två mötena som fanns antecknade handlade om konkreta möten med företrädare för basindustrin om elpriserna, och det tredje handlade om Forsmark och säkerheten, som är en stor fråga. Det finns ett möte som handlar om strategifrågor för detta stora viktiga statliga företag som är centralt för vår energiförsörjning och Sveriges fortsatta utveckling också i energiomställningen och i klimatfrågor.

Där tycker ansvarig minister att det räcker med att träffa styrelsens ordförande vid ett tillfälle för att diskutera strategifrågor för Vattenfall. Det är så det är. När kom det till stånd? Det kom till stånd den 16 no-

vember 2007, det vill säga drygt ett år efter det att Maud Olofsson fick ansvaret för ägarstyrning.

Det gäller bara att läsa innantill vilka krav och riktlinjer som finns som ministern ska följa när det gäller styrning av de statliga företagen. Det är bara att konstatera att Maud Olofsson inte aktivt har följt företagets utveckling. Hon har inte agerat för att företaget ska uppfylla de krav som finns.

Det handlar också om innehållet i dessa möten, Anna Tenje. Det är oerhört viktigt att understryka detta. Det är det Dag Klackenberg, tidigare styrelseordförande, hela tiden har sagt. Just strategidiskussionerna kom egentligen aldrig till stånd mer än vid ett tillfälle.

Anf. 77 ANNA TENJE (m) replik:

Fru talman! På en punkt är jag villig att hålla med Berit Andnor. Det är innehållet i mötena som är det viktiga. Därför kan jag inte förstå varför Berit Andnor med en dåres envishet står här och rabblar siffror om hur många möten som har ägt rum. Det är innehållet som är det viktiga.

Vi kan konstatera att det definitivt har varit fler möten än ett tillfälle med styrelseordföranden, som du talar om. Åtta veckor efter det att Maud Olofsson tillträdde som näringsminister hade hon ett möte med Dag Klackenberg och vd för Vattenfall. Det är också här de 256 OH-bilderna går att hämta. Nu gick de inte igenom alla bilderna. Men faktum kvarstår att man hade strategidiskussioner och ämnade ta ett fördjupat grepp för att leda företaget på ett förtjänstfullt sätt i framtiden.

Man har haft många möten och ägnat väldigt mycket tid åt Vattenfall. Vi har haft flera propositioner på vårt bord som rör Vattenfall. Att hävda att näringsministern och regeringen inte visar intresse för Vattenfall är lite väl magstarkt.

Jag vill nog hävda att det är innehållet i mötena som har varit det viktiga. Det är viktigt att vi har styrt upp och gått från en formlös styrning till en mer formell styrning. Det är färre möten i fikarummen och Pontus in the Greenhouse och så vidare. Vi kan spåra det på ett bättre sätt och följa upp det. I framtiden tror jag också att vi kommer att se ett väldigt framgångsrikt företag.

Anf. 78 ANNIE JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag vill inledningsvis instämma i Anna Tenjes anförande tidigare.

Vattenfall AB är ett helägt statligt bolag som ägs av alla svenska skattebetalare och som är det i särklass största bolaget med medarbetare både i Norden och utanför Norden. Med 54 statliga bolag är Näringsdepartementet och regeringen Sveriges största bolagsägare. Bolagsstyrningen är här av ovärderlig vikt eftersom det handlar om stora värden.

Av den anledningen har KU under decennier haft anledning att följa just styrningen av bolaget. Vad vi kan konstatera är att det nu är mindre av informellt korridorssnack och fikastyrning och mer av formell styrning som är lättare för oss i KU att granska. Det är positivt, eftersom KU under en lång rad av år velat se just den formella utvecklingen av styrningen.

Riksrevisionen har tidigare kritiserat regeringar, senast 2004, för att inte ha haft en tillräckligt tydlig ägarstyrning. Även KU har under en

lång rad granskningar av Vattenfall under över ett decennium kritiserat styrningen av Vattenfall och pekat på nödvändigheten av upparbetade rutiner för att följa viktiga händelseförlopp och för att kunna granska vilka kontakter som varit mellan ledning och departement. Detta skrev vi bland annat om under hösten 2003, men också 2005.

I just Vattenfall har man de allra senaste åren haft många strategidiskussioner mellan Näringsdepartementets ledning och Vattenfalls ledning som har lett fram till en tydligare ägarstyrning. Regeringen gjorde bedömningen att den tidigare bolagsordningen var så pass bristfällig att det inte räckte med att förbättra åiterrapportering och uppföljning, utan regeringen behövde gå igenom uppdraget och förtydliga det. Detta blev tydligt under de inledande samtal med Vattenfalls vd och före detta styrelseordförande som Maud Olofsson hade direkt efter maktskiftet hösten 2006.

Fru talman! När man inledningsvis lyssnar på Berit Andnors anförande om just Vattenfall känns det inte som om vi har varit på samma möten och har haft samma underlag. Det känns inte som om vi bägge har hört såväl före detta styrelseordförande Dag Klackenbergs som Maud Olofsson vid våra två muntliga utfrågningar. Det är helt obegripligt för mig hur Berit Andnor kan få vårt underlag till att andas så mycket slaskig och lögnaktig kritik. Det blir uppenbart att de politiska glasögonen har satts på i hetsjakten på regeringen. Vem som helst, inklusive före detta styrelseordförande Dag Klackenbergs, kan se att det som Maud Olofsson uppgav vid utfrågningarna om antalet möten är helt korrekt.

Dag Klackenbergs har haft olika versioner i KU av hur ofta han har träffat näringsministern. Han landade vid den andra utfrågningen från att ha talat om ett näst intill obefintligt antal möten till att uppges så många som Maud Olofsson hade angett. Trots detta väljer Berit Andnor att lyssna till Klackenbergs första version – en version som han själv har korrigerat. Det är oerhört märkligt. Snacka om att sänka KU:s anseende!

Fru talman! Låt oss gå tillbaka till styrningen av Vattenfall. I den dokumentation som KU har fått ta del av, av såväl skriftlig som muntlig kommunikation, kan vi se att det är en omfattande process som har legat till grund för förtydligandet av Vattenfalls uppdrag. Ett strategiarbete har gjorts tillsammans med styrelsen, ordföranden och vd:n – både den gamla och den nya. Det har nu redovisats i en proposition under våren 2010. När riksdagen har godkänt den kan sedan en förändrad bolagsordning bifallas på en bolagsstämma så fort möjligt är efter riksdagsbeslut.

Staten, det vill säga regeringen, styr genom bolagsordning, genom att tillsätta styrelse och styrelseordförande och genom ägardirektiv. Det handlar då om den formella styrningen – den man kan se, ta på och i efterhand kontrollera. Styrelsen med dess styrelseordförande är sedan ansvarig för att en operativ vd tillsätts, och de är huvudansvariga för verksamheten. En ägare, i detta fall svenska staten, är inte med i detaljerna och styr på daglig basis utan styr genom formaliteter. Utöver detta sker informella kontakter, besök, gemensamma möten och seminarier för att utbyta idéer och kunskap.

Speciellt två saker har varit uppe i vår granskning. Den ena är styrelseordförandes samordningsskyldighet enligt arbetsordningen. Den andra är Näringsdepartementets representant i Vattenfalls styrelse.

En näringsminister kan inte ha koll på vad som sker i detalj i alla 54 statliga bolag. Därför finns det en samordningsskyldighet. Styrelseordföranden har samordningsskyldighet och skyldighet att flagga för att samråda med ministern i frågor av avgörande betydelse. Det kan aldrig vara tvärtom. Det måste vara omöjligt för en minister att försöka få till en samordning om saker som ministern inte är involverad i. Lägg därtill att det gäller över 50 olika bolag! Arbetsordningen är tydlig. Det råder samordningsskyldighet, och den skyldigheten ligger på styrelseordföranden och inte på ministern.

Det intressanta är att före detta styrelseordföranden Dag Klackenberg tar udden av just diskussionen om samordningsskyldigheten. Dag Klackenberg medger i sin muntliga utfrågning att han aldrig har lyft något till samordning med Maud Olofsson. Dag Klackenberg medger i sin muntliga utfrågning att han aldrig har blivit nekad att samråda om någonting med Maud Olofsson. Dag Klackenberg medger också i sin muntliga utfrågning att han redan haft samråd om den viktiga frågan om kontrollavtalet för skadeståndsansvar vid eventuella kärnkraftsolyckor i Tyskland. Det hade han med den förra näringsministern under förra mandatperioden.

Nu väljer oppositionen att blunda för det som Dag Klackenberg, som har varit ordförande för Vattenfall, har sagt och fortsätter att häva ur sig konstruerade sanningar för att det ska passa en i på förväg bestämd kritik – detta trots att de tre punkter jag nyligen läste upp så oerhört tydligt visar att Maud Olofsson inte ens blev tillfrågad om samordning. Och om nu samordning skedde med förra näringsministern under förra mandatperioden – varför har då inte detta dokumenterats så att denna viktiga kunskap kunde ha förvaltats vidare och nått efterkommande näringsministrar?

En annan viktig fråga i granskningen kring Vattenfall har varit den särskilda representant i styrelsen som är ägarenhetens chef på Näringsdepartementet till vardags. Sedan länge sitter tjänstemän inom Regeringskansliet med i styrelserna för att få den insyn, kunskap och kompetens fördel som det innebär att sitta just i styrelsen. Denna styrelsemedverkan förändrar inte de övriga ledamöternas roll och inte heller styrelseordförandes skyldighet att samordna betydelsefulla saker med näringsministern. Det finns inga särskilda så kallade ägarrepresentanter, utan alla som sitter i styrelsen, inklusive ordföranden, är utsedda av ägaren och är ansvariga gentemot staten. Det här ansvaret sträcker sig över hela verksamheten från strategi till enskilda investeringar.

Fru talman! Konstitutionsutskottets kansli har sammanställt de tillfällena som Näringsdepartementets ledning och Vattenfalls ledning har träffats under den tid då Dag Klackenberg var styrelseordförande. Med anledning av att han vid den första muntliga utfrågningen sade att detta i stort sett har varit helt obefintligt kan vi konstatera att de bägge ledningarna mellan den 19 december 2006 och den 23 april 2008, under ett år och fyra månader, har haft tolv möten. Dag Klackenberg har medverkat vid nio av dessa.

Av dessa är det fyra möten där Maud Olofsson har närvarat med före detta styrelseordföranden – fem om man räknar med en middag. Det är fem möten där statssekreterare Ola Alterå har varit tillsammans med Dag Klackenberg. Dag Klackenberg har alltså som styrelseordförande på

ett år och fyra månader träffat näringsministern och statssekreteraren för strategidiskussioner och informationsmöten, som det står i aktsammanställningen, tio gånger. Det finns OH-bilder som bekräftar innehållet i vad som har avhandlats vid mötena. Tilläggas kan också att Maud Olofsson har träffat Vattenfalls ledning ytterligare två gånger då styrelseordföranden inte har varit närvarande.

Vad säger oppositionen? Jo, om det nu har skett några möten så har man inte avhandlat rätt saker. Jag tar mig för pannan och känner att det är ohyggligt svårt att objektivt granska om oppositionen struntar i vårt underlag och våra muntliga utfrågningar.

Slutligen medger före detta styrelseordföranden Dag Klackenberg i sin utfrågning att han inte har haft några bekymmer med den formella styrningen och regelverket. Det är ju det KU är satt att granska. Vad granskar oppositionen i KU?

Konstitutionsutskottet kan konstatera att det under senare år har skett en förbättring av dokumentation, vilket är oerhört viktigt inte minst för att vi i efterhand ska kunna granska och kontrollera. De riktlinjer som nu finns gör att till akten förs handlingar och uppgifter som avser den löpande förvaltningen i den omfattning som krävs och övriga frågor som har lett fram till ställningstaganden för ägarförvaltningen.

Vi ser också att man från regeringens sida nu har gått från en mer informell styrning till en mer formell så att det blir en mer fullgod information och dokumentation. Möten av mer löpande karaktär sker med statssekreteraren på Näringsdepartementet, och näringsministern är i högre grad involverad i arbetet som rör strategi och övergripande inriktning.

Vår granskning visar att regeringens styrning av Vattenfall står i överensstämmelse med gällande regelverk, och därmed yrkar jag bifall till utskottets anmälan.

Anf. 79 BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Om nu Maud Olofsson vid det oräkneliga antal möten som har genomförts har fått ingående information av Vattenfall i alla dess olika aspekter fram och tillbaka och om hon har följt verksamheten så noga ända sedan den dag hon tillträdde i oktober 2006 – hur kan det då komma sig, Annie Johansson, att Maud Olofsson är totalt okunnig om detta så kallade kontrollavtal och dess konsekvenser? Det är ett avtal som slöts i mars 2008.

Hur kan det då komma sig? Hur kan man undvika att diskutera en av de viktigaste frågorna? Det är detta det handlar om, nämligen det så kallade kontrollavtalet och det ansvar som därmed följer.

Om nu ägarrepresentanten i styrelsen deltar på de veckoberedningar som har skett i departementet – hur kan det då komma sig att man så totalt kan undvika att säga någonting om det som rör riskprofilen för Vattenfall och kontrollavtalet?

Jag tycker att det är ganska märkligt, men Maud Olofsson påstår ju att hon inte vet någonting. Hon hade inte en aning förrän i januari 2009 om att det fanns ett kontrollavtal. Hon vet fortfarande inte vad det innebär och vilka konsekvenser det får, och hon har inte informerat riksdagen och vet inte om det går att säga upp. Det säger kanske mycket om Maud Olofsson och hennes förmåga att begripa, tror jag, vad själva saken handlar om.

Hur ska man förklara, Annie Johansson, om det nu är så att Maud Olofsson deltar i alla dessa möten att hon inte känner till avtalet?

Prot. 2009/10:136
14 juni

Anf. 80 ANNIE JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag redogjorde ganska utförligt under mitt anförande på tio minuter för utvecklingen de sista fyra åren. Jag beskrev också utförligt vilket ansvar och vilken delaktighet som ägarenhetens representant har i Vattenfalls styrelse. Jag redogjorde även för vad som står i arbetsordningen vad gäller styrelseordförandens samrådsskyldighet.

Ansvaret faller ganska tungt på en styrelseordförande att samråda och samordna med en näringsminister när det gäller att lyfta fram frågor av avsevärd betydelse. I det här fallet har det inte gjorts eftersom den före detta styrelseordföranden bedömde att en sådan samordning redan hade skett med före näringsministern, och därför valde man att inte lyfta fram det till den nuvarande näringsministern. Det är ingenting som man kan belasta Maud Olofsson för, utan ansvaret faller enligt arbetsordningen tungt på just styrelseordföranden.

Det som har hänt de sista åren är att det faktiskt har skett en utveckling av styrningen av de statliga bolagen. Vi kan se att i både akksammanställningen för Vattenfall och i de möten som Maud Olofsson angett har ägt rum, både vid utfrågningar och i skriftlig kommunikation, har det skett strategidiskussioner där man slutligen har landat i en proposition som kom till riksdagen under våren och som ska klubbas här. Det är en process som har tagit fyra år och som både ledningen för Vattenfall och Näringsdepartementet har varit involverade i. Nu får också riksdagen sätta tänderna i en ny strategi för Vattenfall för att det ska kunna fortsätta vara ett bra och framgångsrikt energibolag.

Anf. 81 BERIT ANDNOR (s) replik:

Fru talman! Men det där är ju inte sant, Annie Johansson! Dokumentationen har inte utvecklats det minsta. Jag hoppas att vi åtminstone är överens om att den dokumentation som finns när det gäller samtal med styrelseordföranden är en anteckning som tillfördes två och ett halvt år efter att samtalet hade förts.

Det framgår också klart och tydligt av underlaget som vi har att den så kallade intensifierade dialogen kom i gång hösten 2009. Vad har Maud Olofsson hållit på med mellan oktober 2006 och hösten 2009 och under förberedelserna inför den proposition som landade på riksdagens bord?

Vår granskning avser hur hon har utövat ägarstyrningen, vilket ligger till grund för den anmälan och den granskning som var under den tid kontrollavtalet slöts. Det är märkligt att Maud Olofsson hösten 2009 säger sig inte känna till någonting med tanke på den fördjupade strategidiskussion som lär ska ha börjat innan dess.

Hur kan detta komma sig med tanke på alla samtal som hon har haft med företrädare för Vattenfall? Jag får inte detta att gå ihop. Hur har Maud Olofsson utövat styrningen av Vattenfall? Jag skulle vilja säga att vad jag kan se har hon manifesterat okunnighet och ointresse för att styra Vattenfall genom att välja att inte ha samtal med styrelsens ordförande under den tid som vi har granskat, nämligen när Dag Klackenberg var ordförande. Hon har uppenbarligen heller inte utnyttjat den kompetens-

*Gransknings-
betänkande*

*Regeringens styrning
av Vattenfall AB*

fördel, med Näringsdepartementets egna ord, som det innebär att ha en representant i styrelsen.

Hon är okunnig, hon vet ingenting och hon vet fortfarande inte vad det här avtalet innebär. Jag tycker inte att det är godtagbart om man är ansvarig för styrningen av ett av våra viktigaste statliga företag.

Anf. 82 ANNIE JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag förstår ärligt talat inte vad det är för fel i min kommunikation som gör att Berit Andnor inte förstår det jag säger. Både jag och Anna Tenje har i våra anföranden tydligt redogjort för att Dag Klackenberg och Maud Olofsson i de muntliga utfrågningarna gemensamt har kommit fram till antalet möten. Det har varit tolv möten mellan Vattenfall och Näringsdepartementets ledning under ett år och fyra månader till dess att före detta styrelseordföranden slutade. Av dem har Maud Olofsson medverkat vid fem där Dag Klackenberg har varit med. Utöver det har Dag Klackenberg som styrelseordförande också träffat Ola Alterå vid fem tillfällen, det vill säga sammanlagt har det varit tio tillfällen under ett år och fyra månader.

Jag skulle vilja säga att styrningen av Vattenfall har utvecklats under de här åren oavsett vad Berit Andnor anser. Man har haft strategidiskussioner. Det första mötet man hade hölls åtta veckor efter maktskiftet 2006. Då var OH-bilds presentationsrubriken: Vattenfalls utveckling och framtid med Lars G Josefsson, vd och koncernchef, och Dag Klackenberg. Nästa möte handlade om en strategidiskussion för Vattenfall som ägde rum några månader senare. Det andra handlade också om en strategidiskussion. Det finns ganska många försätsblad till OH-presentationer som har lämnats in vid de här mötena och som behandlar just det som Berit Andnor hävdar inte har behandlats.

Jag skulle vilja framhäva att det finns mycket kvar att arbeta med för att förbättra styrningen av ett av Sveriges absolut största bolag. Men med det är inte sagt att styrningen har varit undermålig. Styrningen har hanterrats enligt det regelverk som finns, och Näringsdepartementet och regeringen har också agerat i styrningen. Man har bytt ut styrelseordförande, man har tillsatt en ny styrelse, man har arbetat fram en ny strategi och en proposition ligger på riksdagens bord.

Anf. 83 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Jag hade egentligen tänkt stryka mig från talarlistan, men så kom jag att tänka på att Morgan Johansson sade att jag bara försvarar de egna statsråden. Därför tänkte jag stå kvar på talarlistan. Ärligt talat strök jag mig också tidigare när det handlade om ett eget statsråd, som det heter.

Fru talman! Konstitutionsutskottet ägnar sig åt formell granskning. När jag var ung fanns det ett program i tv som kallades för *Tiotusen-kronorsfrågan*. Jag skulle i dagsläget vilja översätta det till Tiomiljonerkronorsfrågan, och den frågan lyder så här: Hur kan man på formella grunder kritisera brist på informella kontakter?

(Applåder)

Anf. 84 MORGAN JOHANSSON (s):

Fru talman! Vi fortsätter med ärenden som rör Maud Olofsson. Vi får se om Ingvar Svensson kanske vill försvara henne en gång till sedan och bättra på bilden ytterligare.

Det här ärendet som gäller fordonsindustrin skulle man kanske kunna avfärda som ett mindre ärende, i vart fall ur KU:s hänseende.

Ett statsråd, näringsminister Maud Olofsson, pratar i nattmössan i en intervju. Hon blir uppmärksam på detta och får ringa medierna och rätta sitt svar. Allt borde vara frid och fröjd efter det, skulle man kunna säga, för alla gör vi ju fel. Men då måste man tänka på vad det var Maud Olofsson egentligen sade.

I Sveriges Televisions *Rapport* den 17 februari 2009 beklagade hon att Saab och GM, General Motors alltså, inte sökt lån i Europeiska investeringsbanken. Sedan lade hon till: Om GM inte tycker att det finns en affärsplan som håller för att lämnas in till Europeiska investeringsbanken är det en signal om att man inte tror att Saab har den här möjligheten att utvecklas.

Det var ett hugg rakt i ryggen på Saab, som vid det tillfället sannerligen kämpade för sitt liv, men det var också i grunden fel. General Motors jobbade nämligen just vid det tillfället febrilt med en låneansökan, och de var i tät kontakt med Regeringskansliet om det. Det hade Maud Olofsson tydligen inte en aning om när hon uttalade sig. Därför ringde General Motors till henne och påpekade det, och senare samma kväll fick hon gå ut i SVT:s *Aktuellt* med ett tillrättaläggande.

Om man tänker efter är detta mycket allvarligt. När Saab, ett av våra största företag, håller på att förblöda, när tusentals jobb står på spel, då tar Maud Olofsson tillfället i akt och gör ont värre. Hon vrider kniven ett varv till och säger att Saab är så värdelöst att inte ens General Motors längre tror på det. Det var i praktiken det hon sade. Och hon är landets näringsminister. Hon skadade företaget med det uttalandet.

Ännu värre blev det när hon kom till konstitutionsutskottet för att förklara sig. När hon så att säga hade blivit påkommen med att ha sagt fel hade det rimliga i det läget varit att säga: All right, jag hade fel, jag visste inte att General Motors förberedde en låneansökan och därmed drog jag fel slutsatser, men jag försökte faktiskt rätta till det i efterhand. Det hade varit det rimliga förhållningssättet.

Om hon hade sagt på det sättet hade det inte varit så mycket mer att orda om, men i stället trasslade hon in sig i en märklig efterkonstruktion. Ja, sade hon, det är klart att jag visste att General Motors förberedde en låneansökan, men den var inte formellt inlämnad och därför svarade jag som jag gjorde. Det var den konstruktionen hon hävdade i utfrågningen. Det är ett goddag yxskaft-svar, för det förklarar inte varför hon påstod att General Motors inte trodde på Saab. Om hon visste att General Motors förberedde en låneansökan, varför påstod hon då att General Motors inte trodde på Saab? Det är frågan.

Jag vill inte påstå att Maud Olofsson ljuger, men hon verkar onekligt ha lite svårt att alltid hålla sig till sanningen, vilket också det förra ärendet om Vattenfall visade.

Gransknings-
betänkande

Regeringens och
näringsminister
Maud Olofssons
agerande avseende
vissa stödåtgärder
till fordonsindustrin

Vår reservation är bara en mycket enkel anmärkning om att statsråd ska göra korrekta uttalanden och vara återhållsamma med uttalanden som kan skada enskilda eller företag. Det är en självklarhet kan man tycka, men den skrivningen har majoriteten inte velat gå på. Tack vare att Maud Olofsson gjorde sin efterkonstruktion och försökte hålla sig till den är majoriteten nu satt att försvara efterkonstruktionen och goddag yxskaftsvaret. Jag avundas dem inte den uppgiften.

Anf. 85 BJÖRN LEIVIK (m):

Fru talman! Det är roligt att få berätta för dem som inte känner till det att det går bättre och bättre för Sverige liksom för svensk bilindustri. Under maj månad såldes 1 652 V-70 och 560 Saab 9-3. Under perioden januari–maj såldes 9 493 V-70, vilket är 2 000 fler än under samma period förra året. Även om Saab inte ökar lika mycket som Volvo planerar man för en tillverkning av 300 bilar per dag. Både Volvo och Saab återanställer personal.

Mycket glädjande var att den nya Saab 9-5 mottogs väl vid lanseringen häromveckan. Den nya 9-5 Sport Combi får vi se lanseras i månads-skiftet september/oktober liksom en helt ny crossover, 9-4X. Saab låter också meddela att nya 9-3:an är på gång. Det är glädjande besked för Sverige i allmänhet och för oss på västkusten i synnerhet.

Fru talman! Vi behandlar nu KU:s betänkande nr 20 som bland annat rör regeringens agerande avseende stödåtgärder till fordonsindustrin. Utskottet har tidigare granskat beredningen av propositionen, och därför koncentrerar vi oss nu på regeringens verkställande av riksdagens beslut om stöd till fordonsindustrin samt vissa uttalanden från ansvarigt statsråd.

Jag utgår från att ingen har glömt den svåra situation som fordonsindustrin befann sig i under senare delen av 2008 som en följd av den värsta finansiella krisen i världen sedan 30-talet. EU-kommissionen presenterade på hösten 2008 en ekonomisk återhämtningsplan för Europa som i Sverige följdes av bland annat ett regeringsförslag om olika stödåtgärder i linje med kommissionens förslag. Förslaget innebar i huvudsak att 20 miljarder skulle kunna användas för kreditgarantier, 5 miljarder till undsättningslån och 3 miljarder till forskning och utveckling.

I en anmälning till KU begärs att utskottet granskar om regeringen genomfört det uppdrag den fått av riksdagen och om regeringen informerat tillräckligt tydligt om uppläggets syfte och konsekvenser. Den grundläggande fråga som väckts i granskningsärendet avser verkställandet av riksdagens beslut. KU har konstaterat att granskningen inte givit anledning till något uttalande i detta avseende.

Fru talman! Vid halvårsskiftet i år ska sista delbetalningen till GM erläggas. Vägen dit har varit minst sagt krokig. Den minnesgode kommer ihåg alla turerna med Koenigsegg, rekonstruktion, risk för konkurs, nya förhandlingar, utarbetandet av ny affärsplan, uppsägningar. Förhandlingarna med Koenigsegg bröt samman i november förra året och resulterade i att GM efter att ha blivit uppvaktat av en ny intressent, Spyker Cars, trots det beslöt att avbryta även denna förhandling och i stället påbörja en avveckling av Saab. Mot alla odds slöts dock ett avtal mellan GM och Spyker den 26 januari i år. Samma dag beslutade regeringen att bevilja

Saab kreditgarantier för lån hos EIB. Den 8 februari godkände kommissionen upplägget.

Enligt medieuppgifter som ligger till grund för anmälan mot näringsministern gjordes ett uttalande den 17 februari 2009 med innebörden att Saab och dess ägare GM inte lämnat in någon ansökan till EIB om lån. I sak var detta uttalande helt korrekt. Den formella ansökan lämnades först den 21 augusti 2009. Efter samtal med Saab lät näringsministern samma dag meddela att informella kontakter mellan Saab och EIB dock inletts. Även detta är, som tidigare nämnts, helt korrekt.

Under hela denna långdragna process har regeringen och Regeringskansliet varit djupt engagerade. Att så långt det var möjligt bistå industrin utan att sätta stora värden på spel har hela tiden varit regeringens ambition. När lånegarantier krävts har besluten fattats utan dröjsmål såväl när det gällt Saab som Volvo. Att påstå att näringsministern haft som syfte att vilseleda faller på sin egen orimlighet. Utskottet konstaterar att några belägg för detta heller inte presenterats.

Fru talman! Än kan man inte blåsa faran över, men så här långt ser det betydligt mer positivt ut för bilindustrin än för bara ett halvår sedan. Fordonsindustrin är ytterst konjunkturkänslig. En ökande efterfrågan på arbetskraft, en byggindustri som ser ljus på framtiden, låga räntor och en stabil nationell ekonomi är precis vad som behövs för att människor ska börja fundera på att investera och kanske köpa en ny bil. Nu verkar det som om allt fler går från tanke till handling.

Förra regeringens agerande med anledning av uppgifter om hemliga fångtransporter utförda av annat lands säkerhetstjänst (avsnitt 6.1)

Anf. 86 BILLY GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Majoritetens ställningstagande i det här ärendet är ett av de märkligaste på länge som utskottet lämnat ifrån sig. Vi har uppenbarligen haft olika utgångspunkter när vi tittat på ärendet. Från oppositionens sida har vi sett det som utskottets uppgift att klarlägga vad som faktiskt har hänt, vad regeringen i så fall känt till och vad man gjort alternativt underlåtit att göra. För att kunna göra granskningen har vi begärt in underlag, och det har vi gjort i en omfattning som är unik. Trots det har vi inte kunnat konstatera att det funnits några flygplan med fångar som mellanlandat i Sverige, än mindre att det skulle ha landat så kallade CIA-plan med fångar.

Som framgår av recittexten gav regeringen den 17 november 2005 Luftfartsverket i uppdrag att närmare utreda förhållandena kring ett antal flygningar med plan som var registrerade i USA. Det handlade om tiden mellan den 1 januari 2002 och den 17 november 2005.

Luftfartsverket återrapporterade sitt uppdrag vid två tillfällen under december 2005. Man konstaterade att det inte fanns någonting som tydde på att de aktuella planen hade anknytning till CIA. Inte hade man heller funnit att det gjorts några iakttagelser på de statliga flygplatserna i landet som skulle kunna indikera på att det funnits plan som mellanlandat och som hade samröre med CIA. Inte heller Säkerhetspolisen hade någon kännedom om de berörda flygningarna.

Utskottet har tagit del av Försvarmaktens utredning om de misstänkta flygningarna under 2006, alltså efter Luftfartsverkets uppdrag. Vi

Prot. 2009/10:136
14 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Regeringens och
näringsminister
Maud Olofssons
agerande avseende
vissa stödåtgärder
till fordonsindustrin*

*Förra regeringens
agerande med
anledning av
uppgifter om hemliga
fångtransporter
utförda av annat lands
säkerhetstjänst*

kunde konstatera att det inte finns någon uppgift om att Försvarsdepartementets politiska ledning eller regeringen skulle ha fått någon information om flygningarna i februari och april 2006.

Fru ålderspresident! Vi har alltså inte kunnat få fram att några fångtransporter med flygplan som mellanlandat i Sverige har ägt rum. Eftersom vi inte fått fram att det har landat några plan tycker vi att vi i logikens namn inte heller kan kritisera regeringen, särskilt som regeringen följt upp de rykten som fanns i massmedier. I den uppföljningen har man inte kunnat få fram att det förekommit sådana.

Jag är övertygad om att ni som sitter i kammaren, möjligen med något undantag, anser, om ni ska vara helt ärliga, att den här granskningen inte har gett något som helst underlag för kritik.

Ert ställningstagande är som sagt mycket märkligt. På ett insinuant och försåtligt sätt vill man från majoritetens sida ge den som läser det här avsnittet en känsla av att den dåvarande regeringen av någon anledning inte värnade de mänskliga rättigheterna, att man inte ville förhindra tortyr och att man dessutom förtiger sin inställning.

Det här är nytt för mig, men jag har i och för sig varit här bara åtta år. Det här ger mig en känsla av obehag och olust. Vad skriver ni egentligen? Först har ni ett stycke som finns i recittexten men som av någon anledning ska vara med i ert ställningstagande. Den enda förklaring som man kan se är att det ska ge en känsla, och inte bara det utan ni påstår i inledningen helt framt, att den dåvarande regeringen inte värnade de mänskliga rättigheterna och inte var mot tortyr.

Det är naturligtvis en total orimlighet och rent oförsäamt. Jag tror inte att debatten tjänar på att vi tillvitar varandra så nedsättande och kränkande omdömen som att vi skulle vara emot de mänskliga rättigheterna och för att människor utsätts för tortyr. Det är inget bra sätt att debattera på att pådyvla meningsmotståndare den typen av värdeomdömen.

Vi må ha olika uppfattning i sak, men jag tycker att vi ska hålla oss för goda för att ge varandra den typen av omdömen.

Det är lätt att tungan slinter, och jag är inte sämre än att kunna säga att får vi en ursäkt drar vi ett streck över det här. Men en ursäkt är på sin plats. Angrip oss för vad vi gör, men pådyvla oss inte den här typen av värdeomdömen. Jag upplever det djupt kränkande.

Sedan skriver ni att alla omständigheter inte har kunnat klarläggas. Varför skriver ni det? Jo, återigen för att ge en känsla av att man ifrån den dåvarande regeringen i det här fallet förtiger vad som hänt. Ni skriver inte det – det håller jag med om – men vill ge läsaren en känsla av att det finns grund för kritik av den dåvarande regeringen, men ni har inte kunnat belägga det.

Menar man allvar med att skriva att allt inte har kunnat klarläggas i ett ärende skulle utskottet behöva göra det i samtliga ärenden, för vi kan aldrig någonsin garantera att vi i varje givet tillfälle har fått fram precis allting. Men i det här ärendet var det nödvändigt att skriva det!

Hittills har utskottets ställningstaganden byggts på vad vi har fått fram, inte vad vi tror eller, som tydligen i det här fallet, vad ni skulle ha velat få fram och inte heller för den delen på det som skrivs i tidningen Expressen. För mig är majoritetens ställningstagande obegripligt, för det avviker så markant från hur utskottet åtminstone under de senaste åtta åren har resonerat. Men bakom även det obegripliga finns oftast någon

form av förklaring, och jag har ställt mig frågan: Varför gör de på detta viset?

Fru ålderspresident! Jag kan inte frigöra mig från misstanken att sammanhållningen inom Alliansen, framför allt ett valår, varit viktigare än att göra en självständig, seriös, oberoende och saklig bedömning. Lojaliteten med varandra inom borgerligheten har varit viktigare.

Avslutningsvis: Det finns en pikant omständighet i det här ärendet genom att det är ett statsråd i den nuvarande regeringen som anmält den tidigare regeringen. Vilken betydelse det har haft kan man bara spekulera om.

Per Bill sade i sin inledning att det inte borde ha varit så många reservationer som det blivit. Nej, det här är ett sådant ärende där det inte borde ha behövt bli det. Vi borde enhälligt ha kunnat avsluta med att konstatera att det saknas grund för något uttalande från utskottet.

Fru ålderspresident! Jag står givetvis bakom anmälan i reservationen i ärendet, men för tids vinnande yrkar jag inte på godkännande av den.

Anf. 87 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp):

Fru ålderspresident! Jag vill redan nu be om ursäkt ifall jag drar över talartiden. Jag vill nämligen använda lite tid här i början till att säga några ord eftersom det här är min sista debatt i riksdagen. Jag höll mitt jungfrutal här i november 2002. Det handlade om demokrati och mänskliga rättigheter i utrikespolitiken, och det här blir mitt sista tal i riksdagen på samma tema.

Jag vill tacka alla KU-ledamöter för de två år vi har fått jobba tillsammans, och ett särskilt tack förstås till mina allianskolleger. Jag vill också tacka kansliets personal som har gjort ett utmärkt arbete. Och det är något som utmärker inte bara KU-kansliets personal utan hela riksdagens personal. Alla som jag har kommit i kontakt med under de här åtta åren har varit fantastiskt kompetenta, kunniga och serviceinriktade. Jag tror att den bästa personal som finns på något bygge i hela Sverige finns här i riksdagen, så jag vill passa på att tacka och önska alla en trevlig sommar.

Fru ålderspresident! När jag hör Billy Gustafsson ta till sådana här brösttoner vet jag att det är någonting som ändå har tagit skruv, för när det tas till sådana här brösttoner om att man borde be om ursäkt och allt möjligt beror det på svårigheter att debattera sakfrågan. Jag känner igen det från mina åtta år och de gånger som det har hänt här i talarstolen.

Det här ärendet rör den mest grundläggande frågan för vår demokrati, nämligen att skydda de mänskliga rättigheterna. Det finns två anmälningar, en från Folkpartiet och en från Vänsterpartiet, där man har bett konstitutionsutskottet att granska om regeringen har agerat tillräckligt för att förhindra att Sverige användes för mellanlandningar vid hemliga fångtransporter under 2005 och 2006.

Det var efter tidningsuppgifter i Expressen om att sådana CIA-plan skulle ha mellanlandat även i Sverige med fångar utsatta för förnedrande behandling i form av huvor över huvudena som konstitutionsutskottet ombads att undersöka om regeringen brutit mot grundlagen och Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och därigenom medverkat till att individers rättigheter kränkts genom att man inte hade agerat mot de här planen.

Prot. 2009/10:136

14 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Förra regeringens
agerande med
anledning av
uppgifter om hemliga
fångtransporter
utförda av annat lands
säkerhetstjänst*

Vad har då vi i KU kommit fram till? Först har vi tittat närmare på det gällande rättsläget. Enligt 2 kap. i regeringsformen är varje medborgare skyddad mot tortyr. Varje medborgare är av det allmänna skyddad mot frihetsberövande. Om en annan myndighet än domstol berövat någon medborgare friheten med anledning av brott eller misstanke om brott ska denne kunna få saken prövad av domstol utan oskäligt dröjsmål. Dessa skydd gäller även utländska medborgare.

Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna utgör sedan 1995 svensk lag. I artikel 3 finns en bestämmelse om att ingen får utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Som bestämmelsen tillämpas av Europadomstolen kan det utgöra ett brott mot konventionen att avvisa en person till ett land där utlänningen löper risk att utsättas för tortyr.

Medlemsstaterna har också en skyldighet att förhindra tortyr. Dessutom har medlemsstaterna en skyldighet att göra en skyndsam och effektiv utredning när det finns misstankar om att en person utsatts för tortyr eller omänsklig och förnedrande behandling. Även om det inte styrkts – och det är viktigt – att sådan behandling förekommit kan staten ändå ha brutit mot artikel 3 i Europakonventionen genom att inte ha utrett händelseförloppet.

Rättsläget är alltså klart och borde ha varit det också för regeringen våren 2006. Vid misstanke om tortyr eller förnedrande behandling har Sverige en skyldighet att utreda misstankarna för att fullgöra ansvaret som vi har att förhindra tortyr.

Utöver att ha klarlagt rättsläget har konstitutionsutskottet också försökt ta reda på om tidningsuppgifterna stämmer. Har det landat misstänkta CIA-plan utan att myndigheterna har utrett händelseförloppet?

Det är inte första gången KU tittar på frågan om CIA-flyg. Fyra gånger har KU granskat utvisningen av egyptierna 2001. Det krävdes tre granskningar för att utskottet skulle komma till botten med ärendet som omgärdades av mycket utrikessekretess. Men regeringen och myndigheterna fick slutligen stark kritik av både KU och JO och internationella organ för att ha utvisat männen till Egypten, där de riskerade tortyr, och för de förnedrande omständigheter som utvisningen genomfördes under då amerikanska agenter och flyg anlätades och svensk polis handfallet tittade på.

Våren 2006 granskade KU återigen förekomsten av CIA-flyg efter en anmälan av Miljöpartiet, då inte med utgångspunkten att Sverige aktivt skulle ha använt sig av dem utan för att passivt ha låtit plan landa i Sverige. Det underlag som KU då hade var en undersökning av Luftfartsstyrelsen, som november 2005 fick i uppdrag av regeringen att granska förekomsten av eventuella misstänkta plan fyra år bakåt i tiden. Billy Gustafsson hänvisade till den rapporten. KU frågade också ut Göran Persson i april 2006. I sina slutsatser hänvisade man till Luftfartsstyrelsens rapport och de undersökningar som samtidigt pågick på Europeanivå av Europaparlamentet och Europarådet.

Vad har då konstitutionsutskottet kunnat klarlägga den här gången? Vi har inte lyckats klarlägga alla omständigheter i fallet. KU har endast rätt att ta del av allmänna handlingar, och det finns ytterst få sådana i ärendet inom Regeringskansliet. Dåvarande statsminister Göran Persson

och försvarsminister Leni Björklund har blivit kontaktade. Men Göran Persson har inte funnit någon anledning att lämna synpunkter och Leni Björklund har ingen minnesbild av diskussioner om fängstransporter som rörde Sverige. Däremot minns hon samtal med andra länders försvarsmistrar i frågor av detta slag.

Konstitutionsutskottet har ändå kunnat klarlägga följande. I början av februari 2006 fanns uppgifter i förväg om att ett misstänkt amerikanskt civilt flygplan skulle komma att landa i Sverige den 8 februari. När planet väl landade natten mellan den 7 och 8 februari undersökte den svenska polismyndigheten inte detta plan, trots att Regeringskansliet hade vidtagit vissa åtgärder för att säkerställa att det gjordes en utredning av omständigheterna kring detta flygplan.

Ytterligare två misstänkta CIA-plan landade i april 2006 i Sverige, alltså ungefär samtidigt som KU tittade på frågan förra gången. Dessa statsflyg ansökte om tillstånd att få landa, och ansökningarna överlämnades av Försvarsdepartementet till Försvarsmakten. Det har inte påträffats någon dokumentation om detta i Försvarsdepartementet, och det finns inte i departementet någon upplysning om vad som förekom i samband med landningen i Sverige eller om eventuella åtgärder den närmaste tiden därefter.

KU har alltså inte kunnat belägga att några sådana fängstransporter som anmälningarna gäller har landat i Sverige. Däremot har vi kunnat klarlägga att ett misstänkt plan landade i februari 2006 och att detta plan aldrig undersöktes. Den utredning som Europakonventionen kräver vid misstanke om tortyr eller förnedrande behandling genomfördes aldrig. Sverige uppfyllde därmed inte sina folkrättsliga förpliktelser, och det hade ändå den förra regeringen ytterst ansvar för.

Vänsterblockets reservation är ett lågvattenmärke. Den tar enbart fasta på att KU inte lyckats klarlägga om dessa plan var fängstransporter eller ej. Huruvida de var fängstransporter eller inte är förstås mycket viktigt för de inblandade personerna. Men det som KU granskar är ifall regeringen gjorde sitt jobb för att utreda fakta. Och vi konstaterar att den utredning som behövde göras för att uppfylla Europakonventionens krav inte blev av. Då går det förstås inte heller att dra några säkra slutsatser om vad det var för flyg.

I er reservation är ni helt tysta när det gäller hur en regering bör agera vid misstankar. Den hållningen är förstås väldigt bekväm för den som inte vill att en regering ska bli sittande med besvärlig kunskap. Om man inte vet någonting kan man ju inte bli anklagad för att inte agera på grundval av den kunskap man har. Men Europakonventionen är tydlig: Stater har ett ansvar att göra en skyndsam och effektiv utredning när det förekommer misstankar.

Regeringen ansvarar för myndigheter. Ett fel som en myndighet begår kan inte lastas regeringen, men upprepade fel hos en myndighet har regeringen ett ansvar att rätta till. Myndigheterna gjorde fel vid avvisningen av egyptierna 2001 och fick stark kritik för detta. Det är helt rimligt att ställa krav på att regeringen sedan dess har säkerställt att myndigheterna känner till Europakonventionens krav på att förhindra och utreda tortyr. Er reservation struntar i detta och ger en frisedel för framtida regeringar att blunda och vara passiva i stället för att utreda misstankar. De två partier som tillsammans med Folkpartiet gjort de flesta av de anmälning-

ar som ligger till grund för KU:s utredningar genom åren, Miljöpartiet och Vänsterpartiet, lägger sig platt för Socialdemokraterna. I jakten på makten för er nya vänsterkoalition får försvaret för mänskliga rättigheter stå tillbaka.

Som tidigare nämnts initierade Europarådets parlamentariska församling utredningar i ärendet. Europarådets rapportör, Dick Marty, kom med sin första utredning i juni 2006 och slog där fast att ett stort antal europeiska länder mer eller mindre medvetet bidragit till CIA:s flygnätverk för hemliga fångtransporter. Europaparlamentets rapport blev färdig i februari 2007 och slog också fast att europeiska länder vände bort blicken från CIA-flygen. Frågan som infinner sig är förstas om de svenska bristerna i februari 2006 var en engångsföreteelse. Det kommer vi, fru ålderspresident, troligen aldrig att få veta.

Det viktigaste är att vi i KU-majoriteten slår fast inför framtiden att varje regering har ett ansvar att göra sitt yttersta för att myndigheter efterlever Europakonventionens krav.

I detta anförande instämde Helena Bargholtz (fp).

Anf. 88 BILLY GUSTAFSSON (s) replik:

Fru ålderspresident! Cecilia Wigström har uppenbarligen svårt att acceptera att andra kan ha en annan uppfattning i sak och går till angrepp med värdeomdömen om oss som personer. Cecilia får leva med att jag känner mig kränkt av att hon hävdar att vi negligerar de mänskliga rättigheterna och att vi inte skulle vara emot tortyr. Jag reagerade på det förut, och jag vidhåller det.

Jag har två frågor till Cecilia. Hur många flyg har mellanlandat med fångar enligt granskningen? Hur många av dem kände regeringen till?

Anf. 89 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp) replik:

Fru ålderspresident! Jag försöker alltid skilja på sak och person. Jag är ledsen om Billy Gustafsson känner sig kränkt. Jag kritiserade inte Billy Gustafsson som person utan reservationen från vänsterblocket.

Som jag sade i mitt anförande har vi inte fått fram någon information om att det skulle ha funnits några fångtransporter. Men frågan gäller inte det, vilket jag också sade i mitt anförande. Sverige har en förpliktelse enligt Europakonventionen att utreda misstänkta flygplan. Vi har fått fram att det fanns tre misstänkta flygplan. När det gäller ett av planen vet vi att Regeringskansliet fick information om att det skulle landa i februari 2006. Man vidtog vissa åtgärder för att utreda detta, men ingen utredning kom till stånd.

Min fråga till Billy Gustafsson är: Har något misstänkt plan landat över huvud taget? Borde i så fall ett sådant misstänkt plan ha utretts?

Anf. 90 BILLY GUSTAFSSON (s) replik:

Fru ålderspresident! Vi kanske kan lämna det där med att känna sig kränkt eller inte. Min invändning handlade inte om Cecilia Wigströms kommentarer beträffande reservationen, utan jag tog upp det på grund av det Cecilia sade i sitt inledningsanförande i förmiddags. Det handlade enligt min uppfattning inte om vad som stod i reservationen, utan hon hävdade att eftersom regeringen enligt de borgerliga inte gjorde tillräck-

ligt 2005 och 2006 visade det att man inte värnade mänskliga rättigheter och inte var emot tortyr. Den typen av värdemässiga omdömen vänder jag mig mot; det är inget bra sätt att debattera.

Det vore intressant att veta hur många misstänkta flyg nuvarande regering har utrett efter 2006. När uppstår misstanke om ett flyg? Räcker det med att det står i Expressen för att regeringen ska agera? Eller vad är grund för misstanke? Räcker det att någon av oss har en misstanke om att det kommer ett flyg med misstänkta fångar? Ska regeringen agera då? Är det vad ni menar? I så fall antar jag att det har utretts en hel del plan sedan 2006. Jag vet inte vad man har fått fram.

Uppenbarligen är vi ändå överens om att vi inte har fått fram att det förekom plan som innehöll fångar fram till och med 2006. Vi har inte heller fått fram att regeringen kände till det vi inte känner till om det har hänt.

Anf. 91 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp) replik:

Fru ålderspresident! Jag noterar att Billy Gustafsson inte ville svara på frågan om det har landat några misstänkta plan eller inte. Just det är kritiken mot er reservation. Ni fastnar i att vi inte har bevis för att det har funnits fångtransporter och förbiser att Europakonventionen ställer krav på oss att utreda misstänkta flygningar. Genom att inte ta ställning i denna fråga ger ni framtida regeringar frisedel att titta åt ett annat håll om det kommer ett misstänkt flygplan.

Självklart kan man inte utreda ett plan utan att ha god grund för det. Våren 2006 när dessa plan landade fanns det god grund för misstankar. Europarådets parlamentariska församling började i november 2005 utreda misstänkt flygverksamhet från USA:s sida. Man hade antagligen mellanlandat i europeiska länder. Regeringen gav Luftfartsstyrelsen i uppdrag att utreda om Sverige hade använts bakåt i tiden av amerikanerna. Europarådets generalsekreterare initierade i november en utredning. Miljöpartiet gjorde en KU-anmälan i november 2005 beträffande denna verksamhet. Sverige förde dessutom samtal med USA om vikten av att följa svensk lagstiftning på detta område. Det fanns alltså många alarmklockor som gjorde det rimligt att misstänka sådan här flygplansverksamhet.

Det var också därför som vi skickade i väg en fråga till departementet om det fanns några misstänkta plan. Departementet självt definierade vad ett misstänkt plan var när man svarade att det fanns tre misstänkta plan som kunde ha varit amerikanska fångtransporter.

USA har lyckligtvis en ny president som har tagit avstånd från tortyr och håller på att avveckla Guantánamo. Jag hoppas att denna verksamhet därmed är på väg att uttraderas. Det finns dock andra faror för framtiden, och därför är det viktigt att KU har gjort detta ställningstagande.

Anf. 92 MARIANNE BERG (v):

Fru ålderspresident! I dag har vi hört mycket om oppositionen. Majoriteten har tagit sig för pannan och häpnat – ja, jag vet inte hur många uttryck man har använt.

Jag hade inte tänkt gå upp i denna debatt, men jag begärde ordet på grund av Cecilia Wigströms inledande anförande där hon sade att Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet inte värnar de mänskliga

Prot. 2009/10:136
14 juni

*Gransknings-
betänkande*

*Förra regeringens
agerande med
anledning av
uppgifter om hemliga
fångtransporter
utförda av annat lands
säkerhetstjänst*

*Gransknings-
betänkande*

*Förra regeringens
agerande med
anledning av
uppgifter om hemliga
fångtransporter
utförda av annat lands
säkerhetstjänst*

rättigheterna. Billy Gustafsson tog upp att det var mycket allvarlig och magstark kritik, och jag håller med, och att det kanske vore på sin plats med en ursäkt. Cecilia Wigström svarade med att säga att han tog till brösttoner och att hon kunde skilja på sak och person. Jo, jag tackar jag.

KU:s uppgift, vilken Alliansen haft som ett mantra även i dag, är att granska vad som verkligen har hänt, alltså vad regeringen känt till och inte känt till, gjort och inte gjort. Men i detta ärende gäller tydligen inte det.

Jag vill betona att Vänsterpartiet var en av anmälarna i detta ärende. Men eftersom det inte har framkommit att något skedde eller inte skedde under den dåvarande socialdemokratiska regeringen eller att regeringen kände till eller inte kände till att dessa transporter ägde rum kan jag inte skriva under på det ställningstagande som Cecilia Wigström fått fram med sina kamrater. Det tog lång tid, Cecilia, innan dina alliansvänner gick med på det ställningstagandet. Jag får väl på dina vägnar vara glad att du fick med dig dina alliansvänner i ditt ställningstagande. Det ställningstagandet säger ingenting, tycker jag.

Ni tjarar om det konstitutionella. Detta är inte något konstitutionellt ställningstagande över huvud taget. Snacka om amatörmässighet! Det är precis vad det är. Tidigare i dag har ni hela tiden anklagat oppositionen för politiskt ställningstagande. Vad är det ni håller på med?

Jag har inte mer att säga om detta.

Anf. 93 MIKAEL JOHANSSON (mp):

Fru ålderspresident! Jag hade inte tänkt gå upp i den här diskussionen eftersom sakfrågorna hade belysts på ett klart och tydligt sätt av Billy Gustafsson när det gäller den reservation som bland annat jag står bakom.

Cecilia Wigström pratade om att det var svårt att debattera sakfrågorna med Billy Gustafsson. Jag tror att jag kan tolka det som att hon tyckte att han tog till brösttoner. Hon avslutade sitt anförande med att prata om oss gröna och hur vi har agerat i den här frågan och hur vi har hanterat den. Hon sade något om att jag hade lagt mig platt på marken och att jag jagar makten och att det skulle vara en drivkraft för att jag lierar mig med Socialdemokraterna i den här reservationen.

Det är knappast att diskutera sakfrågorna. Om jag har missat något och detta skulle beröra det här ärendet vill jag att Cecilia Wigström talar om det så att jag kan ta diskussionen om det som Cecilia har uttalat sig om.

*Näringsminister
Maud Olofssons roll
i samband med
Tillväxtverkets
radioreklam*

Näringsminister Maud Olofssons roll i samband med Tillväxtverkets radioreklam (avsnitt 6.7)

Anf. 94 BILLY GUSTAFSSON (s):

Fru ålderspresident! Jag ska göra ett kortare inlägg i det här ärendet.

Bakgrunden till den här granskningen är att näringsminister och vice statsminister Maud Olofssons namn har använts i Tillväxtverkets radioreklam. Det kan tyckas harmlöst, men det finns några principiella delar som förtjänar att vi stannar upp och reflekterar lite.

I ett svar från Regeringskansliet anförts att Maud Olofsson inte godkänt att hennes namn användes i kampanjen. Det har inte heller lämnats

något godkännande av någon annan för hennes räkning. Regeringskansliet har i ett svar den 22 februari i år vidimerat att reklamslaget som det återges i Expressens nätupplaga den 5 januari i år är korrekt återgivet. I samma artikel anges att Maud Olofsson endast godkänt att hennes namn användes i reklamen, men att hon inte är delaktig på något annat sätt.

Vi har alltså fått två oförenliga besked från Regeringskansliet, dels att Maud Olofsson inte godkänt att hennes namn användes i reklamen, dels att uppgifterna i Expressens nätupplaga var korrekta – den nätupplaga där man säger att Maud Olofsson godkänt att hennes namn använts. Båda dessa uppgifter kan rimligen inte vara riktiga. De är inte förenliga. Man kan ändå dra en slutsats, nämligen att Maud Olofsson med all sannolikhet kände till att hennes namn skulle användas.

Regeringskansliet har också uppgivit att varken Maud Olofsson eller Näringsdepartementet har vidtagit några åtgärder med anledning av att ministrers namn användes i reklamen. Den uteblivna reaktionen tycker vi från oppositionens sida är lite märklig. Enligt vår mening borde minister Maud Olofsson ha agerat, alldeles särskilt eftersom hon själv säger att hon inte har givit sitt medgivande till att hennes namn fick användas. Om någon använde mitt namn i ett reklamsammanhang utan att jag hade godkänt det skulle jag ha reagerat. Nu är väl sannolikheten att mitt namn skulle användas inte så stor. Alldeles oberoende av det förefaller det mig orimligt att man inte reagerar om man får se sitt namn i reklamsammanhang utan att man har gett sitt godkännande, speciellt om man är vice statsminister. Det ansvaret kan ingen annan än just Maud Olofsson ha.

Både i majoritetens ställningstagande och i vår reservation framhålls att det är viktigt att myndigheternas självständiga ställning upprätthålls. Det har ett egenvärde. Myndighetens agerande måste upplevas som sakligt och opartiskt. Därför är det inte oproblematiskt när en minister deltar i opinionsbildande insatser.

Enligt vår uppfattning finns det en uppenbar risk för att allmänheten kan bli förvirrad. Är det i egenskap av minister hon deltar i reklamkampanjen, eller är det som partiledare?

Fru ålderspresident! Jag tror att vi ska vara särskilt uppmärksamma på risken med en sådan sammanblandning när partierna alltmer kommer att använda sig av tv-sänd partireklam. Det finns risk för att otydligheten ökar om i vilken roll en minister agerar när denne deltar i en opinionsbildande kampanj. Vi tycker att det är en brist att det inte finns några regler eller riktlinjer som styr hur en myndighet får använda enskilda ministrars namn. Det är regeringens ansvar att se till att sådana regler och riktlinjer tas fram. Det är något som vi tycker att riksdagen borde ge regeringen till känna.

Sammanfattningsvis är det alltså vår uppfattning att Maud Olofsson borde ha agerat när hennes namn, enligt egen utsago, utan hennes medgivande användes i myndighetens reklamkampanj, och att man snarast bör ta fram regler och riktlinjer som styr hur en myndighet får använda enskilda ministrars namn i opinionsbildande insatser.

Jag står bakom reservationen i det här ärendet, men för tids vinnande yrkar jag inte på godkännande av anmälan i reservationen.

Anf. 95 ANNA TENJE (m):

Fru ålderspresident! Billy Gustafsson har ju till viss del redan redogjort för ärendet som kanske kan tyckas vara av lägre dignitet. Det är ett sådant ärende som vi talade om tidigare där vi kanske hade kunnat enas och inte haft någon reservation. I sak är vi inte oense. Det är snarare tillvägagångssättet för att komma till ett bättre sätt att arbeta som vi är lite oense om.

Vi granskar alltså näringsminister Maud Olofsson och hennes roll i den radioreklam som Tillväxtverket sände i samband med rekrytering av ambassadörer för kvinnligt företagande. Anledningen till att vi har gjort det är att myndighetens radioreklam utformades på ett sådant sätt att det framstod som ett meddelande från näringsministern själv. Så var dock inte fallet. Det var inte hennes röst man hörde, men man använde hennes namn.

Näringsministern var inte informerad eller delaktig i utformningen av Tillväxtverkets radioreklam och hade ingen vetskap om hur själva kampanjen skulle se ut. Hon hade således inte godkänt att hennes namn användes i radioreklamen, och det hade inte heller godkänts för hennes vidkommande.

Det är också viktigt att poängtera att Tillväxtverket har finansierat denna radioreklam med medel ur den satsning på kvinnors företagande som skulle pågå under budgetåret 2010.

Hur en enskild myndighet utformar en kampanj är enligt min mening i första hand något som ska avgöras av myndigheten själv. Myndighetersnas självständiga ställning bör upprätthållas och respekteras.

Utskottet konstaterar dock att det inte finns något regelverk eller några instruktioner från regeringens sida om hur myndigheter får använda sig av enskilda ministrars namn, till exempel i samband med opinionsbildande verksamhet. Detta är något som man i framtiden bör fundera över då det faktiskt kan skapa förvirring att enskilda ministrars namn används av myndigheter just i samband med opinionsbildande verksamhet.

Ett gyllene tillfälle att göra just detta är i samband med den översyn av myndigheters instruktioner som regeringen aviserat kommer att äga rum inom kort. I samband med denna översyn finns det möjlighet att inte bara titta på myndigheters opinionsbildande verksamhet i stort och om det är befogat med reglering, precisering och avgränsning vad gäller deras informationsverksamhet utan även på vilket sätt de bör bedriva den.

Samtidigt som vi från utskottsmajoritetens sida vill understryka vikten av myndigheters självständiga ställning är det viktigt att deras saklighet och opartiskhet upprätthålls.

Konstitutionsutskottet förutsätter därför att även den del som rör myndigheters möjligheter att använda enskilda ministrars namn i samband med opinionsbildande verksamhet ingår i denna översyn som har aviserats av regeringen.

Vårt uppdrag i konstitutionsutskottet är inte att granska myndigheters verksamhet, som vi har talat om mycket i dag, åtminstone när det gäller detta ärende, utan det är andra som har till uppgift att göra det. Vi ska undersöka huruvida statsråd, och i detta fall Maud Olofsson, har brustit i sin tjänsteutövning. Det har vi inte kommit fram till i detta ärende.

Utskottet kan konstatera att näringsminister Maud Olofsson inte var delaktig i utformningen av Tillväxtverkets radioreklam och inte heller på förhand har haft kännedom om innehållet i den eller godkänt att hennes namn använts i denna radioreklam.

Minoriteten i utskottet har reserverat sig, som Billy Gustafsson har redogjort för tidigare. Men jag förstår inte riktigt varför minoriteten inte är intresserad av att göra denna större översyn av myndigheters opinionsbildande verksamhet och i denna översyn också lägga in denna del om hur man får använda enskilda ministrars namn. Minoriteten anser i stället kort och gott att regeringen bär ansvaret för att det hos myndigheterna finns kunskap om deras möjligheter att använda ministrars namn i samband med opinionsbildande verksamhet. Eftersom det inte finns några sådana regler och det därmed kan tolkas som att det är tillåtet att använda ministrars namn drar jag slutsatsen att minoriteten inte är intresserad av att det sker någon förändring i framtiden heller. Det tycker jag är beklagligt.

Fru ålderspresident! Jag yrkar på godkännande av utskottets anmälan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

*Gransknings-
betänkande*

*Näringsminister
Maud Olofssons roll
i samband med
Tillväxtverkets
radioreklam*

9 § En ny radio- och tv-lag

En ny radio- och tv-lag

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande 2009/10:KU25

En ny radio- och tv-lag (prop. 2009/10:95 delvis, prop. 2009/10:115 och prop. 2009/10:193 delvis).

Anf. 96 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s):

Fru ålderspresident! Efter en lång dag – 6 timmar och 45 minuter – med KU:s granskningsbetänkande ska vi försöka växla över till en ny radio- och tv-lag. Det är en mycket viktig lag som innehåller de regler som vi har för radio- och tv-sändningar. Betänkandet omfattar flera delar, men jag väljer att beröra endast några av dem. Vi har utförligt både i vår motion och i våra reservationer tagit upp de delar som vi tycker är viktiga.

Egentligen skulle vi inte reglera denna verksamhet alls. I yttrandefrihetsgrundlagen slås de grundläggande principerna om etableringsfrihet, förbud mot censur och liknande åtgärder, ensamansvaret med meddelarskydd, särskild brottskatalog och särskild rättegångsordning med juryprövning fast.

Etableringsfriheten innebär att det är tillåtet för alla att sända genom tråd utan att det krävs tillstånd. När det gäller att sända genom etern krävs tillstånd eftersom frekvensutrymmet är begränsat.

Yttrandefriheten får till viss del inskränkas genom lag, bland annat vad avser kommersiell reklam, villkor för annonsering och sändning av program som helt eller delvis bekostas av någon annan än den som bedriver programverksamheten.

När det gäller sändning i tråd får det meddelas i lag en skyldighet för nätinnehavaren att ge utrymme för vissa program i den utsträckning som

det behövs med hänsyn till allmänhetens intresse av tillgång till allsidig upplysning.

Fru ålderspresident! Det är viktigt att yttrandefriheten inte begränsas mer än vad som absolut är nödvändigt. Den fria etableringsrätten ska göra att vi får en allsidig upplysning, mer debatt och förhoppningsvis ett stort utbud av både radio- och tv-kanaler som stärker demokratin.

Det är inte så många år sedan vi hade bara två public service-kanaler och tre radiokanaler. Jag kommer ihåg när jag var lite yngre och fick köpa en extra dosa och sätta den på tv:n för att kunna ta in TV2 när den kom. Då var det över huvud taget inte tal om reklam eller att någon annan skulle betala för de program som sändes. Men ska vi tillåta det, vilket vi har svårt att komma ifrån i dag eftersom inte allt kan finansieras genom licensmedel och vi får en mängd tv-program via andra möjligheter att ta in dem, till exempel via satellit, är det nödvändigt att vi reglerar det. Den som tittar ska veta vem det är som står bakom programmet. Det är klart att om ett program sponsras finns det också risker för att den som betalar också ställer krav i samband med programmet. Detta måste bli tydligt för tittarna eller lyssnarna.

I AV-direktivet som ligger till grund för denna reglering anges taket för reklamavbrott, sponsringsmeddelanden och produktplacering. Vi har haft debatt tidigare om reklamtid, och vi vidhåller vårt tidigare ställningstagande att den tillåtna reklamtiden när program sänds från Sverige inte behöver vara den maximala som direktivet tillåter. Tillsammans med antalet avbrott för sponsringsmeddelanden blir programmen så sönderstyckade att helheten i programmen riskeras.

Regeringen har tidigare sagt, och säger även nu, att vi från riksdagens sida inte ska lägga oss i detta utan att detta är en fråga för branschen. Blir det för mycket reklam tappar man tittare.

Tyvärr tror jag inte att det är så enkelt. Vilket programbolag har i dag råd att säga nej till de pengar som reklamen ger? Det har under dessa år då den möjliga reklamtiden har utökats visat sig att den faktiskt har utnyttjats.

Vår skyldighet i riksdagen är att också ha ett konsumentperspektiv och att se till programmakarna. För att den fria åsiktsbildningen och den fria debatten ska fungera måste det finnas en möjlighet att följa ett program på ett någorlunda sammanhållet sätt. Vi vill se till helheten när det gäller reklam och sponsring. Vi tycker att frågan om den totala reklamtiden behöver ses över på ett djupare sätt.

En annan fråga i detta betänkande som också rör konsumenterna mycket påtagligt är valfriheten i kabelnäten. Sändningar genom tråd är den form som är minst reglerad. Det enda som i princip regleras är att det ska finnas en vidaresändningsplikt som innebär att fyra av de kanaler som betalas via tv-licensen alltid ska finnas i utbudet. Vi vill utöka detta till att omfatta alla programtjänster som betalas via tv-avgiften. Men framför allt vill vi öka konkurrensen i kabelnätet och att det ska vara möjligt för konsumenten att få en större valfrihet. Den enskilda hyresgästen ska kunna styra vilka kanaler man vill ha tillgång till.

Vi delar inte regeringens bedömning att det inte finns någon rättslig förutsättning för en ökad konkurrens. Det finns faktisk långt framtagna förslag på exempelvis samtrafiksskyldighet. Men det har regeringen valt

att blunda för. Även här är det marknadens villkor och friheter som gäller framför konsumenternas.

En tredje fråga som jag vill ta upp i mitt anförande är frågan om framtidens radio. Jag tror på radion som ett medium även i framtiden, men då måste den också ges möjlighet att utvecklas.

Det är viktigt att alla i hela landet har tillgång till radio så att alla kan få information, bland annat vid kriser. Därför tror vi inte att det är möjligt att inom en överskådlig tid släcka ned det analoga nätet. Men även med den vetskapen borde det finnas förutsättningar att utveckla den digitala radion. Men då måste det ske i samverkan med övriga branschen. Det får inte vara som när de tidigare försöken avbröts. Då fick Sveriges Radio dra det tunga lasset. Övriga aktörer på marknaden var inte så intresserade.

Nu finns det ett gemensamt intresse från både de privata aktörerna och Sveriges Radio. Ändå har regeringen under denna mandatperiod inte tagit ett enda steg framåt, utan man fortsätter med samma villkor som nu i ytterligare åtta år. Sedan kommer man att säga upp alla avtal och övergå till ett slutet anbudssystem. Också här är vi mycket kritiska.

År 2006 när vi förlorade regeringsmakten hade vi startat en dialog med företrädare för radiobranschen för att komma vidare i frågan. Men vad har hänt på området under de senaste fyra åren? Ingenting har hänt! Nu skjuter man frågan ytterligare åtta år framåt.

Vidare är vi mycket tveksamma till modellen med slutet anbudsförfarande. Vi tror att det kommer att gynna bara de stora aktörerna, vilket på sikt kan riskera mångfalden. I dagsläget har vi dock inget alternativ att presentera. Framför allt vill vi, som vi tidigare sagt, fortsätta dialogen med branschen och följa resultatet av de anbud som eventuellt lämnas in under kommande år.

Men om vi ska utveckla framtidens radio för att stimulera till ett ökat utbud, en bredare debatt och en större spridning av åsikter måste vi göra det tillsammans med den kommersiella radiobranschen. Sveriges Radio kan inte bära hela bördan men ska givetvis finnas med i ledande position och som en mycket stark och drivande aktör.

Avslutningsvis vill jag säga några ord om den nya myndighetsstruktur som regeringen föreslår. När Radio- och TV-verket och Granskningsnämnden bildades – 1994 – ansågs det viktigt att det skulle finnas en fristående granskningsmyndighet. Vi tycker inte att någonting har tillkommit som säger att vi ska ändra på denna ordning. Det är viktigt att skilja på den som ger tillstånd och den som granskar att tillstånden följs. Även om den tillsatta Granskningsnämnden som beslutande organ vid fällningar blir kvar är risken uppenbar att oberoendet och opartiskheten påverkas när allt ligger inom en och samma myndighets handläggande. Därför säger vi nej till en sammanslagning av Radio- och TV-verket och Granskningsnämnden.

Fru ålderspresident! Vi står givetvis bakom alla våra reservationer i betänkandet, men för tids vinnande yrkar jag bifall endast till reservationerna 1 och 3.

I detta anförande instämde Mikael Johansson (mp).

Anf. 97 MARIANNE BERG (v):

Fru ålderspresident! Det här blir sista debatten för min del, i alla fall under denna mandatperiod.

Helene Petersson har utförligt och positivt tagit fram vad ärendet gäller. Dessutom har s, v och mp en gemensam reservation. Jag vill ändå tala om det som i betänkandet rör sponsring, reklam och produktplacering.

Som vänsterpartist och demokrat är jag för mångfald. Däremot har jag definitivt väldigt svårt för enfald. Därför är det extra tråkigt att i dag tvingas konstatera att riksdagens majoritet står i begrepp att rösta igenom ytterligare ett sorgligt enfaldigt förslag.

Televisionen och radion har, som sagts i andra anföranden tidigare, på många sätt förändrats sedan jag var barn. Från att televisionen haft endast en kanal att hänvisa till – på den tiden hette det kort och gott tv – har det i dag skett en expansion till ett närapå oändligt antal tv-kanaler. Kanske är det inte precis i alla avseenden en mångfald när det gäller kvalitetsprogram. Det finns ändå en mångfald som gör att många människor kan finna program efter eget smalt eller brett intresse. Detsamma har skett inom radions värld.

Fru ålderspresident! Reklamen har, anser jag, en andefattig och påträngande skepnad med jinglar riktade såväl till barn som till vuxna. Många välkomnar mångfalden av kanaler. Men samtidigt har det i varje undersökning visat sig att människor egentligen inte vill ha reklamavbrott vare sig i radio eller i tv. Man vill definitivt inte ha reklam insprängd i programmen.

Om framlagt förslag går igenom innebär det att sponsringsmeddelanden i ett pågående tv-program får lämnas i början och i slutet av varje annonsavbrott. Jag blir trött bara jag tänker på det. Om detta utnyttjas maximalt, vilket skulle innebära att det sker 24 gånger per timme, undrar jag om det inte finns någon hejd på tokerierna. Hur mycket av sponsringsmeddelanden, reklam och produktplacering ska få komma in i våra vardagsrum?

Fru ålderspresident! Jag står självklart fast vid Vänsterpartiets tidigare uppfattning, att reklam under åtta minuter per timme i kommersiell radio och tv är helt tillräckligt. Jag anser också att det nu verkligen är dags att se till helheten när det gäller sponsring, reklam och produktplacering – detta i stället för att, som nu, bara låta allt svämma över.

Jag står bakom samtliga reservationer i betänkandet men yrkar bifall endast till reservation 2.

Anf. 98 ANNA TENJE (m):

Fru ålderspresident! Utvecklingen inom medieområdet under de senaste åren har verkligen varit fantastisk. Längre hade Sverige ett statligt monopol på både tv och radio. Det kan tyckas otänkbart i dag, men det är inte speciellt länge sedan svenskarna kunde titta endast på TV1 och kanal 2 och bara hade Sveriges Radio att lyssna till.

En första spricka i monopolet kom under regeringen Fälldin 1978 genom närradions intåg. Nästa valfrihetsreform genomfördes nästa gång det var borgerlig regering; det var i början av 1990-talet. Den privata lokalradion körde i gång 1993 och fick stort genomslag.

Strax därefter raserades även monopolen på tv-området med hjälp av ny teknik och satelliter, och svenskarna fick tillgång till en rad svenska och utländska tv-kanaler. Det var fantastiskt bra. Det tål ändå att påpekas att Sverige var det sista landet i Västeuropa som avskaffade det statliga monopolen för tv- och radiosändningar.

Vi på allianssidan skiljer oss en aning från gänget på vänstersidan. Vi har en betydligt liberalare syn när det gäller medierna och vill undvika detaljreglering. Vi sätter upp ett yttre ramverk och regelverk och håller oss borta från moraliska pekpinor.

Mediepolitiken ska stödja yttrandefrihet, mångfald, konkurrens och massmediernas oberoende och tillgänglighet samt motverka skadliga inslag i massmedierna.

En mediemarknad med många aktörer, tydliga spelregler och en sund konkurrens ger goda förutsättningar för en fri åsiktsbildning, ett fritt utbyte av idéer och reella möjligheter att granska makthavare. Kommerciella och ideella aktörer är viktiga för ett brett medieutbud med olika infallsvinklar.

För att ett allsidigt medieutbud ska kunna komma alla till del är det även viktigt att radio och tv i allmänhetens tjänst har goda möjligheter att verka och utvecklas.

I snart fyra år har vi fört en politik som säkrar mediernas frihet och som ger goda och långsiktiga spelregler på mediemarknaden. Den proposition om en ny radio- och tv-lag som vi nu har att ta ställning till stärker ytterligare den inriktningen.

Den tekniska utvecklingen, EU-lagstiftningen och de marknadsmässiga förändringarna innebär att lagstiftningen på radio- och tv-området behöver moderniseras, liberaliseras och förenklas. Den nya radio- och tv-lagen innebär många förbättringar och förenklingar jämfört med tidigare, och vi får nu en framtidssäker lagstiftning som skapar bättre förutsättningar för en livskraftig svensk radio- och tv-bransch.

De nya reglerna, fru ålderspresident, syftar också till att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning genom till exempel textning, tolkning och liknande. På detta område kan mycket göras, och vi kan bli mycket bättre. Den nya radio- och tv-lagen innebär även nya reklamregler för radio och tv, nya sändningsmöjligheter för kommersiell radio, nya regler för närradio och större valfrihet för både tittare och lyssnare. Detta är en mycket positiv utveckling.

Genom den nya radio- och tv-lagen genomförs EU-direktivet om audiovisuella tjänster i svensk lagstiftning. Bestämmelserna för placering av reklam och reklamavbrott förenklas, samtidigt som regler om produktplacering och ny annonsteknik införs. Till skillnad från Marianne Berg anser jag att reklam har mycket gott med sig, och jag tycker därför att detta är en positiv utveckling.

De tv-bolag som sänder från Sverige får med andra ord bättre konkurrensvillkor.

Vi har också infört nya och mer generösa regler för hur mycket reklam som får sändas i tv och radio. Svenska bolag får nu samma möjligheter som bolag i andra länder, och detta är något mycket bra och något som utskottet gillar.

Fru ålderspresident! Helena Bargholtz kommer att gå in mer i detalj på vad den nya lagen innebär för tv, och Stefan Tornberg kommer att

redogöra för de nya reglernas innebörd för radion. Ingvar Svensson kommer som vanligt att knyta ihop säcken och ta upp det som vi andra inte har förstått eller som vi har glömt bort.

Den tekniska utvecklingen och de förändringar den innebär ger fantastiska möjligheter att följa med i vad som händer både hemma och i övriga världen. Globaliseringen gör att vi via medierna kan se och lyssna på nyheter och åsikter var som helst, och den tekniska utvecklingen på medieområdet är ett utomordentligt verktyg för att stödja framväxten av fria medier och demokrati i länder som Burma, Nordkorea, Kina och Kuba.

Möjligheterna med ny teknik är enorma och bör bejakas. Ny teknologi gör det också möjligt att fortsätta kampen för demokrati och möjligheten att befria medierna även i andra länder. Det är i denna diskussion viktigt att inte glömma bort att den privata radions och tv:ns utveckling i Sverige de senaste åren har varit en mycket stor seger för friheten och mångfalden. Om vi i Alliansen får fortsätta vårt arbete även efter valet i höst är det också vår ambition att Sverige ska vara ett av Europas bästa länder att producera medier i och sända ifrån.

Denna proposition är mycket bra, och jag skulle därför vilja ta tillfället i akt att för sista gången denna mandatperiod – och för egen del för antagligen mycket lång tid framöver – yrka på godkännande av utskottets anmälan och avslag på samtliga reservationer. Jag skulle även vilja passa på att tacka mina kära kolleger, från båda sidor, i utskottet för en fantastisk tid. Ni har alla lärt mig oerhört mycket. Jag vill också tacka KU:s kansli med Bertil Wennberg i spetsen. Ni är något utöver det vanliga, och den kompetens jag har stött på hos er beundrar jag väldigt mycket. Tack för den här tiden!

Anf. 99 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik:

Fru ålderspresident! Jag vill bara fråga Anna Tenje ett par saker. Jag läste den debattartikel i Resumé den 10 juni som kulturministern skrev. Hon sade där att De rödgröna hotar medborgarnas valfrihet, att man från Alliansens sida stöder människornas fria val och att man har utformat ett regelverk som främjar mångfald, konkurrens och kvalitet. Konkurrens kan jag mycket väl stå bakom att regelverket främjar, men jag skulle vilja fråga Anna Tenje vad i detta betänkande som främjar mångfalden.

Anf. 100 ANNA TENJE (m) replik:

Fru ålderspresident! När man möjliggör för andra tv-kanaler och radiokanaler än de som finansieras via tv-licensen att finnas möjliggör man också en större mångfald. När man gör det möjligt att ta in större summor pengar genom att annonstiden för reklam utvecklas finns det också möjlighet för fler tv- och radiokanaler att finnas. Därmed ökar också mångfalden för tv-tittarna och för radiolyssnarna. Jag tror alltså att mångfalden och därmed valfriheten definitivt kommer att öka.

Jag vet inte om det är svar på din fråga, men utan att ha läst tidningsartikeln och hur kulturministern har resonerat i sina överväganden är det vad jag har att säga.

Anf. 101 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik:

Fru ålderspresident! Det är faktiskt lite så jag tolkar denna proposition och vårt betänkande: Det enda som utökas är reklamen. Enligt alla undersökningar jag har läst är dock summan av Sveriges reklampengar konstant. Det är bara det medium där man lägger sina pengar som varierar. Ökar möjligheten att ha tv-reklam minskar alltså reklamen i dagstidningarna. Hela detta område handlar om en mediemångfald, som vi strävar efter. Jag hoppas att Alliansen inte strävar efter att slå ut andra medier för att enbart satsa på radio- och tv-reklam. Det är nämligen det som kan vara en risk.

När man tittar på mångfalden kan man titta på vilka aktörer det är. Ska vi ha in fler aktörer? Nej, under dessa fyra år har ni inte lagt fram något förslag som gynnar fler aktörer. Tvärtom har ni sett till de regelverk som i dag finns och som jag kan hålla med om inte på alla områden gynnar fler aktörer. Det har visat sig att det i den kommersiella radio-branschen i princip har blivit om inte ett monopol så åtminstone ett oligopol. Det finns i princip bara två stora aktörer. Man måste jobba mer för att i så fall sprida denna mångfald, men där har ni inte gjort ett dugg. Branschen har haft ganska stora förväntningar på er, men det har tvärtom blivit mer mediekoncentration.

När vi tittar på människans valfrihet och människans fria val kan vi absolut ta upp kabel-tv. Där finns väl inga fria val över huvud taget, för där är man oerhört låst till den operatör man har. Fastighetsägarna tecknar avtal på 25 år, men detta med samtrafiksmöjligheter, eller samtrafikskyldigheter, vill ni inte titta på. Nej, det är marknaden som ska styra detta.

Anf. 102 ANNA TENJE (m) replik:

Fru ålderspresident! Nej, vi vill absolut inte slå ut de aktörer som finns i dag till förmån för andra. Jag skulle dock vilja påpeka att det inte är vi som bestämmer vilka aktörer som ska eller inte ska finnas, utan det är något som marknaden måste sköta själv. Vi har endast att sätta upp spelregler, som ska vara så konkurrensneutrala som möjligt för att alla ska ha lika möjlighet att konkurrera.

Som det har varit tidigare har inte företag som har haft sina kontor i Sverige haft samma konkurrensmöjligheter som företag som är stationerade i till exempel London. Det ändrar vi på nu, så att vi utjämnar den snedvridning av konkurrensen som har funnits. Därmed gör man det också möjligt för företag att verka på lika villkor, och det tror jag kommer att påverka mediemarknaden positivt.

Jag tänkte på produktplacering och så vidare när du talade, Helene Petersson. Produktplaceringen i sig, som vi nu också liberaliserar och ger större möjligheter för, skapar en helt ny marknad. Du var nämligen inne på att själva summan av reklamintäkterna är konstant. Då skulle jag gärna vilja säga att det som har varit tidigare inte behöver fortsätta i framtiden, utan det sker en utveckling inom reklamområdet. Produktplacering är ett nytt sådant område som kan utvecklas.

Jag tror inte alls att summan måste vara konstant. Ungefär på samma sätt brukar ni resonera om jobben: Om det uppkommer ett jobb i en stad innebär det att det försvinner ett jobb någon annanstans. Men summan av antalet jobb är inte konstant, och det är inte heller reklamintäkterna.

Anf. 103 STEFAN TORNBERG (c):

Fru ålderspresident! År 1978 må vara länge sedan för Anna Tenje, men det känns som i går för mig. Det kan väl illustrera att vi fortfarande är lite av nybörjare. Jag kommer ihåg det som hände 1978. Det var ett stort steg, och det har hänt mycket sedan dess. Jag hann gå ett par år i skolan innan jag fick tillgång till tv i bygden och hemmet; det fanns inte över hela landet vid den tidpunkten. Jag kommer till och med ihåg när P3 öppnades. Så gammal är jag.

Det här visar också att det är en fantastisk utveckling som skett inom medieområdet, från en kanal på tv-sidan till dagens miljarder. Radion stod från början på en piedestal mitt i rummet. Nu finns väl i teorin en i var mans och kvinnas ficka. Frågan är vilket nästa steg blir i den utvecklingen.

Fru ålderspresident! Det är väl ur den aspekten vi ska se diskussionen kring AV, det tidigare tv-direktivet och den nya radio- och tv-lagen. Hur ska vi hitta balansen mellan tittarintresset och företagets villkor och konkurrenskraft? Jag tycker att det är roligt att vi kan vara överens i dagens debatt om att det inte handlar om att begränsa informationsfriheten utan om att tillgodose de möjligheter som finns att öppna och sprida information, om att vi som medborgare, kunder och konsumenter ska få bättre tillgång till medier och information. Sedan har vi lite olika vägar att komma dit.

En väg som är viktig, tror jag, är den självreglerande kraft som finns i tittarintresset. Jag tror att vi redan i dag i stor utsträckning väljer bort program. Börjar man plöttra sönder radioprogram och tv-program med alltför mycket reklam väljer vi som aktiva konsumenter bort de kanalerna och programmen.

En annan sak gäller företagets villkor, och det är väl det som kan motivera att det finns en reglering. Det är viktigt att de svenska mediebolagen har likvärdiga konkurrensförhållanden i förhållande till sina europeiska och på sikt också globala konkurrenter för att kunna konkurrera på lika villkor på de alltmer globala mediemarknaderna.

Fru ålderspresident! Det här innebär både utmaningar och möjligheter när det gäller tryck- och yttrandefriheten, etableringsfriheten och informationsfriheten. Jag anser att den radio- och tv-lag som riksdagen nu ska fatta beslut om är ett stort steg i rätt riktning.

Det här öppnar för mer radio. Det som i lagstiftningen har kallats för lokalradio men som knappt av någon bland gemene man har kallats för lokalradio får nu sitt rätta namn, kommersiell radio. Det tydliggörs att det handlar om både analog radio, det vi i dag känner som den kommersiella radion, och en framtida digital möjlighet.

Till skillnad från Helene Petersson ser jag detta som en möjlighet att utveckla den digitala radion. Medan det helt riktigt med nödvändighet är en lång övergångstid till de nya villkoren när det gäller den analoga radion finns det ingenting som hindrar att man kommer i gång med den digitala radion. Till skillnad från den analoga radions slutna anbudsförfarande, som ger en möjlighet för företagen att beräkna affärsnyttan, blir det mer av en skönhetstävling när det gäller den digitala radions utveckling. Jag tror att det är rätt att ta det steget för att komma i gång med den utvecklingen.

Detta ger också utvecklingsmöjligheter för närradion, den ideella, icke-kommersiella radion, med ökade möjligheter till samarbete över kommungränserna i riket på ett helt annat sätt än i dag, vilket gör att den icke-kommersiella radion på ett bättre sätt kan hävda sig gentemot övriga medier.

Jag yrkar bifall till förslaget i utskottets betänkande.

Anf. 104 HELENA BARGHOLTZ (fp):

Fru ålderspresident! Även jag har nostalgiska minnen av hur det var förr i världen, i tv:s barndom. Jag fick nämligen uppleva testsändningar. Jag tror att det var 1956. Ingen av oss kunde då drömma om den fantastiska utveckling som tv skulle uppleva. Tvärtom minns jag att det fanns en ganska stor tveksamhet till tv. En hel del människor tyckte att tv inte var något att syssla med över huvud taget.

Utvecklingen på medieområdet har gått så snabbt att det politiska systemet oftare än på andra områden ställs inför nya frågeställningar. Därför är det så spännande att få diskutera dessa frågor i dag. Det vi kan kalla medieindustrin är en av de snabbast växande branscherna, både i Sverige och internationellt. Den beräknas omsätta över 100 miljarder kronor i Sverige varje år. Utvecklingen bärs till stor del av tekniska förändringar, men också av människors värderingar, tidsanvändning och konsumtionsmönster, vilket är viktigt.

Det här väcker naturligtvis frågor. Vad innebär det alltmer fragmentiserade medielandskapet för demokratin?

De principer som Folkpartiet länge hävdade i mediepolitiken är fortfarande giltiga. Vi använder orden frihet, mångfald och kvalitet sedan 1970-talet för att sammanfatta våra ideologiska ståndpunkter. Orden är nöta, men vi tycker att vi fyller dem med viktigt innehåll när vi uppdaterar våra ståndpunkter i den nya verklighet som råder 2010.

Det är viktigt för jobb och tillväxt i Sverige att mediebranschen har bra spelregler. Huvudfrågan för det politiska systemet är vilken roll staten ska spela på medieområdet. Enligt vår uppfattning ska staten först och främst fastställa och upprätthålla förutsägbara, genomskinliga och teknikneutrala regler för medier. Staten ska undvika dubbelrollen att vara både domare och spelare.

Alliansen börjar nu enas om en gemensam mediepolitik. Häromveckan fattade riksdagen ett beslut om presstödet utformning som Alliansen står enad bakom. I dag behandlar vi alltså regeringens förslag till en ny radio- och tv-lag.

Som Anna Tenje nämnde har vi fyra alliansföreträdare delat upp frågorna mellan oss. På min lott kommer tv-frågorna, och jag vill ta upp ett par viktiga punkter.

Den första punkten gäller tillgängligheten för personer med funktionshinder. De personerna har ofta framfört klagomål över att de diskrimineras. De kan inte ta del av radio- och tv-sändningar oberoende av sändningsteknik. Här anser utskottet precis som regeringen att kravet på tillgänglighet måste vidgas och omfatta fler programtjänster än de som kräver sändningstillstånd enligt radio- och tv-lagen.

Men det finns en viktig reservation. Hänsyn måste tas till de ekonomiska förutsättningarna för de olika företagen. Det kan, som regeringen framhåller, finnas anledning att göra skillnad mellan radio och tv i all-

mänhetens tjänst och kommersiella programföretag. Kraven får inte ställas så höga att de leder till orimliga ekonomiska konsekvenser, så att en del företag känner sig tvingade att avstå från att etablera sig eller driva sändningar. Men hänsynen till de ekonomiska konsekvenserna för programföretagen får å andra sidan inte leda till att den reglering som ska göra sändningarna tillgängliga för personer med funktionsnedsättning urholkas. Det här kan vara en rätt svår avvägning; det inser jag också.

En annan punkt jag vill ta upp gäller vidareändningsplikten i kabelnätet. Regeringen anser att det fortfarande finns behov av en lagstadgad vidareändningsplikt för att tillgodose allmänhetens intresse av tillgång till allsidig upplysning. Utgångspunkten ska vara att vidareändningsplikten ska vara väl avvägd mellan kabeloperatörernas rätt att fritt förfoga över vilket innehåll som ska distribueras i deras nät och allmänhetens intresse av tillgång till en allsidig upplysning. Vid denna avvägning bör man också beakta den tekniska utvecklingen inom distributionen av tv-program och allmänhetens utökade möjligheter att ta emot tv-program.

En särskild fråga i detta sammanhang är vem som ska stå för de upphovsrättsliga kostnaderna vid vidareändning. Här vet jag att det finns många olika önskemål. Regeringen tycker att det rimligaste sättet att lösa frågan om ersättningens storlek och fördelningen av kostnadsansvar och annat beträffande ersättningen till rättighetshavare är att man har avtal mellan berörda parter och inte någon lagstiftning.

Fru ålderspresident! Oppositionen och utskottsmajoriteten har olika uppfattningar om de rättsliga förutsättningarna för att öka konkurrensen i kabel-tv-näten. Det har vi fått höra tidigare här i dag. Under lång tid har det framförts kritik mot en bristande valfrihet och den begränsade möjlighet till inflytande som råder för kabel-tv-abonenterna.

Fru ålderspresident! Detta är en knepig fråga. Visst är det önskvärt med en ökad konkurrens och valfrihet i kabel-tv-näten. Men med tanke på den snabba utvecklingen när det gäller olika former av tv och hur den påverkar människors valfrihet är det väldigt bra att regeringen vill ge den nya myndigheten för radio och tv i uppdrag att följa utvecklingen och kanske senare komma med förslag.

Slutligen vill jag säga ett par ord om tillståndsplikten för tv-sändningar. Digitaliseringen har medfört att överföringskapaciteten i marksändningarna har ökat påtagligt. Trots detta är det precis som regeringen framhåller fortfarande viktigt att kunna säkerställa att boende i hela landet har möjlighet att ta emot program och att sammansättningen av programtjänster präglas av mångfald när det gäller både innehåll och ägande.

Frekvensutrymmet är fortfarande begränsat, och därför behöver tillståndsplikten behållas. Det handlar om att tillstånd bara ska krävas för vissa frekvensband upp till 2090 megahertz. Det innebär att omfattningen av tillståndsplikten minskar.

Fru ålderspresident! En ny radio- och tv-lagstiftning som är mer modern och teknikneutral än den nuvarande ger branschen bättre villkor och förutsättningar att främja det vi alla vill ha, nämligen mångfald, konkurrens och kvalitet. Med detta yrkar jag bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 105 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik:

Fru ålderspresident! Jag är glad att utskottets majoritet tog in meningarna om tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning som vi hade skrivit i vår reservation. Det gäller att ha, precis som Helena Bargholtz säger, balansen till företagens möjlighet och att man inte får tolka den så pass att man säger: Vi har aldrig några pengar för de funktionshindrade. Det är bra.

När det gäller mångfalden kan jag ställa samma fråga till Helena Bargholtz. Vad är det i detta betänkande och i propositionen som gör att ni tror att den ökar? Vi hade digitaliseringen under den förra mandatperioden. Om jag inte missminner mig var Folkpartiet inte alls inne på att staten skulle lägga den tid, den kraft och de pengar som man gjorde där. Detta var också något som branschen skulle ha fixat.

Vi har sett att branschen inte har kunnat komma vidare själv inom den kommersiella digitala radioutvecklingen. Den behöver hela tiden stöd och hjälp, och det gäller kanske också från public service-kanalerna. Min fråga är: Tror Helena Bargholtz så här efter fyra år att vi hade haft denna mångfald om inte staten hade tagit detta krafttag när det gäller digitaliseringen av marknätet för tv?

Helena Bargholtz talade också om Folkpartiets stöd för frihet och mångfald, och det var ett ord till som jag tappade bort. Frihet för vem? När jag läser detta kan jag bara se att det är frihet för branschen. Det finns inget konsumentperspektiv i ert sätt att se det. Vi ska släppa allt fritt. Branschen ska ha de villkoren så att den kan komma vidare. Jag tycker att ni glömmet konsumentperspektivet på alla områden.

Anf. 106 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru ålderspresident! Jag kan inte se att det är en motsättning mellan branschen, det vill säga medieföretagens möjlighet att verka, och konsumentintresset. De hänger ihop. Finns det inget konsumentintresse finns det inget intresse för företagen att verka.

Vi ser nu en otrolig utveckling på hela medieområdet när det gäller variationer i utbudet. Vi kommer att se ännu mycket mer i framtiden. Jag kan inte spekulera i vad som hade hänt om vi inte hade gått vidare med digitaliseringen. Men jag är medveten om att det var många problem i början.

Det är inte så att det bara var många konsumenter som var oroliga för vad digitaliseringen skulle innebära för dem i framtiden. Därför är det skönt om vi kan konstatera att det har gått ganska bra.

När det gäller mångfalden finns det allt fler företag som nu etablerar sig inom branschen. Jag tänker på den nya typen av företag. Man kan till exempel gå in på sin dator och se en massa olika program. Man behöver inte se dem vid specifika tillfällen.

Det kommer fram nya idéer som jag kanske inte riktigt har fantasi att föreställa mig, precis som jag inte hade fantasi att föreställa mig det när jag såg de första testsändningarna. Men det kommer att utveckla en väldigt stor mångfald. Vi ser till exempel olika nischade program där invandrargrupper har sina tv-sändningar. Jag är hoppfull att vi kommer att ha en mångfald.

Vad gäller lagstiftningen är det främsta syftet att se till att den inte bromsar möjligheterna till utveckling av mångfalden. Vi ska inte ha lag-

stiftning i onödan utan se till att vi har lagstiftning som främjar mångfalden.

Anf. 107 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik:

Fru ålderspresident! Jag kan fortfarande inte se att detta är en lagstiftning som främjar mångfalden. Den främjar koncentrationen. Den ger större möjlighet att fortsätta den mediekoncentrationsutveckling som håller på och som vi ser på marknaden.

När det gäller kabelnätet ser jag att myndigheten ska få möjlighet att följa utvecklingen. Men det finns redan i dag framtagna möjligheter och förslag som verkligen skulle gynna konsumenternas möjligheter att välja.

I dag är det så att fastighetsägaren köper ett paket, och där ingår de stora bolagen. De små nischkanalerna har jättesvårt att ta sig fram här. Det finns ingenting i propositionen eller betänkandet som gynnar de små nischkanalerna. Tvärtom förstärker det de stora företagens möjligheter att fortsätta att ha makt och ta utrymme på mediemarknaden.

Det talades om fler företag. Jag har väldigt svårt att se detta. Givetvis kommer datorn att kunna ge en möjlighet för vissa program. Men även där är det bredbandsbolag som ser till att ta kraft i nätet. Frågan är om det verkligen är några fler företag. Det är de stora mediehusen som fortsätter att breda ut sig och ha stora kanaler.

Jag har en fråga till här i slutet om närradion. Många säger att det faktum att riksförbudet nu slopas kommer att riskera att slå ut den ideella närradion, tränga ut det lokala utbudet och också snedvrider konkurrensen på annonsmarknaden. Jag vill höra en kommentar till det.

Anf. 108 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru ålderspresident! När det gäller kabel-tv håller jag helt med Helene Petersson att det vore önskvärt att man kunde ha en fullständig konkurrens så att kabel-tv-konsumenterna själva kunde välja vilket bolag de vill ha. Det måste vi sträva efter.

I den här frågan finns det en utredning som ligger till grund för hela vårt betänkande. Det är en utredning som kom 2005 och som heter *Anpassning av radio- och tv-lagen till den digitala tekniken*. Där gjorde utredaren en noggrann analys av möjligheterna att lösa frågorna, men fann att det inte var möjligt att lagstifta om samtrafik eller andra former av tillträde på ett område som faller under lagen. Detta framgår mycket tydligt av utskottets betänkande. Man har försökt, och viljan finns. Men man har ännu inte sett möjligheterna. Man kanske kan klara av det med den nya myndigheten.

Helene Peterssons senaste fråga gällde närradion. Eftersom jag själv är mycket engagerad i en närradiostation med sändningar vet jag att det är viktigt för närradion med möjligheter att få in reklam. Precis som har antytts här är det inte alldeles lätt att få fram reklamintäkter till närradiosändningarna. Men jag kan inte se att man kan lösa det på något annat sätt än att försöka få pengar den vägen.

Anf. 109 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru ålderspresident! Nej, Anna Tenje, jag ska inte knyta ihop säcken och jag tänker inte förklara för er vad ni inte redan har begripit.

Det mediala landskapet är i ständig förändring. Det sker hela tiden. Om man ser tillbaka på den historiska utvecklingen har det skett enorma förändringar i medielandskapet. Och de kommer att fortsätta. Radio- och tv-lagen är förmodligen bara en liten etapp på vägen i den medieutveckling som vi ser framför oss.

Man kanske också bör fundera inför den kommande utvecklingen på vad politiker ska lägga sig i och vad de inte ska lägga sig i. Där finns anledning att fundera en hel del framöver när det gäller mediepolitiken.

Man kan titta på den kommersiella radions utveckling. Den förväntades ge mycket av valfrihet när det gäller utbud, men det blev nästan bara musikinriktning. I dag kanske man egentligen inte vill välja bort den musikaliska inriktningen, även om det inte blev som man hade tänkt sig.

Man kan peka på att det begicks en massa misstag när man inrättade den privata lokalradion med ett anbudsförfarande som drev upp koncessionsavgifterna förfärligt. Under åren i opposition försökte jag arbeta för att man skulle få bort de höga koncessionsavgifterna och hitta lösningar, men då sade Finanssen nej. Det ville man inte vara med om, och den inställningen har dess värre inte förändrats även om vi har bytt regering.

Men vi hoppas att det ska komma en lösning till stånd så att vi får bättre villkor för den kommersiella radion. Då kan man också bidra till att den digitala radion dras i gång. Det är inte möjligt om det inte sker i samförstånd mellan public service-radion och de kommersiella kanalerna.

Vi får en oerhört snabb utveckling när det gäller så kallad HD-tv med en komprimeringsteknik med MPEG-4 och en ny mottagningsteknik. Detta kommer så småningom, efter en svår övergångstid, att revolutionera frekvensmöjligheterna.

Jag vill speciellt peka på möjligheten till valfrihet framöver. Nu diskuteras valfrihet när det gäller kabelnäten. Det har utretts. Där finns ett antal svårigheter, många gånger beroende på att de som har hyrt kabelnäten av fastighetsägarna har monopol. Det kan vara svårt att göra ingrepp i de sammanhangen. Men jag tror mycket på en plattformskonkurrens – att man helt enkelt har denna möjlighet som hyresgäst. Jag bor i ett kedjehus i Vallentuna ännu en liten tid. Där har vi tillgång till ett litet kabelnät. Vi har också möjlighet att ta emot marknätet och satellitsändningar. Men om man bor i en lägenhet har man små möjligheter till detta. Då måste man ha speciella villkor – balkong i rätt riktning och så vidare – för att man ska kunna få detta att fungera så att man får en valfrihet.

Jag tror att vi måste vara öppna för att det kommer en ny utveckling där vi får en större konkurrens mellan de olika tv-plattformerna.

Anf. 110 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik:

Fru ålderspresident! Vi har varit överens, Ingvar Svensson och vårt parti, i många av de här frågorna under resans gång. Vi samarbetade bra under förra mandatperioden i just mediefrågor.

Jag har en fråga om den kommersiella radion, som Ingvar Svensson tog upp. Det kom nya regler 2001 för att öka mångfalden där med möjlighet till lägre koncessionsavgift. Det var bara det att branschen själv inte ville släppa sina avtal med de höga koncessionsavgifterna, om det nu berodde på risken att de inte skulle få tillbaka dem eller om det berodde på att de inte ville ha kravet på lokal anknytning till sändningen.

Ni har nu släppt dessa krav i betänkandet. Det innebär att de allra flesta under åtta års tid kommer att få betala samma oerhört höga koncessionsavgifter som tidigare medan de som antog de nya reglerna 2001 får behålla sina låga avgifter.

Vad tycker branschen om det, tror Ingvar Svensson?

Anf. 111 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru ålderspresident! Jag tror inte att branschen gillar det där så mycket. Man lyssnade inte på mig när vi diskuterade frågorna 2001. Då skulle vi ha fått en nedtrappning av koncessionsavgifterna, men Finansens sades nej. Man kan säga att det är samma finans i dag som påverkar situationen; det är bara att erkänna att det är så.

Jag har full förståelse för att de kommersiella radiokanalerna med de här höga koncessionsavgifterna inte ville bli av med sina varumärken. Det är klart att det var oerhört väsentligt för dem att behålla dem. Om man skulle släppa sina frekvenser och sedan inte få tillbaka dem, vilket det inte fanns någon garanti för med den lägre koncessionsavgiften, skulle man kunna drabbas oerhört hårt. Hela ens affärsidé skulle helt och hållet slås sönder. Det har jag alltså viss förståelse för.

Anf. 112 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik:

Fru ålderspresident! Tror Ingvar Svensson att det var många av radiokanalerna som hade förlorat sina tillstånd? Jag tror inte det.

Anf. 113 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru ålderspresident! Det är roligt att Helene Petersson har en tro. Men det hade varit bra för företagen att veta vad som skulle hända, och det visste de inte.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

*Indelning i
utgiftsområden m.m*

10 § Indelning i utgiftsområden m.m

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande 2009/10:KU39

Indelning i utgiftsområden m.m (prop. 2009/10:100 delvis och prop. 2009/10:165 delvis).

Anf. 114 BERIT ANDNOR (s):

Fru ålderspresident! Jag vill yrka bifall till den gemensamma reservation som har lämnats i detta ärende från oss socialdemokrater, Västerpartiet och Miljöpartiet.

Bakgrunden till den reservation som vi nu har är att vi anser att förändringarna som nu föreslås av budgetlagen borde ha föregåtts av överläggningar med oppositionen. Det här är viktiga frågor, för de handlar om långsiktigt hållbara, statliga budgetregler, och det är en typ av frågor där vi bör ha och söka gemensamma lösningar. Vi beklagar att regeringen inte har tagit den chansen. Vi anser att det borde ha varit på det sättet

därför att det handlar om legitimitet för den här regleringen som vi har i budgetlagen.

Fru ålderspresident! Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

Anf. 115 PER BILL (m):

Fru ålderspresident! Det är inte mycket att säga om det här ärendet annat än att yrka bifall till förslaget i betänkandet och yrka avslag på reservationen.

Jag tror inte att jag så här sent ska dröja kvar med någon lång debatt, utan vi hörde mycket tydligt att det egentligen bara handlar om huruvida Socialdemokraterna skulle ha fått vara med och diskutera de här frågorna på en sittning eller inte, och det får vi väl återkomma till sedan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

11 § Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande 2009/10:KU41

Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden.

Tjänstgörande ålderspresidenten konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

12 § Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs

justitieutskottets betänkande 2009/10:JuU24

Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden.

Tjänstgörande ålderspresidenten konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

13 § Rättelse i brottsbalken

Föredrogs

justitieutskottets betänkande 2009/10:JuU34

Rättelse i brottsbalken.

Tjänstgörande ålderspresidenten konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

14 § Ändring i brottsbalken

Föredrogs
justitieutskottets betänkande 2009/10:JuU35
Ändring i brottsbalken.

Tjänstgörande ålderspresidenten konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 15 juni.)

15 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Motioner
med anledning av skr. 2009/10:130 Redovisning av AP-fondernas verksamhet t.o.m. 2009
2009/10:Fi17 av Ulla Andersson m.fl. (v)
2009/10:Fi18 av Mikaela Valtersson m.fl. (mp)

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande
2009/10:MJU23 Ny gränsälvöverenskommelse med Finland

Finansutskottets betänkande
2009/10:FiU21 Vårtilläggsbudget för 2010

Trafikutskottets betänkanden
2009/10:TU24 Åtgärdsplanering för transportsystemet 2010–2021 m.m.
2009/10:TU22 Några körkorts- och fordonsfrågor

Miljö- och jordbruksutskottets betänkanden
2009/10:MJU28 Gränser i skog
2009/10:MJU24 Åtgärdsprogram och tillämpningen av miljökvalitetsnormer
2009/10:MJU30 Sanktioner för överträdelser av nya EU-regler om kemikalier

Finansutskottets betänkanden
2009/10:FiU19 Utvecklingen inom den kommunala sektorn 2009
2009/10:FiU32 Ett starkare skydd för den enskildes integritet vid kreditupplysning
2009/10:FiU37 Utvärdering av statens upplåning och skuldförvaltning 2005–2009

Civilutskottets betänkande
2009/10:CU20 Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn

EU-dokument
KOM(2010)302 Förslag till Europaparlamentets och rådets beslut om makroekonomiskt stöd till Republiken Moldavien

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 10 juni

2009/10:885 Fackliga rättigheter

av *Josefin Brink* (v)

till utrikesminister Carl Bildt (m)

2009/10:886 Millenniemålen

av *Annika Carlsson* (c)

till statsrådet Gunilla Carlsson (m)

2009/10:887 Försäkringsrätt vid arbetsskada

av *LiseLotte Olsson* (v)

till statsrådet Cristina Husmark Pehrsson (m)

2009/10:888 Kårobligatoriet på stiftelsehögskolor

av *Mikael Damberg* (s)

till statsrådet Tobias Krantz (fp)

2009/10:889 Kompetensförsörjningen inom hemslöjdsområdet

av *Anne Ludvigsson* (s)

till kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth (m)

2009/10:890 Farhågor i samband med införande av nytt helikopter-system

av *Peter Jeppsson* (s)

till försvarsminister Sten Tolgfors (m)

2009/10:891 Internationella fackliga rättigheter

av *Anne Ludvigsson* (s)

till utrikesminister Carl Bildt (m)

den 11 juni

2009/10:892 Sveriges internationella agerande om valfångst

av *Per Bolund* (mp)

till miljöminister Andreas Carlgren (c)

2009/10:893 Avskedsrum vid rättsläkarstationer

av *Elina Linna* (v)

till socialminister Göran Hägglund (kd)

2009/10:894 Punktskatteheten i Ludvika

av *Carin Runeson* (s)

till finansminister Anders Borg (m)

2009/10:895 Närståendepenning vid vård utomlands

av *Ulf Nilsson* (fp)

till statsrådet Cristina Husmark Pehrsson (m)

den 14 juni

2009/10:896 Strafföreläggande och fängelsestraffet

av *Thomas Bodström* (s)

till justitieminister Beatrice Ask (m)

2009/10:897 Helcom och ambitioner för Östersjön

av *Birgitta Eriksson* (s)
till miljöminister Andreas Carlgren (c)

2009/10:898 Mc- och mopedolyckorna

av *Birgitta Eriksson* (s)
till statsrådet Åsa Torstensson (c)

2009/10:899 Sveriges miljökatastrofberedskap

av *Birgitta Eriksson* (s)
till miljöminister Andreas Carlgren (c)

Frågorna 2009/10:885–894 redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 15 juni.

Frågorna 2009/10:895–899 redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 22 juni.

17 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmälades att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 10 juni

2009/10:835 Avrättningar av politiska fångar i Iran

av *Helena Bargholtz* (fp)
till utrikesminister Carl Bildt (m)

2009/10:847 Gaza

av *Torbjörn Björlund* (v)
till utrikesminister Carl Bildt (m)

2009/10:848 Gaza

av *Torbjörn Björlund* (v)
till utrikesminister Carl Bildt (m)

2009/10:868 Rättsligt efterspel i Haag

av *Ameer Sachet* (s)
till utrikesminister Carl Bildt (m)

2009/10:869 Diplomatiska reaktioner på Israels bordning

av *Ameer Sachet* (s)
till utrikesminister Carl Bildt (m)

2009/10:879 Avbrott i kulturella och idrottsliga kontakter mellan EU och Israel

av *Ameer Sachet* (s)
till kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth (m)

2009/10:880 Handelsavtalet med Israel

av *Ameer Sachet* (s)
till statsrådet Ewa Björling (m)

den 14 juni

2009/10:853 Illegalt spel på allmänna platser i Stockholms city

av *Johan Pehrson* (fp)
till justitieminister Beatrice Ask (m)

2009/10:857 Norden som en kärnvapenfri zon
av *Johan Linander* (c)
till försvarsminister Sten Tolgfors (m)

2009/10:858 Finansiering av skattesänkningar
av *Birgitta Eriksson* (s)
till finansminister Anders Borg (m)

2009/10:859 Värnskatten och danska konservativas erfarenheter
av *Birgitta Eriksson* (s)
till finansminister Anders Borg (m)

2009/10:860 Skattesänkningarna och framtidens välfärd
av *Birgitta Eriksson* (s)
till finansminister Anders Borg (m)

2009/10:871 Flytt av punktskatteenhet
av *Lena Olsson* (v)
till finansminister Anders Borg (m)

2009/10:874 EU:s kritik mot Sveriges tullkontroller
av *Britta Rådström* (s)
till finansminister Anders Borg (m)

2009/10:875 Omställningsarbete inom tullen och brottsbekämpningen vid våra gränser
av *Britta Rådström* (s)
till finansminister Anders Borg (m)

Svar inkomna den 10 juni redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 15 juni.

Svar inkomna den 14 juni redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 22 juni.

18 § Kammaren åtskildes kl. 18.41.

Förhandlingarna leddes
av andre vice talmannen från sammanträdets början till och med 8 §
anf. 22 (delvis),
av förste vice talmannen därefter till och med anf. 55 (delvis),
av andre vice talmannen därefter till och med anf. 86 (delvis) och
av tjänstgörande ålderspresidenten Sonia Karlsson därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

KARI HASSELBERG

/Eva-Lena Ekman

Innehållsförteckning

1 § Justering av protokoll	1
2 § Meddelande om frågestund	1
3 § Meddelande om information från regeringen.....	1
4 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
5 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen	2
6 § Anmälan om inkommet protokollsutdrag från utskott	2
7 § Förnyad bordläggning.....	2
8 § Granskningsbetänkande	2
Konstitutionsutskottets betänkande 2009/10:KU20	2
<i>Inledning.....</i>	<i>2</i>
Anf. 1 BERIT ANDNOR (s).....	2
Anf. 2 PER BILL (m).....	4
Anf. 3 BERIT ANDNOR (s) replik.....	6
Anf. 4 PER BILL (m) replik	6
Anf. 5 BERIT ANDNOR (s) replik.....	7
Anf. 6 PER BILL (m) replik	7
Anf. 7 ANNIE JOHANSSON (c)	8
Anf. 8 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp)	10
Anf. 9 INGVAR SVENSSON (kd).....	12
Anf. 10 MARIANNE BERG (v).....	13
Anf. 11 MIKAEL JOHANSSON (mp)	14
<i>Beredning av proposition om krediter till Island (avsnitt 1.1)</i>	<i>15</i>
Anf. 12 PHIA ANDERSSON (s).....	15
Anf. 13 PER BILL (m).....	16
<i>Förflyttningen av generaldirektören för Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (avsnitt 2.1)</i>	<i>17</i>
Anf. 14 BERIT ANDNOR (s).....	17
Anf. 15 MARIANNE BERG (v).....	18
Anf. 16 MIKAEL JOHANSSON (mp)	19
Anf. 17 ANDREAS NORLÉN (m).....	23
Anf. 18 BERIT ANDNOR (s) replik.....	25
Anf. 19 ANDREAS NORLÉN (m) replik.....	26
Anf. 20 BERIT ANDNOR (s) replik.....	26
Anf. 21 ANDREAS NORLÉN (m) replik.....	27
<i>Regleringsbrev för Ams och Arbetsförmedlingen (avsnitt 2.5).....</i>	<i>28</i>
Anf. 22 MARIANNE BERG (v).....	28
Anf. 23 ANNIE JOHANSSON (c).....	30
Anf. 24 MARIANNE BERG (v) replik.....	32
Anf. 25 ANNIE JOHANSSON (c) replik	32
Anf. 26 MARIANNE BERG (v) replik.....	32
Anf. 27 ANNIE JOHANSSON (c) replik	33
<i>Vissa frågor om jäv för statsråd – utrikesminister Carl Bildt (avsnitt 2.7).....</i>	<i>33</i>
Anf. 28 MARIANNE BERG (v).....	33

Anf. 29 KARL SIGFRID (m).....	34
Anf. 30 MIKAEL JOHANSSON (mp)	35
<i>Statsrådet Cristina Husmark Pehrssons agerande i förhållande</i>	
<i>till Försäkringskassan (avsnitt 3.1)</i>	<i>36</i>
Anf. 31 BILLY GUSTAFSSON (s)	36
Anf. 32 MIKAEL JOHANSSON (mp)	38
Anf. 33 MARGARETA CEDERFELT (m)	38
Anf. 34 BILLY GUSTAFSSON (s) replik	39
Anf. 35 MARGARETA CEDERFELT (m) replik	40
Anf. 36 BILLY GUSTAFSSON (s) replik	40
Anf. 37 MARGARETA CEDERFELT (m) replik	40
Anf. 38 STEFAN TORNBERG (c).....	40
<i>Regeringens hantering av förändringar i sjukförsäkring och</i>	
<i>arbetslöshetsförsäkring (avsnitt 3.1).....</i>	<i>41</i>
Anf. 39 BILLY GUSTAFSSON (s)	41
Anf. 40 MARIANNE BERG (v)	43
Anf. 41 PER BILL (m).....	44
Anf. 42 BILLY GUSTAFSSON (s) replik	45
Anf. 43 PER BILL (m) replik.....	46
Anf. 44 BILLY GUSTAFSSON (s) replik	46
Anf. 45 PER BILL (m) replik.....	46
Anf. 46 STEFAN TORNBERG (c).....	46
Anf. 47 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp)	47
<i>Regeringens utövande av ägandet i Carnegie Investment Bank AB</i>	
<i>och försäljningen av aktierna i banken (avsnitt 3.2).....</i>	<i>49</i>
Anf. 48 MORGAN JOHANSSON (s).....	49
Anf. 49 ANDREAS NORLÉN (m)	51
Anf. 50 MORGAN JOHANSSON (s) replik	55
Anf. 51 ANDREAS NORLÉN (m) replik	55
Anf. 52 MORGAN JOHANSSON (s) replik	56
Anf. 53 ANDREAS NORLÉN (m) replik	57
Anf. 54 STEFAN TORNBERG (c).....	57
Anf. 55 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp)	58
Anf. 56 INGVAR SVENSSON (kd)	59
Anf. 57 LEIF PAGROTSKY (s)	60
<i>Regeringens styrning av Apoteket AB (avsnitt 4.1).....</i>	
Anf. 58 MORGAN JOHANSSON (s).....	61
Anf. 59 MIKAEL JOHANSSON (mp)	63
Anf. 60 MARGARETA CEDERFELT (m)	64
Anf. 61 MORGAN JOHANSSON (s) replik	65
Anf. 62 MARGARETA CEDERFELT (m) replik	66
Anf. 63 MORGAN JOHANSSON (s) replik	66
Anf. 64 MARGARETA CEDERFELT (m) replik	67
Anf. 65 INGVAR SVENSSON (kd)	67
Anf. 66 MORGAN JOHANSSON (s) replik	68
Anf. 67 INGVAR SVENSSON (kd) replik.....	68
Anf. 68 MORGAN JOHANSSON (s) replik	68
Anf. 69 INGVAR SVENSSON (kd) replik.....	69

<i>Regeringens styrning av Vattenfall AB (avsnitt 4.2)</i>	69
Anf. 70 BERIT ANDNOR (s).....	69
Anf. 71 MARIANNE BERG (v).....	71
Anf. 72 MIKAEL JOHANSSON (mp).....	72
Anf. 73 ANNA TENJE (m).....	73
Anf. 74 BERIT ANDNOR (s) replik.....	75
Anf. 75 ANNA TENJE (m) replik.....	76
Anf. 76 BERIT ANDNOR (s) replik.....	76
Anf. 77 ANNA TENJE (m) replik.....	77
Anf. 78 ANNIE JOHANSSON (c).....	77
Anf. 79 BERIT ANDNOR (s) replik.....	80
Anf. 80 ANNIE JOHANSSON (c) replik.....	81
Anf. 81 BERIT ANDNOR (s) replik.....	81
Anf. 82 ANNIE JOHANSSON (c) replik.....	82
Anf. 83 INGVAR SVENSSON (kd).....	82
<i>Regeringens och näringsminister Maud Olofssons agerande avseende vissa stödåtgärder till fordonsindustrin (avsnitt 5.1)</i>	83
Anf. 84 MORGAN JOHANSSON (s).....	83
Anf. 85 BJÖRN LEIVIK (m).....	84
<i>Förra regeringens agerande med anledning av uppgifter om hemliga fångtransporter utförda av annat lands säkerhetstjänst (avsnitt 6.1)</i>	85
Anf. 86 BILLY GUSTAFSSON (s).....	85
Anf. 87 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp).....	87
Anf. 88 BILLY GUSTAFSSON (s) replik.....	90
Anf. 89 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp) replik.....	90
Anf. 90 BILLY GUSTAFSSON (s) replik.....	90
Anf. 91 CECILIA WIGSTRÖM i Göteborg (fp) replik.....	91
Anf. 92 MARIANNE BERG (v).....	91
Anf. 93 MIKAEL JOHANSSON (mp).....	92
<i>Näringsminister Maud Olofssons roll i samband med Tillväxtverkets radioreklam (avsnitt 6.7)</i>	92
Anf. 94 BILLY GUSTAFSSON (s).....	92
Anf. 95 ANNA TENJE (m).....	94
(Beslut skulle fattas den 15 juni.).....	95
9 § En ny radio- och tv-lag	95
Konstitutionsutskottets betänkande 2009/10:KU25.....	95
Anf. 96 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s).....	95
Anf. 97 MARIANNE BERG (v).....	98
Anf. 98 ANNA TENJE (m).....	98
Anf. 99 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik.....	100
Anf. 100 ANNA TENJE (m) replik.....	100
Anf. 101 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik.....	101
Anf. 102 ANNA TENJE (m) replik.....	101
Anf. 103 STEFAN TORNBERG (c).....	102
Anf. 104 HELENA BARGHOLTZ (fp).....	103
Anf. 105 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik.....	105
Anf. 106 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	105

Anf. 107 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik	106
Anf. 108 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik.....	106
Anf. 109 INGVAR SVENSSON (kd)	106
Anf. 110 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik	107
Anf. 111 INGVAR SVENSSON (kd) replik	108
Anf. 112 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s) replik	108
Anf. 113 INGVAR SVENSSON (kd) replik	108
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)	108
10 § Indelning i utgiftsområden m.m	108
Konstitutionsutskottets betänkande 2009/10:KU39	108
Anf. 114 BERIT ANDNOR (s)	108
Anf. 115 PER BILL (m).....	109
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)	109
11 § Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden	109
Konstitutionsutskottets betänkande 2009/10:KU41	109
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)	109
12 § Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden	109
Justitieutskottets betänkande 2009/10:JuU24	109
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)	109
13 § Rättelse i brottsbalken.....	109
Justitieutskottets betänkande 2009/10:JuU34	109
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)	109
14 § Ändring i brottsbalken	110
Justitieutskottets betänkande 2009/10:JuU35	110
(Beslut skulle fattas den 15 juni.)	110
15 § Bordläggning.....	110
16 § Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	111
17 § Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	112
18 § Kammaren åtskildes kl. 18.41.....	113

Prot. 2009/10:136
14 juni

Tryck: Elanders, Vällingby 2010